

Uluslararası
Çalışma
Örgütü

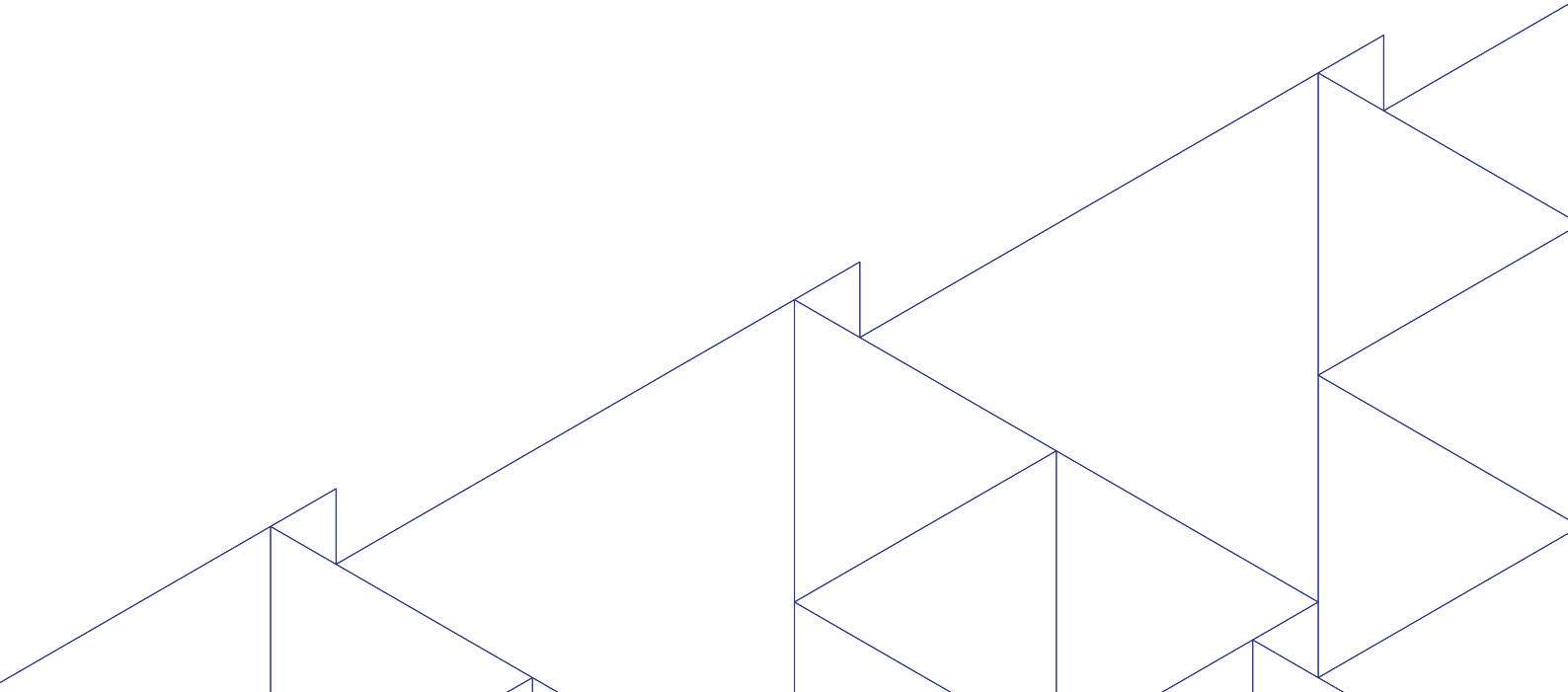
► Türkiye'deki Depremlerin Ardından Yerel İşgücü Piyasası Dinamiklerinin ve Beceri İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi

Uluslararası
Çalışma
Örgütü

► Türkiye'deki Depremlerin Ardından Yerel İşgücü Piyasası Dinamiklerinin ve Beceri İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi

Telif Hakkı © Uluslararası Çalışma Örgütü 2023

İlk yayın tarihi 2023

Bu, Creative Commons Attribution 4.0 Uluslararası Lisansı (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) altında dağıtılan bir açık erişim eseridir. Kullanıcılar, Lisans'ta belirtildiği biçimde orijinal eseri yeniden kullanabilir, paylaşabilir, uyarlayabilir ve üzerine ekleme yapabilir. Orijinal eserin sahibi olarak ILO açıkça belirtilmelidir. Kullanıcının kendi eseriyle bağlantılı olarak ILO ambleminin kullanılmasına izin verilmemektedir.

Atıf: Esere atıf şöyle yapılmalıdır: [Gizem Karslı Varol, Türkiye'deki Depremlerin Ardından Yerel İşgücü Piyasası Dinamiklerinin ve Beceri İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi, Ankara: Uluslararası Çalışma Ofisi, 2023]

Çeviri: Bu eser çevrildiğinde, atıfla birlikte şu sorumluluk reddi de yer almalıdır: Bu çeviri, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yapılmamıştır ve resmi ILO çevirisi olarak kabul edilmemelidir. Bu çevirinin içerik veya doğruluğundan ILO sorumlu değildir.

Uyarlama: Bu eser uyarlandığında, atıfla birlikte şu sorumluluk reddi de yer almalıdır: Bu yayın, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) orijinal eserinin bir uyarlamasıdır. Bu uyarlamada yer alan fikirler ve görüşler münhasıran yazar(lar)a aittir ve ILO tarafından destekleniyor anlamına gelmez.

Bu CC lisansı, bu yayında yer alan ILO dışı telifli materyal için geçerli değildir. Materyal, üçüncü bir tarafa aitse, bu materyalin kullanıcısı, ilgili hak sahibinden ilgili izinlerin alınmasından münhasıran sorumludur.

Bu lisans kapsamında ortaya çıkan ve dostane biçimde çözülemeyen her türlü ihtilaf, Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) Uzlaşma Kuralları'na göre tahkime götürülecektir. Taraflar, tahkim prosedürü sonucunda ulaşılan tahkim kararını ihtilafın kesin çözümü olarak kabul edecek ve bağlı olacaktır.

Haklar ve lisanslamaya ilişkin tüm sorular, ILO Publishing Unit (Rights and Licensing), 1211 Geneva 22, Switzerland adresine posta ile veya rights@ilo.org adresine e-posta ile gönderilmelidir.

ISBN 9789220392003 (web PDF)

Yayınlandığı diğer diller: Assessing the local labour market dynamics and skills needs following the earthquakes in Türkiye, ISBN 9789220391990 (web PDF) İngilizce

ILO yayınlarında kullanılan ve Birleşmiş Milletler uygulamalarıyla uyumlu adlandırmalar ve görsel malzemeler, herhangi bir ülke, alan veya toprağın veya makamlarının hukuki statüsü veya sınırlarına ilişkin olarak hiçbir şekilde ILO'nun görüşünü yansıtmaz.

İmzalı makale, araştırma ve diğer katkılarda ifade edilen fikirlerin sorumluluğu yalnızca yazarlarına aittir ve yayın içinde ifade edilen fikirlerin ILO tarafından desteklendiğini göstermez.

Firma isimlerine ve ticari ürün veya süreçlere yapılan atıflar, onların ILO tarafından desteklendiğini belirtmez ve belirli bir firma, ticari ürün veya süreçten söz edilmemesi de onaylamama anlamına gelmez.

ILO yayınları ve dijital ürünleri için bkz. www.ilo.org/publns.

Bu rapor, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti tarafından finanse edilen "İnsana Yakışır Geçim Fırsatlarıyla Dayanıklılığı ve Sosyal Uyumu Destekleme Projesi" kapsamında hazırlanmıştır.

Türkiye'de basılmıştır.

EK BİLGİLER

Yazarlar

Dr. Zafer Ganioğlu, Sosyolog

Dr. Nazlı Şenses Özcan, Siyaset Bilimci

Ezgi Çelenk, Araştırmacı ve Veri Analisti

Ekrem Cünedioğlu, Araştırmacı ve Strateji Danışmanı

Teknik destek

Gizem Karslı, İstihdam ve Eğitim Uzmanı (karsli@ilo.org)

Temmuz, 2023

NOT

Bu rapor, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti tarafından finanse edilen “İnsana Yakışır Geçim Fırsatlarıyla Dayanıklılığı ve Sosyal Uyumunu Destekleme Projesi” kapsamında hazırlanmıştır.

► İÇİNDEKİLER

► Kısaltmalar	4
► Yönetici Özeti	6
► 1. Giriş	10
1.1. Türkiye'de beceri ihtiyaç değerlendirmeleri ve ilgili kurumlar	11
1.2. İyileşme sürecinde hızlı beceri ihtiyaç değerlendirmesinin rolü	12
1.3. Çalışmanın kapsamı	13
► 2. Deprem felaketinin büyüklüğü ve anlık etkileri	14
2.1. Etkilenen bölgeler ve nüfus	15
2.2. Acil durum müdahale faaliyetleri	15
2.3. Can kaybı ve yaralanmalar	15
2.4. Kritik altyapı tahribatı	16
2.5. Konut stokundaki tahribat	17
2.6. Üretim merkezlerinde ve işyerlerinde tahribat	18
2.7. Ekonomik zararın tahmini	18
► 3. Deprem bölgesinin ekonomik analizi	20
3.1. İstihdam	21
3.2. İstihdam edilen Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler	27
3.2.1. İşgücü piyasasındaki Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler	28
3.2.2. İstihdamdaki Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli Kadınlar	29
► 4. Araştırma Metodolojisinin Özeti	31
4.1. Çalışma yerlerinin ve sektörlerin daraltılması için seçim kriterleri	32
4.1.1. Hatay'ın ekonomik profili	33
4.1.2. Kahramanmaraş'ın ekonomik profili	34
4.1.3. Bölgedeki tarım sektörü	34
4.1.4. Bölgedeki inşaat sektörü	35
4.2. Saha çalışması özeti	36
4.2.1. Çalışmaya katılan kurum ve kuruluşların listesi	37

► 5. Araştırma Bulguları	39
5.1. Paydaşların öncelikleri	40
5.2. Kahramanmaraş ve Hatay illerinde manzara	41
5.3. Tarım sektörü	43
5.3.1. Tarımda işgücü profili ve afet sonrası değişim	45
5.3.2. Tarımda Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli İşgücü	46
5.3.3. Tarım sektöründe beceri ihtiyacı	47
5.4. İnşaat sektörü	49
5.4.1. İnşaat sektöründe işgücü profili ve afet sonrası değişim	51
5.4.2. İnşaat sektöründe Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli İşgücü	53
5.4.3. İnşaat ve ilgili sektörlerde beceri ihtiyacı	54
► 6. Son sözler ve politika önerileri	56
6.1. Politika önerileri	58
6.1.1. İnsana yakışır yaşam koşullarının sağlanmasına yönelik tedbirler	59
6.1.2. İş yapma ve çalışma motivasyonunun artırılması	61
6.1.3. Beceri eğitimi ve istihdam	63
6.2. Kadınların ve engellilerin istihdamı	63
6.3. Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler (GKSS)	64
6.4. Yeşil dönüşüm ve yeşil işler	65
6.5. Sosyal yardım tahsisi	65
6.6. Mevsimlik işçilik	65

► Grafikler

- Grafik 3.1. ISCO-08 iş sahiplerinin bölgelere göre beceri düzeyi dağılımı (% , 2021) 26
- Grafik 3.2 İş arayanların ISCO-08 beceri düzeylerinin bölgelere göre dağılımı (% , 2021) 26

► Tablolar

- Tablo 2.1. İllere ve hasar türüne göre hasarlı konut sayısı (6 Mart 2023 itibarıyla) 17
- Tablo 2.2. Farklı kuruluşlar tarafından depremlerden kaynaklanan tahmini ekonomik kayıplar 18
- Tablo 2.3 Sektör ve il bazında Dünya Bankası tahmini doğrudan zararlar (Mn ABD\$) 19
- Tablo 3.1. Temel işgücü göstergeleri (2022, %) 22
- Tablo 3.2. Kayıt dışı istihdam oranı (2021, %) 23
- Tablo 3.3 4/a sigortalı imalat istihdamının teknoloji yoğunluk sınıflarına göre dağılımı (% , 2021) 24
- Tablo 3.4. 4/a sigortalı hizmetler istihdamının bilgi yoğunluğu sınıflarına göre dağılımı (% , 2021) 25

► KISALTMALAR

► AİP	Aktif İşgücü Politikalar
► AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
► Apindo	Endonezya İşverenler Derneği
► AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
► BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
► BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
► ÇASGEM	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi
► Dev-Yapı İş Sendikası	Devrimci Yapı, İnşaat ve Yol İşçileri Sendikası
► EIIP	İstihdam Yoğun Yatırım Programı
► GBV	Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet
► GİB	Göç İdaresi Başkanlığı
► GKSS	Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler
► İnşaat Sen	İnşaat İşçileri Sendikası
► İNTES	Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası
► İSG	İş Sağlığı ve Güvenliği
► İYİ-Sen	İnşaat ve Yapı Çalışanları Sendikası
► ISCO-08	Uluslararası Standart Meslek Sınıflaması 2008
► Livane Tarım	Livane Tarımsal Mühendislik ve Danışmanlık Limited Şirketi
► MEKSA	Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayi Destekleme Vakfı
► MBS	Mesleki Bilgi Sistemi

► MOBSAN	Antakya Mobilya İhtisas Sanayi Sitesi
► MRM	Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri
► MYK	Mesleki Yeterlilik Kurumu
► NACE	Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması
► NEET	Ne İstihdamda Ne de Eğitim veya Öğretimde
► NUTS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
► OHAL	Olağanüstü Hal
► SBB	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
► SEWA	Kendi İşini Kuran Kadınlar Derneği
► SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
► STK	Sivil Toplum Kuruluşu
► TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
► TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
► TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
► TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
► TÜRKNFED	Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu
► UMSS	Ulusal Meslek Sınıflama Sistemi
► İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
► Tarım-İş Sendikası	Türkiye Orman, Toprak Sulama, Tarım ve Tarımsal Sanayi İşçileri Sendikası

► YÖNETİCİ ÖZETİ

Çalışmanın Amacı

6 Şubat 2023'te Türkiye'nin güneydoğu illeri, sabahın erken saatlerinde 7,8 büyüklüğünde güçlü bir depremle başlayan, ardından sadece dokuz saat sonra 7,5 büyüklüğünde ikinci bir deprem ve son olarak 20 Şubat'ta özellikle Defne ilçesini etkileyen 6,4 büyüklüğünde bir depremle devam eden bir dizi afetle karşı karşıya kalmıştır. 11 il depremlerden doğrudan etkilenmiştir. 2023 Nisan ayı sonu itibarıyla Türkiye'de doğrulanmış can kaybı 50.783 olup, bunların 7.000'den fazlasını Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler (GKSS) oluşturmaktadır.

Acil durum müdahale faaliyetleri devam ederken ILO, bölgedeki işgücü piyasası dinamiklerinin ve beceri ihtiyaçlarının mevcut durumunu anlamak için bir girişimde bulunmuş ve aşağıdaki amaçları taşıyan bu değerlendirmeyi gerçekleştirmiştir:

1. Daha iyi bir ekonominin inşasında kilit rol oynayacak iyi donanımlı bir işgücü için aktivasyon programlarının tasarımına bilgi sağlamak,
2. düzgün ve hızlı bir toparlanma sağlamak ve insana yakışır işler yaratmak için büyümesi muhtemel sektörleri belirlemek,
3. orta ve uzun vadede bu sektörler tarafından talep edilecek meslekleri ve becerileri incelemek.

Kapsamlı bir masa başı incelemesi ve kilit paydaşlarla yapılan ilk görüşmelerin ardından, Kahramanmaraş ve Hatay araştırma yerleri olarak seçilmiş, sektörler ise tarım ve inşaat olarak belirlenmiştir. Çalışma, imalat sektörünün kritik rolünü kabul etmesine ve bu alanda daha fazla araştırma yapılmasını teşvik etmesine rağmen, toparlanma süreçlerine beklenen katkıları nedeniyle inşaat ve tarım sektörlerine görece öncelik vermektedir.

Metodoloji

Araştırmanın bulguları üç ana stratejiyle bir araya getirilmiştir. (1) Bölgenin (deprem öncesi ve sonrası) işgücü piyasası koşullarını tasvir etmek için mevcut araştırma raporlarına ve akademi, sivil toplum, uluslararası kuruluşlar ve devlet kurumlarının değerlendirmelerine dayanan kapsamlı bir masa başı incelemesi yapılmıştır. Ayrıca, benzer sosyo-ekonomik dinamiklere sahip diğer ülkelerdeki iyi uygulamaları gösteren raporlarla birlikte, afet sonrası dönemde beceri beklentisi, beceri uyumsuzluğu ve iş yaratma programları hakkındaki çeşitli raporlar da incelenmiştir. (2) Afet sonrası dönemde işgücü talebindeki ani değişiklikleri ve temel beceri ihtiyaçlarını araştırmak amacıyla kamu, işveren örgütleri, işçi sendikaları ve STK temsilcilerinden uzmanlarla 15 çevrimiçi yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin katılımcıları seçilirken bölgesel temsil ve ulusal uzmanlığın yanı sıra sektörel denklik açısından bir denge gözetilmiştir. (3) Araştırma bulgularının derinleştirilmesi için iki ana odak grup görüşmesi ve İŞKUR uzmanlarıyla daha küçük bir ek odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Anketlerin, mülakat protokollerinin ve tartışma kılavuzlarının tasarımında ILO referans belgelerinden yararlanılmıştır.

Saha ziyareti, mülakatlar ve odak gruplar 25 Mart - 10 Nisan 2023 tarihleri arasında çeşitli kuruluşlardan 43 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Bölgede Sektörel Duruma ve İşgücü Piyasasına Genel Bakış

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın verilerine göre depremde etkilenen bölgenin GSYH'sinin %8,6'sı tarım, %30,5'i sanayi, %5,2'si inşaat, %45,2'si hizmetler ve %10,6'sı vergi ve sübvansiyonlardan oluşmaktadır. Bölge, Türkiye'nin toplam GSYH'sinin %9,8'ini sağlamaktadır.

Özellikle tarım ve inşaat sektörlerine bakıldığında, bölgenin özgün özellikler sergilediği görülmektedir: Bölgede ülkenin toplam tarım alanının %16'sı bulunmakta olup bölge, ülkenin toplam bitkisel üretiminin yaklaşık %20'sini yapmaktadır. Bölge, 70 bin çiftçi ve şirkete ev sahipliği yapmakta ve ülkenin toplam tarım ve orman ürünleri ihracatının beşte birini gerçekleştirmektedir. Bölgenin istihdamında tarımın payı %20,6'dır ve bölgedeki kadın istihdamında tarımın payı bazı illerde %36,8'e kadar çıkıyor olup, bu oran ülke geneline kıyasla oldukça yüksektir. Deprem öncesinde inşaat sektörü nispeten marjinal bir konumdayken deprem sonrasında enkaz kaldırma, yıkım ve yeniden inşa projeleri dikkate alındığında ciddi bir büyüme potansiyeli ve önemli bir işgücü talebi söz konusudur.

2022 TÜİK verilerinin analizi, bölgenin düşük işgücüne katılım oranına ve yüksek işsizliğe sahip olduğunu göstermektedir. Kayıt dışı istihdam yaygındır ve toplamda %37,9'dur; bu oran tarım sektöründe %89'a yükselmekte ve inşaat sektöründe %33,7'de kalmaktadır (2021 TÜİK hanehalkı işgücü anketinden elde edilen hesaplamalara göre). Ayrıca, Geçici Koruma Statüsü (GKS) kapsamındaki Suriyelilerin neredeyse yarısının kayıtlı olduğu bölgede önemli bir GKSS¹ işgücü varlığı söz konusudur. Bu geçici koruma sağlanan Suriyeli işgücü ağırlıklı olarak kayıt dışı istihdam edilmektedir.

İşgücü Piyasası Koşullarına İlişkin Temel Bulgular

- Araştırma gerçekleştirilirken bölgedeki temel çalışmalar halen acil durum müdahale faaliyetlerini (arama ve kurtarma faaliyetleri, depremzedelerin yerleştirilmesi ve bölgede kalanların temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi) kapsamaktadır.
- Hükümet tarafından depreme ilişkin çeşitli ekonomik analizler yapılmasına rağmen, işgücü arzı ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik henüz ilan edilen bir plan bulunmamaktadır.
- İşverenler, özellikle üretim girdilerine erişim konusuna odaklanarak üretim süreçlerini yeniden canlandırmaya çalışmaktadır.
- İşçi sendikaları henüz bir işgücü geliştirme stratejisi oluşturmamıştır ve bu seviyeye bölgedeki üretim faaliyetlerinin yeniden başlamasıyla ancak ulaşılacaktır.
- Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler için çalışan sivil toplum kuruluşları çabalarını çoğunlukla insani destek üzerine yoğunlaştırmaktadır. Entegrasyon projeleri duraklamış ve GKSS'lere yönelik acil müdahale faaliyetleri (yeniden) aktif hale getirilmiştir.
- Tüm sektörlerde vasıfsız ve düşük vasıflı işgücüne öncelikli bir talep olduğu açıktır. Düşük vasıflı işgücü talebi karşılandıktan sonra, odak noktası yarı veya yüksek vasıflı işgücü gerektiren sektörlerle ve işlere doğru kaymalıdır.
- Göç, işgücü açığını tetikleyen ciddi bir sorundur. Eskiden yaşadıkları yerlerle olan kişisel bağları dışında, geri dönmelerini teşvik edecek ekonomik veya sosyal teşvikler bulunmamaktadır.
- Daha iyi bir toparlanma süreci inşa etmek ve etkilenen nüfusun eve dönüşünü kolaylaştırmak amacıyla hizmet etmek için, göçe neden olan temel sorun alanlarının ele alınmasında önemli

1 Bu rapor, GKSS ve uluslararası koruma sahiplerini / başvuru sahiplerini mülteciler olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, bölge genelindeki yüksek GKSS sayısı göz önüne alındığında, mülteci atıfı çoğunlukla bölgedeki Suriyeli nüfusa yönelik olarak kullanılmakta, ayırım yapılması gerektiğinde ise mülteciler yerine GKSS özellikle belirtildiği durumlar bulunmaktadır.

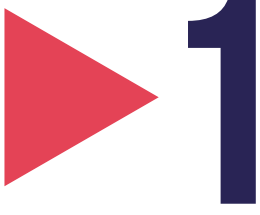
ilerleme kaydedilmesi büyük önem taşımaktadır. Bunlar arasında konut sıkıntısının giderilmesi ve temel kamu hizmetlerinin yeniden tesis edilmesinin yanı sıra kentsel yaşamın ve olanakların yeniden canlandırılması da yer almaktadır.

- Bölgedeki yıkım ve enkaz kaldırma çalışmalarında iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin büyük ölçüde göz ardı edildiği görülmektedir. Afet sonrası asbest ve silika emisyonları önemli sağlık riskleri yaratmaktadır.
- Yüksek yaşam maliyetleri nedeniyle çoklu istihdam olasılığı bulunduğundan, aşırı çalışmadan kaynaklanan iş kazası riski yüksektir.
- Çiftçilerin önemli bir kısmı tarlalardaki ürünlerini ve/veya hayvanlarını kaybetmiş, ekipman ve araziler zarar görmüştür. Sonuç olarak, tarım arazileri bir üretim sermayesi olarak değer kaybetmiştir. Çiftçiler yakın gelecekte arazilerini değerinden daha düşük bir fiyata satma riskiyle karşı karşıyadır.
- Deprem bölgesi tarımsal üretimde bir ölçüde uzmanlık bölgesidir. Dolayısıyla, düşük vasıflı işler için bile eğitim ihtiyacı vardır. Bu nedenle, bölge dışından gelen mevsimlik işçiler, gerekli becerilere sahip olanları dahil etmek için hedefli bir seçim ve yönlendirme perspektifi olmadan işgücü ihtiyacını karşılamaya yetmeyebilir.
- Bölgenin inşaat sektöründeki işgücü taleplerinin karşılanması hem işgücü hem de beceri gereksinimlerinin yüksek olması nedeniyle büyük bir zorluk teşkil etmektedir. Depremden önce bile bölgenin sektörde beklenen genişlemeye bağlantılı işgücü ihtiyacını karşılayacak kapasiteden yoksun olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle, yerel işgücünün başarılı bir şekilde geri göçü sağlansa bile, bölge dışından geçici ya da kalıcı işçilere ihtiyaç vardır.
- Kadın işçilerin bölgede özellikle kişisel hijyen açısından daha büyük zorluklar yaşaması beklenmektedir. Bölgede kadınları özellikle çocuk bakımı sorumluluklarından kurtarmak için destekleyecek herhangi bir kurumsal destek mekanizması bulunmamaktadır.
- Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli işgücüne karşı direncin azaldığına dair bulgular olsa da GKSS'ler ilgili sektörlerde hala ucuz işgücü kaynağı olarak görülmektedir.
- Tarım ve inşaat, engellilerin istihdamı için çok sınırlı fırsatlara sahip sektörlerdir. Bölgede engelli işçilerin mevcut koşullarına ilişkin önemli bir veri eksikliği bulunmaktadır.
- Gerekli düzenlemelerin yeterli olmaması ve teknolojik kapasite eksikliğine rağmen, tarım ve inşaat sektörleri yeşil dönüşüm için potansiyel taşımaktadır.
- Mevsimlik işçiler, ülkenin dört bir yanında daha iyi çalışma ve yaşam koşullarına sahip iş olanakları olduğu için deprem bölgesini tercih etmemektedir.

Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Tasarımı için Temel Öneriler

- Ciddi boyutlardaki işgücü açığı, üretim sermayesi kaybı, üretim girdileri ile ilgili sorunlar, özellikle imalat sektöründe talep düşüşü, üretim döngülerinin kesintiye uğraması ve elverişli bir iş planlama ortamının bulunmaması göz önüne alındığında, depremden etkilenen bölgede doğru beceri değerlendirmesi yapmak oldukça zordur. Hızlı ve sürdürülebilir toparlanma için sektör bazlı bir öncelik listesi gereklidir. Bunun bir parçası olarak, Aktif İşgücü Piyasası Politikaları (AİP) öncelikle üretim süreçlerini başlatacak işgücü ihtiyaçlarının değerlendirilmesini ele almalıdır.

- ▶ Başlangıçta, AİP'ler tarım ve inşaat gibi sektörlerde vasıfsız çalışanları kayıtlı olarak istihdam etmeyi ve aynı zamanda belirli beceriler için iş başında eğitim sağlamayı amaçlamalıdır. Bu aciliyet, üretim süreçlerini yeniden başlatmak için vasıfsız işgücüne duyulan ihtiyaç, odaklanılan sektörlerde kayıt dışı istihdama yönelme riski, işverenlerin kayıtlı çalışanların yüksek maliyetlerini karşılayacak kapasiteye sahip olmaması ve genellikle ucuz işgücü kaynağı olarak görülen kadınlar ve GKSS'ler gibi dezavantajlı grupların önemli bir kısmının bu sektörlerde istihdam edilme potansiyeli gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır.
- ▶ Kısa vadede konut sıkıntısının giderilmesi ister tersine göç yoluyla ister yeni işgücü arzı yoluyla olsun, gerekli işgücünün bölgeye çekilmesi için hayati önem taşımaktadır. Prefabrik binaların montajı için gereken beceriler, özellikle de katlanabilir prefabrik yapıların kurulumu için gerekenler, bu becerilerin kullanılacağı işlerin daha sürdürülebilir olması nedeniyle de AİP'lerin ilk odak noktası olmalıdır.
- ▶ Hem tarım hem de inşaat sektörlerinde, gerekli becerilerin çoğu pratik olduğundan ve uygulamalı deneyim yoluyla daha iyi öğrenildiğinden, iş başında eğitim paydaşlar tarafından tercih edilmektedir.
- ▶ Tarımda toplama, hasat, çapalama, budama ve ilaçlama gibi işlerde önemli ölçüde işgücüne ihtiyaç vardır. Bunlar genel beceriler gibi görünse de eğitimler, bölgedeki illerin üretim nitelikleri ve yapıları göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır.
- ▶ Hayvancılıkta, yem hazırlama, tırnak kesme, boynuz kesme, süt sağma, kırkma ve hayvan otlatma gibi temel becerilere ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle mevsimlik işçilerin taşınması için şoförlük de bir diğer önemli gerekliliktir.
- ▶ Bu özel becerilere ek olarak, tarımda sandık taşıma (hammaliye) gibi görevlerde vasıfsız işgücüne de önemli ölçüde ihtiyaç vardır. GKSS'ler bu görevlerde daha yüksek olasılıkla istihdam edilme potansiyeline sahiptir.
- ▶ Depolama, pazarlama ve satış alanlarında kayda değer bir işgücü açığı bulunmaktadır. Bu alanlarda eğitim, sadece sürdürülebilir üretim için hayati önem taşıdığından değil, aynı zamanda bu roller muhtemelen kadınları ve engellileri de kapsayabileceği için çok önemlidir.
- ▶ İnşaat sektöründe, kalıpcı, tünel kalıpcı, demir bağlayıcı, duvarcı, sıvacı, alçı, boyacı ve fayans işçisi de dahil olmak üzere ince işçi ihtiyacı öncelik arz etmektedir. Deprem bölgesinde gelecekte meydana gelebilecek yıkımların önlenmesi için özellikle statik grubundaki işlerde uygun şekilde eğitilmiş çalışanlara ihtiyaç vardır.
- ▶ İnce inşaat işlerinde yetiştirilecek işgücü yalnızca yeni inşaatlar için değil, hafif ya da orta hasarlı binaların onarımı için de önem taşımaktadır. Bu işler kadın istihdamı için de potansiyel taşımaktadır. Bu alanda yetiştirilecek kadınların bölgede gelecekte yapılacak onarım işleri için sürdürülebilir istihdamı mümkün görünmektedir.
- ▶ İnşaat, mobilya ve tekstil destek sektörlerinin yanı sıra temel tesisat ve elektrik tesisatı işleri de önemli beceri ihtiyacının görüldüğü alanlardır. Prefabrik binaların işgücü için yaşanabilir alanlara dönüştürülmesine de yardımcı olduklarından bu alanlara öncelik verilmelidir.
- ▶ Sermaye kayıpları ve elverişli bir iş planlama ortamının eksikliği göz önüne alındığında, aktivasyon programları sadece işgücü arzına odaklanmakla kalmayıp aynı zamanda nakit destekleri veya ücret sübvansiyonlarını da içeren teşvikler içermelidir. Kaybedilen sermayenin yerine konulması ve üretimin yeniden başlatılması için devlet kurumları, işveren örgütleri, uluslararası sivil toplum kuruluşları ve Avrupa Birliği gibi ulus üstü kuruluşlar iş birliği yapmalıdır.

GİRİŞ

Türkiye, 6 Şubat 2023 sabahı tarihinin en büyük trajedilerinden biriyle karşı karşıya kalmıştır. Kahramanmaraş merkezli depremler, büyük bir coğrafi alana yayılmış geniş bir nüfusu derinden etkilemiştir. Yıkımın boyutlarının tam olarak anlaşılması ve yaraların sarılması ne yazık ki uzun zaman alacaktır. Can kayıpları, yaralanmalar, kayıplar, ev, işyeri ve üretim merkezlerindeki yıkım, altyapı hasarları, ekonomik, sosyal ve psikolojik etkiler düşünüldüğünde dar çerçevede 11 ili, geniş etkileri bağlamında ise tüm ülkeyi etkileyen deprem büyük yaralar açmıştır.

Depremin yarattığı yıkım sonucunda, ekonomik gelişme potansiyeli yüksek, tarihi ve kültürel mirasıyla öne çıkan Türkiye'nin geniş bir coğrafyasında hayat neredeyse durma noktasına gelmiştir. Bu yaraların sarılması ancak orta ve uzun vadede kamu, özel sektör, ulusal ve uluslararası kuruluşların birlikte çalışmasıyla mümkün olacaktır. Hayatın her alanında yaşanan yıkım elbette çalışma hayatında da kendini göstermiştir. Hem yurttaşlar hem de GKSS'ler için yüksek işsizlik, kayıt dışılık ve yoksulluğun zaten yaygın olduğu bu bölgede, depremler durumu daha da kötüleştirmiştir.

Türkiye'deki Uluslararası Çalışma Örgütü, kamu kurumları, sosyal ortaklar ve BM ile iş birliği içinde, Türkiye'nin doğusunda meydana gelen yıkıcı depremlerin ardından etkilenen toplulukların acil ihtiyaçlarını derhal karşılamaya dönük çalışmalar yapmaya başlamıştır. Halen, kaynaklarını ve teknik uzmanlığını, etkilenen topluluklar arasında istihdam olanakları ve kaliteli işler yaratmak ve beceri gelişimini teşvik etmek için seferber etmektedir. Bu çabalar doğrultusunda, bu değerlendirme (a) daha iyi bir yeniden inşa sürecinde kilit rol oynayacak iyi donanımlı bir işgücü için aktivasyon programlarının tasarımına bilgi sağlamayı, (b) insan onuruna yaraşır işler yaratırken sorunsuz ve hızlı bir iyileşme sağlamak için büyümesi muhtemel sektörleri belirlemeyi, (c) orta ve uzun vadede bu sektörler tarafından talep edilecek meslekleri ve becerileri belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma başlangıçta yukarıda tanımlandığı gibi kapsamlı bir beceri öngörü çalışması olarak tasarlanmış olsa da depremlerden sonra amacı, özellikle işgücü ihtiyacını vurgulayarak, toparlanma çabaları için olası bilgi eksikliklerini gidermek üzere yeniden tanımlanmıştır.

1.1. Türkiye'de Beceri İhtiyaç Değerlendirmeleri ve İlgili Kurumlar

ILO, Beceri ve İşlerin Öngörülmesi ve Eşleştirilmesi için Rehberlik Notu'nda (2015) beceri öngörüsünü şu şekilde tanımlamaktadır:

Beceri öngörüsü, işgücü piyasası aktörlerinin gelecekteki beceri ihtiyacını tespit ettiği ve karşılamaya hazırlandığı, böylece beceri talebi ve arzı arasındaki potansiyel boşlukların önlenmesine yardımcı olan stratejik ve sistematik bir süreçtir. Beceri öngörüsü, eğitim sağlayıcıların, gençlerin, politika yapımcıların, işverenlerin ve işçilerin daha iyi eğitim ve öğretim seçimleri yapmalarını sağlar ve kurumsal mekanizmalar ve bilgi kaynakları aracılığıyla becerilerin daha iyi kullanılmasına ve insan sermayesinin geliştirilmesine yol açar.

Türkiye halihazırda birçok sektörde büyük bir beceri uyumsuzluğuna sahiptir ve bu da ülkenin ekonomisini büyütme ve vatandaşlarının yaşamlarını iyileştirme kabiliyetini azaltmaktadır. Eğitim sistemi, Türk iş piyasasındaki beceri uyumsuzluğunun ana nedenlerinden biridir. Mesleki ve teknik eğitim ve öğretim sağlayıcılarına Türkiye'nin eğitim yapısında öncelik verilmemesi, otomasyon ve teknolojik ilerlemeye paralel olarak müfredatlarını ve eğitim materyallerini geliştirmek için finansal kaynaklara erişimlerini sınırlandırmakta ve daha fazla öğrenci ve stajyer çekme şanslarını azaltmaktadır. Bu noktada, potansiyel mavi ve gri yakalı işgücünün beklentilerini karşılamaktan uzak olan kötü çalışma koşulları ve ücret planları da not edilmelidir. Sonuç olarak, birçok sektör nitelikli işgücü açığı yaşamaktadır. İşgücünün bilgi ve becerileri ile sektördeki yeni teknoloji ve yeniliklerin gerektirdikleri arasındaki uyumsuzluk da birçok sektördeki modernizasyon ve teknik atılımların bir sonucu olarak giderek artmaktadır. Hükümetler, işletmeler, ilgili sivil toplum aktörleri ve sosyal ortaklar, Türkiye'deki beceri uyumsuzluğu sorununu çözmek için çalışanların yeni beceriler kazanmasına ve yeni teknolojilere uyum sağlamasına yardımcı olabilecek beceri geliştirme, beceri kazandırma ve yeniden beceri kazandırma konularına odaklanarak eğitim ve öğretim politikası ve programları geliştirmek için iş birliği içinde çalışmalıdır.

Eğitim ve öğretim sistemlerinin işgücü piyasasının ihtiyaç ve beklentileriyle uyumlu olmasını sağlamak, işgücü piyasasının mevcut ve gelecekteki beceri taleplerini belirlemek amaçlarıyla Türkiye'de beceri öngörü çalışmaları yürütülmektedir. Bu girişimler, ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi, işsizlik oranlarının düşürülmesi ve çalışanların işgücü piyasası taleplerini karşılamak için gereken yetkinliklere sahip olmalarının sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Mesleki Bilgi Sistemi (MBS), Türkiye'de yetkinlikleri tahmin etmeye yönelik en önemli girişimlerinden biridir. MBS, çeşitli meslekler için iş tanımları, kariyer rotaları ve işgücü piyasasının durumu hakkında ayrıntılar sunan web tabanlı bir araçtır. Yöntem, öğrencilere, istihdam danışmanlarına ve iş arayanlara gelecekteki mesleki rotaları hakkında bilinçli seçimler yapmalarında yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Mesleki eğitim ve öğretim için bütüncül bir yapı oluşturmayı amaçlayan Ulusal Meslek Sınıflama Sistemi (UMSS), Mesleki Yeterlilik Kurumu'nun (MYK) önemli bir girişimidir. MYK'nın misyonu, paydaşlarla iş birliği içinde yeterlilikleri tanımlayan ve tanıyan kalite güvenceli bir Ulusal Yeterlilik Sistemi kurmak ve işletmektir. Bu bağlamda, UMSS çeşitli meslekler için gerekli bilgi, beceri ve yetkinlikleri belirlemekte ve eğitim ve öğretim programlarının bu kriterlere uygun olmasını sağlamaktadır.

Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), İşbaşı Eğitim Programları, Toplum Yararına Çalışma Programları ve Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri (MRM) gibi bir dizi aktivasyon programı aracılığıyla, becerilerin öngörülmesinde ve gerekli becerileri karşılayacak programların sunulmasında kritik bir rol oynamaktadır. MRM, engelli bireylere mesleki eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri verirken, iş temelli öğrenme programları işsizlere veya eksik istihdam edilenlere eğitim ve iş deneyimi sunmaktadır.

Ağırlıklı olarak iş sağlığı ve güvenliğine (İSG) odaklanmakla birlikte, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi'nin (ÇASGEM) İşgücü Piyasasında Eğitim İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırma Projesi gibi beceri öngörme ve geliştirmeye odaklanan projeleri de bulunmaktadır. Temel İSG eğitim programlarının yanı sıra, ÇASGEM'in mesleki beceriler ve iş yaşamında sosyal beceriler üzerine çeşitli eğitim programları bulunmaktadır. ÇASGEM ayrıca OSTİM Üniversitesi ile iş birliği içinde bir hayat boyu öğrenme programına sahiptir.

1.2. Hızlı Beceri İhtiyaç Değerlendirmesinin İyileşme Sürecindeki Rolü

Kahramanmaraş ve Hatay'ı vuran büyük depremler, meydana geldikleri yerlerde önemli ekonomik etkiler yaratmanın yanı sıra işgücü piyasasının yapısını da değiştirmiştir. İşgücü talebi ve işgücü arz profili de bölge ekonomisinin normal seyrinden sapması, olası sektörel kaymalar ve toparlanma ve yeniden yapılanma çabaları için acil ihtiyaçlar sonucunda değişmiştir. Bu çerçevede, kısa, orta ve uzun vadede bölgedeki sektörlerin ve bunlara karşılık gelen işgücü talebinin belirlenmesi, ilgili eğitim, öğretim ve istihdam politikalarıyla birlikte, işgücü açığının kapatılmasında ve geçici istihdam programlarını içeren iyileştirme müdahalelerinin tasarlanmasında kritik önem kazanmıştır.

Deprem felaketinin ardından ILO, toparlanma aşaması için ihtiyaç duyulacak becerileri net bir şekilde kavramayı hedeflemektedir. Deprem bölgelerinde uygulanacak ya da bölgedeki ihtiyaçları ele alacak aktif işgücü piyasası politikalarının hızlı beceri ihtiyacı değerlendirme çalışmasından faydalanması beklenmektedir. Nakit karşılığı çalışma programları gibi Geçici İstihdam Programları, değerlendirmenin bulgularından hemen faydalanması beklenen programlar arasındadır. Bu programlar gıda güvensizliği olanlara, afetten etkilenenlere veya çatışma sonrası ortamlarda nüfusun en hassas kesimlerine geçici istihdam sağlamaktadır. Ayrıca, iş temelli öğrenme programlarının da bu çalışmanın bulgularından faydalanması beklenmektedir.

Son olarak, bu çalışma ILO'nun altyapı gelişimini istihdam yaratma, yoksulluğu azaltma ve yerel ekonomik ve sosyal kalkınma ile ilişkilendiren istihdam yoğun yatırım programları (EIIP'ler) için kanıt temeli sağlamayı amaçlamaktadır. ILO, EIIP'ler aracılığıyla yerel endüstriyel kalkınmayı teşvik etmek, yerel kurumların kapasitesini artırmak ve etkilenen toplulukların gelir elde etmesini ve istihdama erişimini desteklemek için yerel işgücünü ve kaynakları kullanmaktadır.

Benzer çalışmalar ve AİP'ler ILO tarafından benzer sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerde afet sonrası ortamlarda da yürütülmüştür. ILO, 2004 yılında Hint Okyanusu'nda meydana gelen ve Richter ölçeğine göre 9,1-9,3 büyüklüğündeki depremler ve ardından 14

ülkede 230.000'den fazla insanın ölümüne neden olan tsunami sonrasında iyileştirme programları uygulamıştır. Depremlerden en fazla etkilenen ülke olan Endonezya'da 600.000'den fazla kişinin geçim kaynaklarını kaybettiği hesaplanmıştır. Bu felaketin ardından ILO, Endonezya İşverenler Derneği (Apindo) ile iş birliği içinde Açe bölgesinde hızlı bir etki değerlendirme çalışması yürütmüştür. Bu çalışmada felaketin insan kaynakları, altyapı ve ekonomik faaliyetler üzerindeki etkileri ölçülmüş ve toparlanma stratejileri belirlenmiştir (ILO, 2006b). Açe programına yön veren hedefler, insanları işe geri döndürmek, sosyal açıdan dezavantajlı olanları güçlendirmek ve ekonomilerin toparlanmasına yardımcı olmaktır. ILO, istihdam hizmetleri, mesleki ve beceri eğitimi, işletme geliştirme ve mikrofinans desteği, işgücüne dayalı altyapı rehabilitasyonu, çocuk işçiliğinin önlenmesi ve yerel ekonomik iyileşme ve kalkınma sağlayan projeler yürütmüştür.

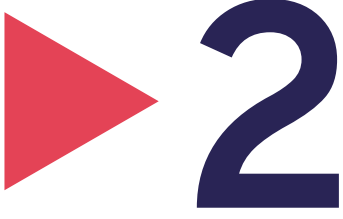
Konuyla ilgili bir başka örnek de 2010 yılında Richter ölçeğine göre 8,8 büyüklüğünde bir deprem ve ardından gelen tsunaminin vurduğu, en az 521 kişinin öldüğü, 800.000'den fazla kişinin evsiz kaldığı ve 1,8 milyondan fazla kişinin etkilendiği tahmin edilen Şili'dir. Felaketin yol açtığı ekonomik kaybın yaklaşık 30 milyar ABD Doları olduğu tahmin edilmektedir ki bu da Şili'nin 2009 GSYİH'sinin %18'ine tekabül etmektedir. ILO, 41 belediyede 4.150 işverenle anket yaparak ve 300 paydaşla görüşerek afet sonrası istihdam ve geçim kaynaklarının hızlı bir değerlendirmesini yapmıştır. Felaketin ardından başlatılan "İstihdam ile Yeniden Yapılanma" projesi kapsamında ILO, felaketin istihdam üzerindeki etkilerini ölçmüş, en çok etkilenen faaliyet alanlarını ve müdahale alanlarını belirlemiş, yerel ve odaklı girişimler için gerekli koşulları yaratmıştır (ILO, 2012).

Hindistan'da ILO ve Serbest Meslek Sahibi Kadınlar Derneği (SEWA), bir milyondan fazla evin hasar gördüğü ve yaklaşık 20.000 kişinin hayatını kaybettiği 2001 Gujarat depremine cevaben, 10 köy için çoğunlukla kadın zanaatkârlara odaklanan bir pilot girişim kurmak üzere iş birliği yapmıştır. 2001'deki depremin ardından uygulanan programın ana hedefleri depreme dayanıklı inşaatların yanı sıra rutin bakım ve onarımlar için emek yoğun müdahalelerde kullanılabilecek beceriler konusunda insanları eğitmek olmuştur. Bu girişim, kadınların barınma ve toplumdaki diğer konulara katılımı için bir paradigma oluşturmuştur. Proje, risk azaltmanın anahtarı olarak mesleki çeşitlilik sağlamak için çok sayıda becerinin geliştirilmesine güçlü bir vurgu yapmıştır. Kadınlar bu güçlendirici strateji sayesinde çeşitli görevleri yerine getirebilmiş ve gelir elde edebilmiştir (ILO, 2003).

1.3. Çalışmanın Kapsamı

Yukarıda özetlenen çerçeve ve hedeflere uygun olarak hızlı bir beceri ihtiyacı değerlendirme çalışması yürütülmüştür. Saha çalışmasından önce, beceri beklentisi, beceri uyumsuzluğu ve toparlanma bağlamları için uygulanan/ilgili AİP'ler ve Türkiye'de uygulanabilecek benzer sosyoekonomik dinamiklere sahip ülkelerdeki iyi uygulamalar hakkında mevcut araştırma ve değerlendirmeler hakkında kapsamlı bir masa başı incelemesi yapılmıştır. Masa başı incelemesi, Türkiye Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) tarafından Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin desteğiyle hazırlanan Türkiye Depremleri İyileştirme ve Yeniden Yapılandırma Değerlendirme Raporu (TERRA) gibi depremin ardından paydaşlar ve bağımsız araştırmacılar tarafından yayınlanan son raporları içermektedir.

Değerlendirme, sosyal ortaklar, sektör temsilcileri ve uzmanlarla yapılan görüşmeler ve odak grup görüşmeleri yoluyla toplanan birincil verilerin yanı sıra, etkilenen bölgeye ve GKSS'lerin yaşadığı topluluklara odaklanan mevcut rapor ve incelemelerin gözden geçirilmesi ve analizine dayanmaktadır. Çalışma, kadınların, geçici koruma sağlanan Suriyeli nüfusun ve engellilerin istihdam beklentilerine özellikle dikkat etmiştir. Buna ek olarak, piyasada ortaya çıkan yeşil iş fırsatları da değerlendirilmiştir. Veri toplama süreçlerine katılan sivil toplum aktörlerinin yanı sıra ILO'nun hükümet, işveren ve işçi temsilcilerini bir araya getiren üçlü yapısına da sıkı sıkıya bağlı kalınmıştır.

DEPREM FELAKETİNİN BÜYÜKLÜĞÜ VE ANLIK ETKİLERİ

6 Şubat 2023 tarihinde, Türkiye'nin güneydoğu illeri, sabahın erken saatlerinde 7,8 büyüklüğünde güçlü bir depremle başlayan, ardından sadece dokuz saat sonra 7,5 büyüklüğünde ikinci bir deprem ve son olarak 20 Şubat'ta, özellikle Defne ilçesini etkileyen 6,4 büyüklüğünde bir depremle devam eden zorlu bir dizi olayla karşı karşıya kalmıştır. Hatay'ın Antakya ilçesinin bazı bölgelerinde depremin en yüksek Mercalli şiddeti XII (Aşırı) olarak gerçekleşmiştir. Saat 13:24'te, ilk depremin 95 kilometre kuzey-kuzeydoğusunda 7,7 büyüklüğünde ikinci bir deprem meydana gelmiştir.

Felaketin hemen ardından on binlerce ölü ve büyük yıkım haberleri gelmiştir. Bu felaket, 1939'daki Erzincan depreminin bu yana Türkiye'yi vuran en büyük depremdir. Deprem, 1668'deki Kuzey Anadolu depreminin ardından ülke tarihinde belgelenmiş en şiddetli ikinci depremdir. Deprem, Levant bölgesinde şimdiye kadar belgelenmiş en güçlü depremlerden biridir ve kayıtlar depremin Mısır'dan Karadeniz'in Türkiye kıyılarına kadar hissedildiğini göstermektedir.

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü'ne göre 18 Nisan akşamı itibarıyla 22.750'den fazla artçı sarsıntı meydana gelmiş ve sismik serinin nedeni olarak sığ atımlı faylanma tespit edilmiştir. Etkilenen bölgede, 20 Şubat 2023 tarihinde, Hatay ilinin Defne ilçesi merkezli 6,4 büyüklüğünde bağımsız bir deprem daha meydana gelmiştir. Bu depremi, en büyüğü 5,8 büyüklüğünde olan çok sayıda artçı deprem izlemiştir.

2.1. Etkilenen Bölgeler ve Nüfus

Yaklaşık 350.000 km²'lik, yani Almanya büyüklüğündeki bir alanda meydana gelen depremler büyük bir yıkıma yol açmıştır. 15,6 milyondan fazla kişinin (1,7 milyon GKSS dâhil) başka bir deyişle Türkiye nüfusunun yaklaşık %16'sının depremden etkilendiği bildirilmiştir. Çalışma, depremden Suriyeli olmayan diğer zorla yerinden edilmiş grupların da etkilendiğini tahmin etmektedir. Ancak, bu konuda mevcut veri bulunmamaktadır. Hemen etkilenen iller Kahramanmaraş, Hatay, Gaziantep, Osmaniye, Malatya, Adana, Diyarbakır, Şanlıurfa, Adıyaman ve Kilis olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu, 9 Şubat 2023 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açıklanan ve Resmi Gazete'de yayımlanan depremlerden etkilenen 10 ili kapsayan olağanüstü hal (OHAL) kararına ilişkin Cumhurbaşkanlığı tezkeresini kabul etmiştir.

Belirtilen 10 ilin yanı sıra Elazığ ili de Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından Genel Hayatı Etkileyen Afet Bölgesi ilan edilmiştir. Ayrıca AFAD tarafından yapılan hasar tespit çalışmaları sonucunda Bingöl, Kayseri, Mardin, Tunceli, Niğde ve Batman'da bazı yerleşim yerlerinde hafif, orta ve ağır hasarlı binalar olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle 3 Nisan 2024 tarihinde söz konusu illerde hasarlı binaların bulunduğu yerleşim yerleri de afet bölgesi kapsamına alınmıştır.

2.2. Acil Durum Müdahale Faaliyetleri

AFAD'ın deprem bölgesindeki her il için hazırladığı ilk müdahale planlarına göre, çevre illerdeki personel ve teknik ekipman acil müdahale için görevlendirilmiştir. Depremlerin aynı anda çok geniş bir alanı etkilemesi nedeniyle kurtarma çalışmalarının planlandığı gibi yürütülmesinde gecikmeler ve aksamalar yaşanmıştır. Ayrıca, ulaşım altyapısındaki hasar, kış koşulları ve iletişim kopuklukları kurtarma ve yardım operasyonlarını daha da zorlaştırmıştır. 60.000 kişilik arama kurtarma ekibi, 5.000 sağlık personeli ve 30.000 gönüllünün katıldığı çalışmalar, koordinasyon, ekipman teslimi ve kaynak dağıtımındaki gecikmelere rağmen AFAD tarafından yönetilmiştir. Türkiye'nin dış yardım çağrısına yanıt olarak 88 farklı ülkeden 7.000'den fazla kişi kurtarma operasyonunda yer aldı. SBB tarafından sağlanan verilere göre, tüm hizmetlerin hızlı bir şekilde sağlanması için gönüllüler, kamu çalışanları, STK üyeleri ve yabancı arama kurtarma uzmanları dahil olmak üzere toplam 271.060 kişi bölgeye sevk edilmiştir.

2.3. Can Kaybı ve Yaralanmalar

Nisan 2023 sonu itibarıyla doğrulanmış ölü sayısı, 7.000'den fazlası GKSS olmak üzere 50.783'tür (AA, 2023b). Ölenlerin büyük çoğunluğunu gömmek için toplu mezarlar oluşturulmuştur. AFAD Başkanı Yunus Sezer'in Meclis Depremleri Araştırma Komisyonu'nda paylaştığı bilgilere göre yaralı sayısı 100 binin üzerindedir (TRT Haber, 2023). Antakya'da 526 yılında meydana gelen

depremlerden bu yana, bu deprem çağdaş Türkiye tarihindeki diğer tüm doğal felaketlerden daha fazla insanın ölümüne neden olmuştur. Ayrıca 1822'deki Halep depreminden bu yana günümüz Suriye'sini vuran en ölümcül depremdir. Yirmi birinci yüzyılın en ölümcül beşinci küresel felaketi ve 2010 Haiti depreminden bu yana yaşanan en kanlı depremdir. Deprem bölgesindeki sağlık altyapısı ağır hasar gördüğü için yaralıların çoğu ilk müdahalenin ardından tedavi için ülkenin farklı metropol bölgelerine taşınmıştır.

2.4. Kritik Altyapı Tahribatı

Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED), depremlerin neden olduğu altyapı hasarını ulaşım, elektrik, doğal gaz, petrol hatları, iletişim ağı, hastaneler ve okullar olmak üzere yedi kategoride özetlemiştir (TÜRKONFED, 2023). TÜRKONFED'in değerlendirme raporuna göre, depremler nedeniyle yollarda geniş çatlaklar oluşmuştur. Özellikle Gaziantep, Hatay, Gaziantep-Osmaniye, Adıyaman-Çelikhan yollarında çok sayıda çökme meydana gelmiştir. Onarım çalışmaları devam ederken, bazı noktalarda yol altyapılarının yeniden inşa edilmesi gerekmiştir. Hatay Havalimanı'nda pistin yarılması ve kalkması nedeniyle uçuşlarda gecikmeler meydana gelmiştir. 6 Şubat saat 17:00'de İskenderun limanında büyük bir yangın kaydedilmiştir. Yanıcı endüstriyel yağ ile dolu bir konteynerin tetiklediği yangın, limanın kapatılmasını ve çok sayıda geminin yeniden yönlendirilmesini gerektirmiştir. Mersin-Adana-Osmaniye-Narlı, Toprakkale-İskenderun, Fevzipaşa-İslahiye, Köprüağzı-Kahramanmaraş, Nizip-Gaziantep-Narlı, Narlı-Malatya, Çetinkaya-Malatya, Malatya-Elazığ, demiryolu ağının Malatya-Yolçatı-Diyarbakır kesimleri, tünel göçükleri, rayların çökmesi, taş ve kaya düşmeleri ve köprülerdeki yapısal hasarlar nedeniyle depremde zarar görmüştür (SBB, 2023).

Depremden etkilenen bölgelerin çoğunda elektrik trafo noktaları yıkılmış ve enerji dağıtım ağı bazı yerlerde ciddi şekilde zarar görmüştür. Trafo ve şebeke altyapısının yeniden devreye alınmasının zaman gerektireceği öngörülmektedir. Ana enerji nakil altyapısı ve hatlarında sorun olmamasına rağmen, iç kesimlerdeki birkaç ilçe ve il merkezinde dağıtım sorunları devam etmektedir. Altyapının yeniden inşası nedeniyle, özellikle Hatay ve Kahramanmaraş'ta sık sık gündüz elektrik kesintileri yaşanmaktadır.

Depremin bir sonucu olarak doğal gaz boruları patlamış ve Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOTAŞ) Gaziantep, Hatay ve Kahramanmaraş'a gaz akışını hızla durdurmuştur. Bakanlık, BOTAŞ'ın ana enerji hatlarında kopma ve kırılmalar olduğunu ve bölgelerdeki artçı depremlerin hasarın geri dönmesine neden olduğunu bildirmiştir. Adıyaman, Gaziantep ve Kahramanmaraş büyükşehirlerine kontrollü ve sınırlı doğal gaz akışına başlanmıştır. Hatay'ın Kırıkhan ilçesi ve şehir merkezindeki şehir giriş istasyonlarına ise Şubat ayı ortasında doğal gaz verilmeye başlanmıştır.

BOTAŞ tarafından verilen bilgiye göre, felaketin ardından petrol hatlarında herhangi bir hasar olup olmadığının incelenmesi amacıyla petrol akışı durdurulmuştur. Yapılan çalışmalar sonucunda herhangi bir hasar ya da sızıntı olmadığı tespit edilmiş ve petrol akışı 7 Şubat akşamı yeniden başlatılmıştır.

Bölgede depremin gerçekleştiği dönem itibarıyla 11,5 milyon mobil kullanıcı bulunmaktadır. Afet bölgesinde telekomünikasyon hizmetleri ciddi şekilde kesintiye uğramıştır. Turkcell, Türk Telekom ve Vodafone'un üyesi olduğu Mobil Telekomünikasyon Operatörleri Birliği'nden yapılan açıklamaya göre, operatörler tarafından bölgenin ihtiyaçlarını karşılamak üzere 190 mobil istasyon ve 3.485 jeneratör acilen bölgeye gönderilmiştir. Hem sabit hatlarda hem de mobil iletişimde halen il merkezleri ve ilçelerde kesintiler yaşanmaktadır.

Depreme dayanıklılık değerlendirmesi 2012 yılında olumsuz çıkan İskenderun Devlet Hastanesi'nin yoğun bakım hizmetleri için kullanılan A Bloğu depremler nedeniyle yıkılmıştır. Hatay'da yıkılan iki devlet hastanesinin yanı sıra özel hastaneler de yıkılmış ya da uzun süreli zarar görmüştür. Resmi

makamlar henüz ihtiyacın boyutunu açıklamamış olsa da sahada hastane ve sağlık personeli ihtiyacının devam ettiği kabul edilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı, 81 ildeki tüm okulların açılış tarihini yarıyıl tatilinin ardından ertelemiştir. 71 ildeki okullar ise 20 Şubat 2023 tarihinde açılmıştır. Depremlerden etkilenen 10 ilde öğrenim gören öğrencilerin istedikleri illere nakil yaptırabilecekleri açıklanmıştır. Şubat ayı ortası itibarıyla Milli Eğitim Bakanı bölgede 24 okulun yıkıldığını, 83 okulun ise ağır hasarlı olduğunu açıklamıştır. Hasar tespit süreci halen devam etmektedir. 4 Nisan itibarıyla tüm il merkezlerinde ve tüm ilçelerde eğitime başlanmıştır.

SBB (2023) tarafından sağlanan verilere göre su ve sanitasyon sistemleri de büyük hasar görmüştür, ancak altyapının büyük bir kısmı yer altında olduğu için hasarın kesin boyutu henüz bilinmemektedir. İlk değerlendirmelere göre 22 su deposu, iki su arıtma tesisi, 23 su rezervuarı, yedi atık su arıtma tesisi, yaklaşık 500 km içme suyu hattı ve 2000 km'den fazla kanalizasyon şebekesi hasar görmüştür.

2.5. Konut Stokundaki Tahribat

SBB verilerine göre, yaklaşık 100.000' bağımsız birimden oluşmak üzere 35.000 bina çökmüş olup, 60 binden fazla bağımsız birimden oluşan yaklaşık 17.500 binanın derhal yıkılması gerekmektedir. Yaklaşık 500 bin bağımsız birimden oluşan 180 bin bina daha ağır hasar görmüştür. Uluslararası Göç Örgütü yaklaşık 2,7 milyon kişinin evini kaybettiğini belirtirken, SBB (2023) depremler sonucunda 2.273.551 kişinin barınma sorunlarından doğrudan etkilendiğini hesaplamaktadır.

► Tablo 2.1. İllere ve hasar türüne göre hasarlı konut sayısı (6 Mart 2023 itibarıyla)

İl	Yıkılmış veya ağır hasarlı	Orta derece hasarlı	Toplam konut sayısı (2021)	Yıkılmış, ağır hasarlı veya orta hasarlı konutların toplam konutlar içindeki payı (%)
Adıyaman	56256	18715	216744	34.59
Hatay	215255	25957	847380	28.47
Malatya	71519	12801	345536	24.4
Kahramanmaraş	99326	17887	481362	24.35
Elazığ	10156	15220	292406	8.68
Osmaniye	16111	4122	243436	8.31
Gaziantep	29155	20251	893558	5.53
Kilis	2514	1303	74976	5.09
Diyarbakır	8602	11209	563295	3.52
Şanlıurfa	6163	6041	718063	1.7
Adana	2952	11768	972561	1.51

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023).

2.6. Üretim Merkezleri ve İşyerlerinde Tahribat

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın anket verilerine dayanarak yaptığı tahminlere göre, depremler yaklaşık 150 bin işletmeye zarar vermiştir (SBB, 2023). Bunların üçte ikisi Kahramanmaraş ve Hatay illerindedir. Bina hasarı 60 binin üzerinde işletmeyi etkilerken, altyapı yıkımı yaklaşık 22 bin işletmeyi etkilemiştir. Makine ve stok hasarı yaşayan şirket sayısı sırasıyla 37.610 ve 36.970'tir. Zarar gören işletmelerin çoğunluğunu küçük işletmeler oluştururken, büyük işletmeler daha fazla maddi zararla karşı karşıya kalmıştır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı hasar tespit raporunu kullanan SBB, 6 Mart 2023 tarihi itibarıyla depremler nedeniyle yıkılan veya ağır hasar gören ahır sayısının 14.314, hasar gören iş yeri sayısının ise 94.217 olduğunu belirtmiştir.

Depremler Gaziantep, Kilis, Adana, Diyarbakır ve Malatya'daki sanayi bölgelerini etkilememiştir. Ancak Kahramanmaraş'taki bazı fabrikalar ağır hasar görmüştür. Hatay ilinin Antakya ilçesindeki Küçük Sanayi Sitesi çökmüştür. Organize Sanayi Bölgesi'ndeki birkaç işletmede küçük çaplı hasar meydana gelmiştir.

2.7. Ekonomik Zararın Tahmini

SBB, Kahramanmaraş ve Hatay depremleri için toplam 103,6 milyar ABD Doları ekonomik maliyet tahmininde bulunmuştur. Fiziksel yapılardaki hasarın doğrudan maliyetine odaklanan önceki raporlar, 20 ila 34 milyar ABD Doları arasında değişen görece düşük hasar tahminlerinde bulunmuştur. Ayrıca, zaman ilerledikçe hasarın gerçek boyutu daha net ve daha büyük hale gelmiştir.

► Tablo 2.2. Farklı kuruluşlar tarafından depremlerden kaynaklanan tahmini ekonomik kayıplar

Kuruluş	Yayınlanma Tarihi	Maliyetlerin kapsamı	Tahmini ekonomik kayıplar (Milyar ABD Doları)
Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TURKONFED)	10 Şubat	Fiziksel yapılarda hasar, iş kesintisi maliyetleri ve GSYİH kaybı	84
Verisk	14 Şubat	Fiziksel yapılarda ve içeriklerinde meydana gelen hasarlar ve iş kesintisi gibi kullanım kaybı teminatları	>20
Karen Clark & Co.	16 Şubat	Fiziksel yapılarda ve içeriklerinde meydana gelen hasarlar ve iş kesintisi gibi kullanım kaybı teminatları	20
JPMorgan	16 Şubat	Fiziksel yapıların tahribatından kaynaklanan doğrudan maliyetler	25
Dünya Bankası	27 Şubat	Doğrudan hasarlar (konutlar, konut dışı binalar, altyapı)	34.2
Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)	28 Şubat	Yeniden inşa, mal kayıpları, hane halkı ve istihdam destekleri, geçici barınma maliyetlerini kapsayan tahmini 5 yıllık finansman giderleri	147
Strateji ve Bütçe Başkanlığı	17 Mart	Acil durum harcamaları, kamu ve özel fiziki yapılara ve içeriklerine verilen zarar, enkaz kaldırma maliyeti, motorlu taşıtlara verilen zarar, sigorta maliyetleri ve iş kesintisi nedeniyle gelir kayıpları	103.6

Kaynaklar: Gunasekera et al. (2023), Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023), Özudoğlu (2023), TÜRKONFED (2023).

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nın (TEPAV) 28 Şubat'ta yayınladığı politika belgesine göre, afet kaynaklı finansal talepler 5 yıl içinde karşılanabilecektir. Normalleşme öncesinde TEPAV, hane halkı ve istihdam desteğinin en az üç yıl boyunca gerekli olacağını ve 20 milyar ABD dolarına mal olacağını öngörmüştür. Aynı analizde, depremlerin beş yıl boyunca 147 milyar ABD Doları finansman gerektireceği ve bu tutarın yaklaşık %60'ını bina harcamalarının oluşturacağı tahmin edilmiştir.

Dünya Bankası tarafından il ve sektör detayında sunulan hasar verileri, en büyük hasarın Hatay ve Kahramanmaraş'ta yaşandığını göstermektedir. Tahmini doğrudan hasarın %53,5'i bu iki ildedir (tablo 2.3). Ancak yıkık, ağır hasarlı veya orta hasarlı binaların toplam bina sayısı içindeki payı incelendiğinde, hasar yoğunluğunun en fazla olduğu illerin Adıyaman (%34,6), Hatay (%28,5), Malatya (%24,4) ve Kahramanmaraş (%24,4) olduğu görülmektedir.

►Tablo 2.3. Sektör ve il bazında Dünya Bankası tahmini doğrudan zararlar (Mn ABD Doları)

İl	Konut	Konut dışı	Altyapı	Toplam
Hatay	6601	3516	2331	12448
Kahramanmaraş	3182	1609	1040	5831
Gaziantep	2285	1516	1066	4867
Malatya	1493	660	450	2603
Adıyaman	1190	525	295	2010
Adana	915	475	394	1784
Diyarbakır	883	518	315	1716
Osmaniye	654	453	251	1358
Şanlıurfa	447	273	137	857
Diğer	171	48	67	286
Elazığ	127	61	52	240
Kilis	88	37	26	151

Kaynak: Gunasekera et al. (2023).

Depremlerin büyümeyi nasıl etkileyeceğini değerlendiren TEPAV, 2023 yılında GSYH büyümesinin %4,2'lik baz tahmininin 1,2 puan altında %3 olarak gerçekleşeceğini öngörmüştür. SBB de benzer bir sonuç ortaya koymuş ve 2023 büyümesi üzerinde 1-1,4 puanlık olumsuz etki beklediğini ve 6,9 milyar ABD Doları seviyesinde bir çıktı kaybı tahmin ettiğini belirtmiştir.

Felaketin işgücü piyasası üzerindeki etkileri ise ILO tarafından Mart 2023'te yayınlanan çalışmada ortaya konulmuştur. Bu çalışmada, 2021 yılında bölgedeki toplam çalışma saatlerine kıyasla çalışma saatlerinde %16'lık bir kayıp olduğu tahmin edilmiştir. Bu kayıp 657.147 tam zamanlı çalışanın yaptığı işe eşdeğerdir. Aynı çalışmada, bölgedeki mevcut durum devam ettikçe işgücü gelirinde her ay yaklaşık 150 milyon ABD Doları azalma yaşanacağı tahmin edilmiştir.

3

DEPREM BÖLGESİNİN EKONOMİK ANALİZİ

SBB verilerine göre, ülke GSYİH'sinin %9,8'i depremde etkilenen bölgede üretilmektedir. Bölgenin kişi başına düşen milli gelir seviyesi ulusal ortalamanın çok altındadır. Bölgesel GSYH'nin %8,6'sı tarım, %30,5'i sanayi, %5,2'si inşaat, %45,2'si hizmetler ve %10,6'sı vergi ve sübvansiyonlardan oluşmaktadır. Sanayi ve hizmet sektörleri bölgedeki üretim faaliyetlerinin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verilerine göre, mücbir sebep ilan edilen illerde 1,9 milyon kişi 4/a zorunlu sigorta kapsamında, yaklaşık 428.000 kişi ise 4/b zorunlu sigorta kapsamındadır ve bu rakam tüm sigortalı çalışanların %11,2'sine karşılık gelmektedir.

Türkiye'nin tarım alanlarının %16'sı bu bölgede yer almaktadır. Bu alanda Türkiye'nin toplam bitkisel üretiminin yaklaşık %20'si üretilmektedir. Kayıtlı 270 bin çiftçi ve şirket bulunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin toplam tarım ve orman ürünleri ihracatının beşte biri bu bölgelerden gelmektedir.

Bölgedeki tarım üretimi, ülkenin toplam üretimi içinde büyük bir paya sahiptir. Bölgenin inşaat sektöründeki toplam payı %9'un altında olduğu için inşaat sektörü afet öncesinde önemli bir konuma sahip değildi. Ancak depremlerden sonra gerçekleştirilecek enkaz kaldırma, yıkım ve yeniden inşa projeleri nedeniyle sektörde büyük bir işgücü ihtiyacı olacaktır.

3.1. İstihdam

Bölgedeki istihdamın faaliyetlere göre dağılımına bakıldığında, istihdamın tarım, ticaret, tekstil ve gıda ürünleri imalatı gibi düşük vasıflı işlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Depremlerden önce tarım, bölgede önde gelen sektörlerden biri olup ve nüfusun önemli bir kısmına istihdam olanağı sağlamaktadır.

Afet bölgesindeki 11 il, İBBS düzey 2 sınıflandırmasında 5 bölge (TR62, TR63, TRB1, TRC1, TRC2) ile temsil edilmektedir. Bu 5 bölgede 14 il bulunmaktadır. TÜİK 2022 verilerine göre söz konusu bölgelerdeki 14 il, Türkiye'nin 15+ yaş nüfusunun %17,8'ini, işgücünün %16,3'ünü ve istihdamın %16'sını oluşturmaktadır. Türkiye genelinde 2022 yılında istihdam oranı %47,5, işsizlik oranı %10,4 ve işgücüne katılım oranı %53,1 iken, aynı oranlar bu 5 bölgenin toplamı için sırasıyla %42,8, %11,9 ve %48,6'dır. Kısacası afet bölgesi hem işgücüne katılımın düşük hem de işsizliğin yüksek olduğu bir bölgedir (TÜİK, 2023a).

TÜRKİYE 2022

► Tablo 3.1. Temel işgücü göstergeleri (2022, %)

Bölge	Cinsiyet	İşgücüne katılım oranı	İstihdam oranı	İşsizlik oranı
TR62 (Adana, Mersin)	Total	52.1	45.7	12.3
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	Total	49.6	42.4	14.6
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	Total	48.0	44.1	8.1
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	Total	49.7	44.4	10.7
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	Total	42.5	37.7	11.5
Bölge Toplamı	Total	48.6	42.8	11.9
Türkiye	Total	53.1	47.5	10.4
TR62 (Adana, Mersin)	Female	33.4	27.8	16.9
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	Female	30.9	24.5	20.7
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	Female	29.7	26.3	11.3
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	Female	26.0	22.6	13.2
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	Female	20.4	19.0	6.6
Bölge Toplamı	Female	28.3	24.1	14.8
Türkiye	Female	35.1	30.4	13.4

Kaynak: TURKSTAT (2023a)

Afet bölgesinde işgücüne katılımın en düşük olduğu iller Şanlıurfa ve Diyarbakır'dır. Bu illerin yer aldığı TRC2 bölgesinde işgücüne katılım oranı %42,5 ile Türkiye'deki 26 bölge arasında en düşük ikinci işgücüne katılım oranıdır. İşsizlik oranının %14,6 olduğu TR63 bölgesi (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye), ülkede işsizliğin en yüksek olduğu üçüncü bölgedir. TR63 bölgesinde %20,7 olan kadın işsizlik oranı, %13,4 olan ülke ortalamasının oldukça üzerindedir.

Türkiye'de 2022 istihdamının %15,8'i tarım sektöründeyken, afet bölgesinde bu oran %20,6'dır. Tarımsal istihdamdaki yoğunlaşmanın nedeni, tarımın istihdamdaki payının sırasıyla %28,8, %28,1 ve %18,2 olduğu TRC2, TRB1 ve TR63 bölgeleridir. Ülke genelinde kadın istihdamının %20,6'sı tarım sektöründe gerçekleşirken, aynı oran TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli) ve TRC2 (Şanlıurfa ve Diyarbakır) afet bölgelerinde %36,8'dir.

Afet bölgesinin görece daha sanayileşmiş illerinde, düzenli ve yevmiyeli çalışanların toplam istihdam içindeki payı yüksektir. Türkiye'nin 2022 yılı istihdamının %70,52'si düzenli ve yevmiyeli çalışanlardan oluşurken, aynı oran TR62'de %71,97, TR63'te %70,56, TRC1'de %69,74, TRC2'de %68,93 ve TRB1'de %59,20'dir.

►Tablo 3.2. Kayıt dışı istihdam oranı (2021, %)

Bölge	Toplam	Tarım	İnşaat	Diğer sektörler
TR62 (Adana, Mersin)	38.4	84.5	35.0	27.0
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	37.9	89.0	33.7	24.6
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	41.8	95.0	27.5	19.3
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	33.8	83.8	43.7	20.1
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	44.3	89.2	31.4	21.6
Bölge Toplamı	39.0	88.1	34.3	23.4
Türkiye	29.0	84.6	31.9	16.3

Kaynak: TÜİK'e (2022a) dayalı olarak yazarların hesaplaması

Afet bölgesinde kayıt dışı istihdam da yaygındır. Çalışmada TÜİK'in 2021 Hanehalkı İşgücü Anketi kullanılarak yapılan hesaplama göre, ülke genelinde kayıt dışı istihdam oranı %29 iken, afet bölgesinde bu oran %39'dur. Özellikle TRB1 ve TRC2 bölgelerinde sırasıyla %41,8 ve %44,3 olan kayıt dışı istihdam oranı oldukça yüksektir. Bu çalışmanın özel olarak odaklandığı TR63 bölgesinde ise kayıt dışı istihdam oranı toplamda %37,9, tarım sektöründe %89,0, inşaat sektöründe %33,7 ve diğer sektörlerde %24,6'dır (TÜİK, 2022a). ILO (2023), etkilenen bölgede çalışma saatlerinde %16 kayıp olduğunu ve bu kaybın %39,6'sının kayıt dışı çalışanları içerdiğini tahmin etmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun 2021 verilerine göre, afet bölgesinde kayıtlı istihdamda imalat payının en yüksek olduğu iller Gaziantep ve Kahramanmaraş'tır. İmalat sektörü istihdamı hem bu iki ilde hem de diğer afet bölgesi illerinde genel olarak düşük ve orta düşük teknoloji yoğun sektörlerde kümelenmiştir. Orta-yüksek ve yüksek teknoloji yoğun sektörlerin imalat istihdamında en büyük paya sahip olduğu iller ise %18,1 ile Adana ve %13,1 ile Hatay'dır. Ancak bu iki seviye %20,4 olan Türkiye ortalamasının gerisindedir (Sosyal Güvenlik Kurumu, 2022).

►Tablo 3.3. 4/a sigortalı imalat istihdamının teknoloji yoğunluğu sınıflarına göre dağılımı (% , 2021)

İl/ Bölge	İmalatın toplam 4a kayıtlı istihdam içindeki payı	İmalat istihdamının dağılımı			
	Düşük	Düşük	Orta derecede düşük	Orta derecede yüksek	Yüksek
Adana	26.74	54.81	27.13	17.32	0.73
Adıyaman	28.48	86.37	11.27	1.85	0.52
Diyarbakır	15.89	66.41	25.83	6.54	1.22
Elazığ	14.51	52.17	43.39	4.14	0.30
Gaziantep	40.68	77.18	15.90	6.63	0.29
Hatay	19.56	26.67	60.21	13.02	0.10
Malatya	31.42	84.75	11.58	3.58	0.10
Kahramanmaraş	40.33	79.16	18.80	1.99	0.05
Şanlıurfa	16.88	70.40	20.92	6.49	2.19
Kilis	17.91	64.59	27.75	7.60	0.06
Osmaniye	32.81	46.64	45.60	7.75	0.01
Bölge Toplamı	27.97	67.44	24.10	7.99	0.47
Türkiye	27.51	50.88	28.70	18.34	2.08

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu (2022) ve Eurostat'a (2015) dayalı olarak yazarların hesaplaması.

Hizmetler sektöründe ise afet bölgesi illerinin yüksek teknoloji bilgi yoğunluğu gerektiren sektörlerde ülke ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir. Elazığ hariç bölge illerinde Ar-Ge, bilgisayar programcılığı ve bilişim hizmetleri gibi yüksek teknolojili hizmet sektörlerinin 4a'ya kayıtlı hizmet istihdamı içindeki payı, %2,51 olan Türkiye ortalamasının altındadır. Bununla birlikte, çoğu ilde bilgi yoğunluğu düşük sektörlerin toplam hizmet istihdamı içindeki payı da Türkiye ortalamasının altındadır.

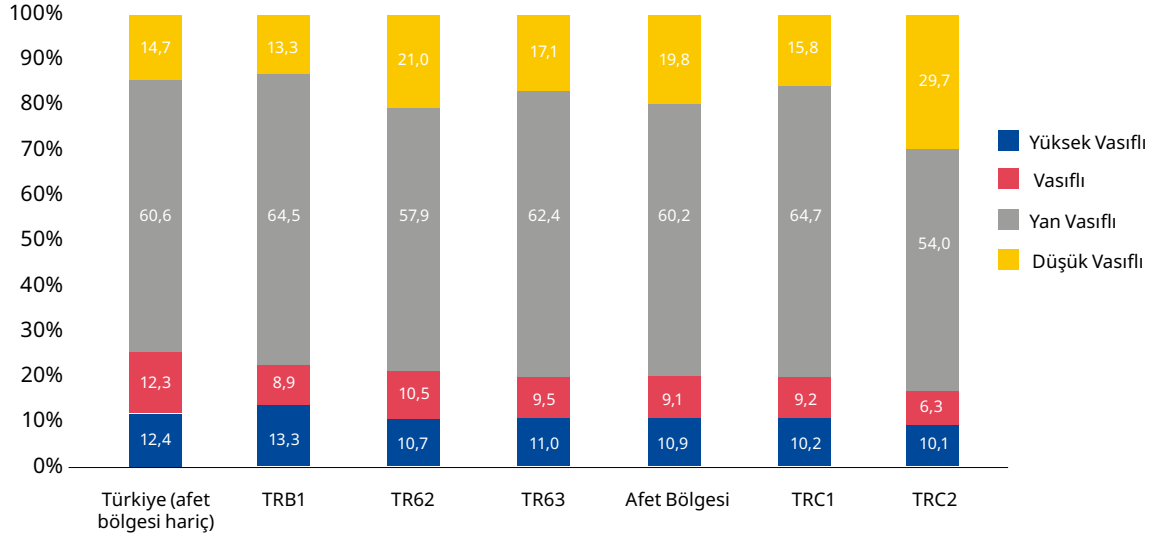
►Tablo 3.4. 4/a sigortalı hizmetler istihdamının bilgi yoğunluğu sınıflarına göre dağılımı (% , 2021)

İl/ Bölge	Hizmetlerin toplam 4a kayıtlı istihdam içindeki payı	Hizmet istihdamının dağılımı		
	Daha az bilgi birikimi	Daha az bilgi birikimi	Bilgi birikimi	Yüksek teknoloji bilgi birikimi
Adana	58.27	63.76	35.29	0.95
Adıyaman	50.12	60.29	39.21	0.50
Diyarbakır	65.74	55.04	44.09	0.87
Elazığ	58.33	52.34	45.03	2.64
Gaziantep	47.34	59.43	39.84	0.73
Hatay	66.35	66.53	33.10	0.37
Malatya	52.18	58.69	39.90	1.41
Kahramanmaraş	42.31	58.52	40.22	1.26
Şanlıurfa	67.20	54.56	44.92	0.52
Kilis	58.18	48.79	50.94	0.27
Osmaniye	50.10	59.34	40.10	0.56
Bölge Toplamı	56.00	59.56	39.56	0.88
Türkiye	58.88	62.95	34.54	2.51

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu (2022) ve Eurostat'a (2015) dayalı olarak yazarların hesaplaması.

Uluslararası Standart Meslek Sınıflandırması 2008 (ISCO-08), dünyadaki tüm işlerin 436 birimlik gruplar halinde sınıflandırılmasını sağlayan dört seviyeli hiyerarşik olarak yapılandırılmış bir sınıflandırmadır. ISCO-08'in on ana grubu kullanılarak mesleğin beceri düzeyi dört kategoride kodlanabilir: Vasıfsız (ana grup 9), yarı vasıflı (ana grup 0 ve 4 ila 8), vasıflı (ana grup 1 ve 3) ve yüksek vasıflı (ana grup 2). TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi kullanılarak bölgedeki istihdam edilen kişilerin beceri düzeyi dağılımı incelenmiştir. Genel olarak, afet bölgesindeki işlerin ülkenin geri kalanına göre daha düşük beceri gerektirdiği görülmektedir. Bölge dışındaki işlerin %14,7'si yüksek vasıflı, %60,6'sı ise vasıflı işlerdir. Afetten önce, afet bölgesindeki işlerin %10,9'u yüksek vasıflı, %9,1'i ise vasıflı kategorisindedir. Afet bölgesinde yüksek beceri gerektiren iş yoğunluğu en fazla TRB1'de görülmektedir. Ancak TRB1, Türkiye'deki vasıflı işlerin %1,89'una sahiptir. Beceri gerektiren işlerin %4,21'i TR62'de, %2,85'i ise TR63'te yer almaktadır.

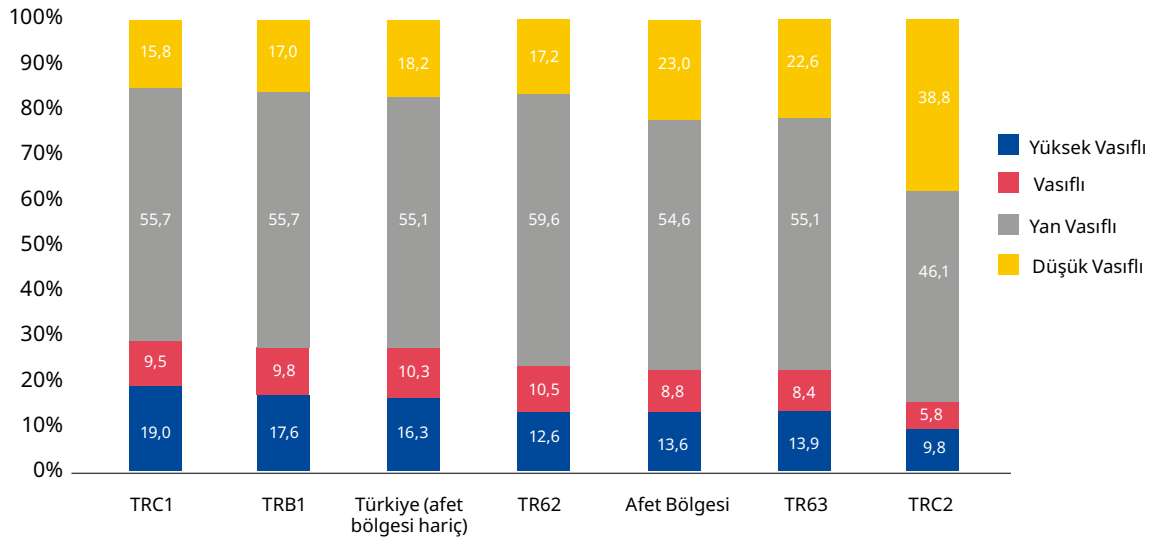
► Grafik 3.1. Bölgelere göre iş sahiplerinin ISCO-08 sınıflaması beceri düzeyi dağılımı (% , 2021)

kaynak: TÜİK (2022a) ve ILO'ya (2006a) dayalı olarak yazarların hesaplaması.

İş arayanlar tarafından aranan işlerin beceri yoğunluğu incelendiğinde, yüksek beceri düzeylerine daha fazla vurgu yapıldığı görülmektedir. Afet bölgesindeki mevcut işlerin %10,9'u yüksek beceri gerektiren işler iken, TÜİK verilerine göre bölgede iş arayanların %13,6'sı yüksek beceri gerektiren işler aradıklarını belirtmiştir. Benzer bir durum Türkiye'nin geri kalanı için de geçerlidir. Afet bölgesi dışındaki işlerin %12,4'ü, aranan işlerin ise %16,3'ü yüksek beceri gerektiren işler kategorisindedir.

► Grafik 3.2. Bölgelere göre iş arayanların ISCO-08 sınıflaması beceri düzeylerinin dağılımı (% , 2021)

kaynak: TÜİK (2022a) ve ILO'ya (2006a) dayalı olarak yazarların hesaplaması.

3.2. İstihdamdaki Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler

Geçici koruma sağlanan Suriyelilerin neredeyse yarısı bölgede kayıtlıdır ve depremlerden doğrudan etkilenmiştir (Sert, Danış, Sevinin 2023). Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) tarafından sağlanan resmi verilere göre, depremlerden hemen önce 2 Şubat 2023 tarihi itibarıyla Hatay'da 354.648 GKSS (şehirde yaşayan tüm nüfusun %17,51'i) ve Kahramanmaraş'ta 91.640 GKSS (şehirde yaşayan tüm nüfusun %7,26'sı) kayıt altına alınmıştır.² Son rakamlar (13 Nisan 2023'te) sırasıyla 331.844 (%16,45) ve 90.553'tür (%7,14) (GİB, 2023). Bu nedenle, bölgedeki GKSS'lerin mevcut durumunu analiz etmek ve özellikle işgücü piyasasındaki ihtiyaçlarını tespit etmek önemlidir.

Türkiye'de uluslararası koruma arayan zorla yerinden edilmiş nüfus çoğunlukla Suriye, Afganistan, Irak ve İran olmak üzere dört menşe ülkeden gelmektedir. Yakın dönemde Ukrayna da Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilerin menşe ülkesi olarak ortaya çıkmıştır. BMMYK Türkiye'ye göre, 2022 yılı ortasında GKSS sayısı 3,6 milyon iken, uluslararası koruma altındaki diğer grupların sayısı 318 bindir (BMMYK Türkiye, 2023). Dolayısıyla, Türkiye'deki ana zorla yerinden edilmiş nüfusu Suriye Arap Cumhuriyeti'nden gelmektedir ve daha önce de belirtildiği gibi bu nüfusun neredeyse yarısı 6 Şubat depremlerinden etkilenen bölgede ikamet etmektedir.

GKSS'nin cinsiyet kompozisyonu, erkeklerin kadınlardan sayıca fazla olduğu bir dengesizliği yansıtmaktadır (yaklaşık %54'e karşı %46). Bu dengesizlik özellikle 15-29 yaş grubunda daha da artmaktadır. Erkekler sadece 55 ve üzeri yaş grubunda kadınlardan daha azdır (Erdoğan & Çorabatır, 2019).

Aktif olarak çalışabilecek 15-64 yaş grubundaki GKSS nüfusu yaklaşık 2 milyondur. Yaklaşık 1,5 milyon GKSS ya 0-14 ya da 65+ yaş grubundadır; ancak yaklaşık 500 bin GKSS 40 yaşın üzerindedir. Dolayısıyla, %85'i 40 yaşın altında olan oldukça genç bir GKSS nüfusu bulunmaktadır (Erdoğan & Çorabatır, 2019, 10).

GKSS çocuklarının çoğu okula kayıtlı değildir. Kız çocuklarının sadece yaklaşık %30'u okuldayken, bu oran Tür vatandaşları kızlar için %86,8'dir. Bu fark erkek çocuklar arasında daha büyüktür: 15 yaşından küçük erkek çocukların sadece yaklaşık %13'ü okula kayıtlıdır, bu oran Türk vatandaşları erkek çocuklarında %88 civarındadır (Caro, 2020, 11). Mevcut araştırmalar, bu çocukların çoğunun Türkiye'de kayıt dışı piyasada çalıştığını göstermektedir. Örnek olarak, Caro (2020) 15 yaşındaki erkek çocukların %66'sının istihdamda olduğunu ve bu oranın 15 yaşındaki çocukların istihdamında dünyadaki en yüksek rakam olduğunu tespit etmiştir.

GKSS'ler genellikle göçmen gettolarına dönüşen yoksul, işçi sınıfı mahallelerinde ikamet etmektedir. Özellikle Antep, Urfa, Kilis ve Hatay'da işçi sınıfı mahallelerinin yanı sıra eski evler ve tarihi mahalleler de, bu mahallelerin eski sakinlerinin varoşlara taşınmasıyla birlikte ortaya çıkan yerleşim alanlarıdır. Bu yoksul mahalleler aynı zamanda Covid-19 salgınının en çok etkilediği mahallelerdir (Tarlan, 2020).

Depremlerden sonra yaşam zorla yerinden edilmiş nüfus için de oldukça zordur. Türk vatandaşları gibi yerinden edilmiş gruplar da depremlerden sonra mevcut işlerini kaybetmişlerdir. Bazıları Türkiye'nin başka bölgelerine taşınmış, diğerleri ise bölgede kalmıştır. Ancak yerinden edilmiş grupların Türkiye'deki iç hareketliliği, Türkiye'de ikametlerini düzenleyen bazı idari kurallar tarafından kısıtlanmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, depremlerden sonra yerinden edilmiş grupların (uluslararası koruma ve geçici koruma statüsü sahipleri) seyahat izinleri, GİB tarafından ülke içinde seyahat etmelerini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Uygulamada GİB, GKSS'lerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri şehirlere ve/veya akrabalarının evlerine gitmelerini tavsiye etmiştir. Buna ek olarak, eğer başka bir şehirde ikamet etme imkânları yoksa, bulundukları şehirleri terk etmemeleri de tavsiye edilmiştir. GİB ayrıca, GKSS'lerin deprem bölgesi dışında ikamet ve diğer ihtiyaçları için kamu hizmetlerinden yararlanamayacağını duyurmuştur. Benzer şekilde, sivil toplum kuruluşlarının da bölge dışındaki yerinden edilmiş gruplara hizmet

² Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) web sitesindeki (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) veriler 13 Nisan 2023 tarihinde güncellenmiştir. Dolayısıyla, depremlerden önceki durumu gösteren TPS sayıları artık mevcut değildir.

sunmasına izin verilmemiştir. Son olarak, depremlerin hemen ardından Türk Hava Yolları tarafından bölgeden Türkiye'nin diğer bölgelerine yapılan (ücretsiz) tahliyelere yerinden edilmiş grupların alınmayacağı duyurulmuştur (Sert, Daniş, Sevinin, 2023; Birgün, 2023). Saha araştırması sırasında katılımcılardan biri, depremlerden sonra bölgeyi terk eden yerinden edilmiş grupların geri dönmeyeceğini öngörmüştür. Ancak söz konusu katılımcı, depremlerden sonra kaç yerinden edilmiş kişinin (yani GKSS'nin) Türkiye'nin diğer bölgelerine taşındığına dair kesin bir veri olmadığını da belirtmiştir. Katılımcı, büyük ihtimalle 60 bin civarında GKSS'nin en azından depremin şokunu atlatmak için Suriye'deki akrabalarının yanına gönüllü olarak geri döndüğünü belirtmiştir. Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar da 27 Mart 2023 tarihi itibarıyla bu rakamı teyit etmiştir (AA, 2023a).

3.2.1. İşgücü Piyasasındaki Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler

Geçici Koruma Sağlanan Suriyelilerin yaklaşık %80'i ticaret, inşaat ve imalat sektörlerinde düşük vasıflı ve kayıt dışı işlerde istihdam edilmektedir. Tekstil, hazır giyim, deri ve ayakkabı sanayi GKSS'ler için en yaygın istihdam alanlarıdır. GKSS'lerin çalıştığı diğer sektörler arasında ağaç işleri, tarım, ev işleri, hamallık, çobanlık ve katı atık toplama yer almaktadır. İnşaat sektörü özelinde, Türkiye'de son 6-7 yılda Geçici Koruma Sağlanan Suriyelilerin yeni ve ucuz işgücü sayesinde sektörün ayakta kaldığı iddia edilmektedir (Caro, 2020; Tarlan, 2020).

2018'de Gaziantep'te (Düztepe ve Tepebaşı mahalleleri) evde parça başı iş yapan GKSS'li kadınlarla (13 Arap, 5 Türkmen, 3 Kürt) yapılan bir araştırma, parça başı işlerin fıstık-ceviz-badem kırma, ayakkabı süsleme-temizleme-kutulama, paketleme, tişört, kazak dikme/süsleme gibi işleri içerdiğini göstermektedir (Uçar, 2020).

Beş yıl önce yapılan ancak geçerliliğini koruyan bir araştırmadan yapılan aşağıdaki alıntı, ILO destekli Suriye masasına atıfta bulunarak, söz konusu bölgedeki GKSS'lerin serbest meslek sahibi olmaları açısından bir örnek teşkil etmektedir:

Temmuz 2016'da Gaziantep Ticaret Odası'nda bu işletmelere sunulan hizmetlerden tam olarak yararlanılmasını sağlamak üzere bir Suriye masasının faaliyete geçmesiyle birlikte Gaziantep'teki Suriyelilere ait firma sayısı 700'ün üzerine çıkmış ve toplam işletme sayısının %17'sini oluşturmuştur. Ancak, Türkiye'deki en büyük ikinci GKSS nüfusuna ev sahipliği yapan önemli bir sınır kenti olan Şanlıurfa'da, yerel yetkililer GKSS'lerin ekonomik anlamda daha az katkı sağladığından yakınıyor... (İçduygu & Diker, 2017, 27-28)

Bölgeye özgü işgücü piyasası dinamiklerini betimlemek için sektörel özellikler, kendi hesabına çalışma, kadınların katılımı, çocuk işçiliği gibi konuları analiz edecek daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. GKSS emeğinin büyük bir kısmı kayıt dışı olduğundan, GKSS'lerin farklı sektörlerde ve Türkiye'nin farklı bölgelerindeki istihdamını gösteren işgücü verilerini sistematik bir şekilde karşılaştırmalı olarak toplamak zordur, ancak ILO Türkiye'nin bu zorluğu aşmak için bu konuda raporları bulunmaktadır. Örneğin, Karadeniz'in (2023) ILO raporu, iş müfettişleri ile yapılan anketlere dayanarak GKSS'lerin en çok istihdam edildiği sektörleri vermektedir. Bununla birlikte, mevcut araştırmaların çoğu, GKSS emeğini ayrı bölgelerden ve belirli sektörlerden elde edilen nitel verilere dayanarak analiz etmektedir. Bu araştırma da GKSS işgücüne ilişkin nitel veriler sunmakta ve GKSS nüfusunun neredeyse yarısının yaşadığı bölgeye özgü anlayışımızı geliştirmektedir. Araştırma, literatürdeki bu boşluğun doldurulmasına bölge özelinde ve iki sektör olan tarım ve inşaat sektörleri için katkıda bulunmayı amaçlamakta ve depremler sonrasında Geçici Koruma Sağlanan Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durumunu analiz etmektedir.

Depremden etkilenen şehirlerdeki GKSS'lerin durumunu özel olarak analiz eden bir başka araştırma, depremlerin hemen ardından, yerel nüfusun bölgeden göç etmesi sonucu olarak, binaların onarımı ve yeniden inşasında çalışacak işgücü sıkıntısı yaşandığını ortaya koymaktadır. Böylece bölgenin, özellikle inşaat sektöründe çalışacak ucuz işgücünün göçüne maruz kalacağı öngörülmüştür (Sert, Danış, Sevinin, 2023, 8). Dolayısıyla güvencesiz Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli işgücü, özellikle inşaat sektöründe yüksek oranda istihdam edilme ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, sektördeki tüm işçiler için insana yakışır çalışma koşullarının fiilen hayata geçirilebileceği süreçlerin yaratılması çok önemlidir.

3.2.2. İstihdamdaki Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli Kadınlar

Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli erkeklerin %70'i istihdam edilirken, kadınların (15-65 yaş grubu) sadece %11'i işgücü piyasasında yer almaktadır. Araştırmalar, istihdamdaki kadın sayısının düşük olmasına katkıda bulunan olası faktörlerin şunlar olduğunu göstermektedir: (1) kültürel faktörler, (2) enformel sektörlerin kadınların evdeki sorumluluklarını yerine getirmelerini engelleyen koşulları, (3) hane başına bakılması gereken çocuk sayısının daha fazla olması. Sonuç olarak, dünyada kadınlar arasında en yüksek NEET (ne istihdamda ne de eğitim veya öğretimde) oranı kadınlarda görülmektedir (2017'de %82). Bu oran erkekler için %19,6'dır (Caro, 2020).

Türkiye'de geçici koruma sağlanan Suriyeli kadınların istihdam edildiği sektörler ağırlıklı olarak gıda ve tarım sektörüdür. Mevcut araştırmalar, geçici koruma sağlanan Suriyeli kadınların çoğunun Türkiye'ye gelmeden önce ülkelerinde çalışmadığını ve Türkiye'ye geldikten sonra gıda ve tarım sektöründe sadece "gündelik işçi" olarak çalışmaya başladıklarını ortaya koymuştur. "Çalışma saatleri genellikle uzun ve ücretleri erkekler göre daha düşüktür. Ayrıca, kadınlar yemek hazırlama ve çocuk bakımı da dahil olmak üzere ev işlerinin çoğunu üstlenmekte, bu da entegrasyonları ve kendilerine güvenmeleri önünde ek bir engel oluşturmaktadır" (FAO, 2022, 8).

2018'de Sultanbeyli, Hatay ve Ankara'da yapılan saha araştırmasına göre, Suriyeli kadın katılımcılar iş arama konusunda genellikle olumlu düşünürken, Suriyeli erkekler bu fikre şiddetle karşı çıkmıştır. Kadınlar, özellikle Türkçe bilmediklerinde, işyerlerinde başta cinsel taciz olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskinin gerçek bir tehdit oluşturduğunu bildirmişlerdir (DSP & IGAM, 2019, 4). Bu durum bize, geçici koruma sağlanan Suriyeli kadınlar arasındaki yüksek

işsizlik oranlarının nedenlerinin, mevcut toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin de olduğu karmaşık dinamikleri içerdiğini göstermektedir.

Kamu kurumları tarafından sunulan (dil ve mesleki) eğitim kurslarına kaydolan (yetişkin) kadınların sayısı erkeklerden %60 daha fazladır (Caro 2020). Bu durum, kadınların istihdam edilme konusunda istekli oldukları ancak evdeki erkekler ve/veya kamusal alandaki toplumsal cinsiyete dayalı şiddet tarafından kısıtlandıkları yönündeki bulguyla bağlantılı olabilir. Kadınların hem eğitim kurslarına katılmaya hem de çalışmaya istekli olduğu bulgusunu destekleyen bir başka veri de FAO'nun "Suriyeli Mültecilere Dayanıklılık Planı 2022-2023"te yer almaktadır. "2021 yılı sonu itibarıyla, tarımsal gıda mesleki eğitim kurslarının %100'ünün tamamlandığı ve kursiyerlerin çoğunluğunu kadınların oluşturduğu (%62, toplamın 37'si)" belirtilmektedir. Aynı raporda şu ifadeler yer almaktadır:

Kadınların mesleki ve dil eğitimlerine katılımını teşvik etmek amacıyla FAO, çocuk bakım hizmetlerine destek sağlamıştır. Ancak, COVID-19 salgını nedeniyle, bazı kadın yararlanıcılar anlaşılır bir şekilde çocuklarını sağlayan çocuk bakım tesislerine bırakmamayı tercih etmiştir. Sonuç olarak, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Manisa ve Şanlıurfa illerinde 48 kadın yararlanıcı (36 kız çocuğu ve 30 erkek çocuğu) çocuk bakım hizmetlerinden yararlanmıştır. ... Çocuk bakım tesislerinin eksikliği, kadınların tarım sektöründe aktif olarak yer almalarının önünde ek bir engel teşkil etmektedir (FAO 2022, 34).

Depremlerden sonra bölgedeki kadın girişimcilerin ihtiyaçlarını analiz etmek için yapılan bir araştırma, kadın girişimcilerin %70'inin çocuk, yaşlı ve engellilere yönelik bakım yükümlülüklerinin arttığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla, depremlerden önce geçici koruma sağlanan Suriyeli kadınların durumuyla ilgili olarak yapılan önceki araştırmalara paralel olarak, kadın istihdamını artırmak için bakım olanaklarının geliştirilmesi ve/veya iyileştirilmesi, depremlerin hemen ardından büyük ölçüde artan kritik bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır (Kagider ve UN Women, 2023).

► 4

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİNİN ÖZETİ

Çalışma kapsamında, etkilenen bölge ve topluluklara odaklanan mevcut literatür, raporlar ve değerlendirmelerin kapsamlı bir incelemesi yapılmıştır. Ayrıca afet sonrası bağlamlarda beceri beklentisi, beceri uyumsuzluğu ve iş yaratma programlarına odaklanan raporlar da gözden geçirilmiştir. Masa başı incelemesi, benzer sosyo-ekonomik dinamiklere sahip diğer ülkelerdeki iyi uygulamaları da kapsamıştır. Son olarak, ILO'nun beceri ihtiyacı değerlendirmesi ve öngörüsüne ilişkin referans belgeleri, soru formlarına, mülakat protokollerine ve tartışma kılavuzlarına katkı sağlaması için incelenmiştir.

Sosyal ortaklardan, devlet kurumlarından ve afet sonrası iyileştirme ve istihdam yaratma programlarında yer alan diğer ilgili paydaşlardan kilit bilgi veren kişilerle derinlemesine görüşmeler ve odak grup toplantıları yapılmıştır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış bir soru formu kullanılarak gerçekleştirilmiş ve beceri ihtiyaç değerlendirmesi, beceri uyumsuzluğu ve iş yaratma programları ile ilgili konuların yanı sıra odak bölgeler ve sektörlerle ilişkin bilgileri de kapsamıştır.

Araştırma bulgularını etkileyebilecek ve beklenmedik önyargılar yaratabilecek travma sonrası psikolojik sorunların üstesinden gelmek için, katılımcılar için sıcak ve güvenli bir ortam yaratma kapasitesi nedeniyle odak gruplara özel önem verilmiştir. Ayrıca, görüşmeleri ve saha çalışmasını yürüten araştırmacılar, afet sonrası ortamlarda araştırma tekniklerinin uygulanması konusunda psikolojik eğitim almışlardır. Çevrimiçi görüşmeler ve odak grup tartışmaları, metodolojik yanlılıktan kaçınmak amacıyla karşılaştırmalı bir bakış açısına sahip olmak için saha ziyaretleri ve yüz yüze görüşmelerle desteklenmiştir.

4.1. Çalışma Yerlerini ve Sektörleri Daraltmak için Seçim Kriterleri

Kapsamlı bir masa başı incelemesinin ve ILO yetkilileriyle yapılan derinlemesine görüşmelerin ardından, araştırma yerleri olarak Kahramanmaraş ve Hatay illeri seçilmiştir. Bu illere, depremlerden önemli ölçüde etkilenmeleri ve çalışmanın hedef grupları arasında yer alan GKSS'lerin yoğunluğu nedeniyle öncelik verilmiştir. Ayrıca, ILO'nun Mülteci Müdahale Programı'nın bu illerde uygulanması ve afet bölgesindeki önemli istihdam katkısı da dikkate alınmıştır. İşgücüne katılım ve istihdam oranlarının bölge ortalamasına benzer seviyelerde olması ve afet bölgesinin geri kalanına kıyasla daha yüksek işsizlik oranlarıyla Hatay ve Kahramanmaraş, AİP'lerin uygulanması için yeterli fırsat sunmaktadır. Saha araştırması sırasında bir devlet temsilcisi, Suriyeli GKSS'lerin neredeyse yarısının burada ikamet etmesi nedeniyle "ucuz işgücünün" daha fazla bulunmasıyla sonuçlanan bu bölgenin Türkiye'nin diğer bölgelerine kıyasla benzersiz yönünü vurgulamıştır. Birçoğu söz konusu sektörlerde istihdam edilen 400.000'den fazla Suriyeli GKSS'linin bir arada yaşadığı Hatay ve Kahramanmaraş, bu çalışma için ideal bölgeler olarak görülmüştür.

Çalışmada odaklanılacak iki ana sektör olarak tarım ve inşaatın seçilmesi, bölge ekonomisindeki önemleri ve depremlerin ardından toparlanma ve yeniden inşa çabalarına katkıda bulunma potansiyelleri ile gerekçelendirilmiştir. Depremden önce tarım bölgede öne çıkan bir sektör olup nüfusun önemli bir kısmına istihdam olanağı sağlamaktadır. Tarımdaki istihdamın önemli bir bölümü atipik ve kayıt dışı olsa da tarım hala kayıtlı istihdam kapasitesi potansiyeli olan bir sektördür. Depremden sonra tarım alanlarının bir kısmı hasar gördüğü ve yok olduğu gibi, sektör ölümler, yaralanmalar ve göç nedeniyle işgücü arzı açısından darbe almıştır. Çiftçiler ve sektördeki diğer çalışanlar, özellikle hayvan kaybı ve ahırların, makinelerin ve üretim ekipmanlarının hasar görmesi nedeniyle afet sonrası toparlanma konusunda önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Bu nedenle, tarım sektöründeki acil ve kısa vadeli beceri ve kaynak ihtiyaçlarının belirlenmesi, bölgedeki toparlanma ve yeniden yapılanma çabaları için çok önemlidir. Tarım sektörü stratejik bir sektör olması nedeniyle de kritik bir öneme sahiptir ve bölgenin ve ülkenin gıda güvenliği için hayati önem taşımaktadır.

Öte yandan, depremden sonra, yıkımın ardından yeniden inşa ve onarım ihtiyacı doğduğundan, inşaat bir süreliğine önde gelen bir sektör haline gelecektir. Afet, binalarda, yollarda, köprülerde ve diğer altyapıda ciddi hasara yol açmış, kapsamlı onarım ve yeniden inşa gerektirmiştir. Hasar gören altyapının yenilenmesinin tüm sektörler için elzem olduğu düşünüldüğünde, inşaat sektörünün normal ekonomik tetikleyici ve çoğaltıcı etkisinin çok ötesinde bölge ekonomisine ve bölgenin yeniden yapılanmasına katkı sağlayacağı göz ardı edilmemelidir. İnşaat sektörüne, binaların inşaatının ilk döngüsünün tamamlanmasıyla birlikte mobilya ve tekstil sektörleri de eşlik edecektir. Ayrıca, inşaat sektörünün yapı malzemelerine olan talebi, tarım sektöründeki yerel tedarikçiler ve üreticiler için iş fırsatları yaratmaktadır.

Bölgedeki birçok küçük çiftçi ve mevsimlik tarım işçisi, gelirlerini desteklemek için sezon dışında inşaat işlerine bel bağladığından, tarım ve inşaat sektörleri birbiriyle bağlantılıdır. Dolayısıyla, tarımın yanı sıra inşaat sektöründe ihtiyaç duyulan acil ve kısa vadeli becerilerin belirlenmesi de bölgedeki toparlanma ve yeniden yapılanma çabaları için elzemdir.

Son olarak çalışma, tarım ve inşaat sektörlerinde yeterince temsil edilmeyen grupların beceri ihtiyaçlarını belirlemeyi ve özellikle kadınlara ve engellilere odaklanarak, işgücüne anlamlı katılımlarını sağlamak için hedefli aktivasyon ve destek programları önermeyi amaçlamaktadır. Buna ek olarak, iyileşme çabalarında yeşil işlerin potansiyelini tanımayı ve sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunması ve sosyal eşitliğe katkıda bulunan aktivasyon programlarının tasarlanması için içgörüler sağlamayı amaçlamaktadır.

4.1.1. Hatay'ın Ekonomik Profili

Hatay 2021 yılında Türkiye ekonomisinin %1,4'ünü oluşturmaktadır. İlin yarattığı brüt katma değer %37,49'u sanayi, %5,97'si tarım, %3,86'sı inşaat ve %52,68'i hizmetler sektörleri tarafından yaratılmaktadır. Sanayi sektörünün Türkiye genelinde yaratılan katma değer %29,13'ünü oluşturduğu düşünüldüğünde Hatay'ın sanayi yoğun bir il olduğu sonucuna varılmaktadır. Hatay'ın yarattığı sanayi katma değerinin %88,4'ünü imalat sanayi oluşturmaktadır. İl özelinde kümelenme yapısını incelemek için sektörlerin 2020 yılı net satış verileri kullanılarak 3 yıldız analizi uygulandığında, ilin ana metal ve fabrikasyon metal ürünleri alt sektörlerinde kümelenildiği görülmektedir. Aynı analiz NACE sınıflandırması 2 basamaklı istihdam verileri kullanılarak tüm sektörlerde uygulandığında ise ana metal sektörünün yanı sıra inşaat ve karayolu taşımacılığı sektörlerinde de kümelenme olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022b).

Türkiye ekonomisi 2021 yılında %11,4 oranında büyürken, Hatay ekonomisi %18,3 oranında büyümüştür. Aynı dönemde Hatay, Türkiye'nin büyümesine 0,2 puan katkı sağlamıştır. Hatay, 2021 yılındaki bu performansı ile 81 il arasında en hızlı büyüyen beşinci, büyümeye en fazla katkı sağlayan on birinci il olmuştur (TÜİK, 2022b).

Türkiye İhracatçıları Meclisi (TİM) 2022 verilerine göre en fazla ihracat yapan onuncu il olan Hatay, Türkiye'nin toplam ihracatının %1,57'sini gerçekleştirmiştir. Hatay'ın 2022 yılı ihracatının %57,9'unu çelik sektörü, %13,5'ini ise yaş meyve sebze sektörü gerçekleştirmiştir. Zeytin ve zeytinyağı ihracatı ilin toplam ihracatının %1,55'ini oluşturmaya rağmen, Türkiye'nin bu sektördeki ihracatının %11,1'i Hatay tarafından gerçekleştirilmektedir. İlin sanayisinde ve mal ihracatında metal sektörünün ağırlığı olmasına rağmen, bitkisel ürünlerin Türkiye ihracatında %9,6, Hatay ihracatında ise %19,7'lik bir paya sahip olması nedeniyle ilde bitkisel ürünlerde de bir yoğunluk söz konusudur (Türkiye İhracatçıları Meclisi, 2023).

Hatay'da kişi başına düşen gelir ülke ortalamasının altındadır. Hatay'ın 2021 yılında 6.785 ABD doları olan kişi başına milli geliri, Türkiye'nin kişi başına milli gelirinin %70,7'sine karşılık gelmektedir. Hatay, 81 il arasında kişi başına geliri en yüksek kırkıncı il konumundadır (TÜİK, 2022b). İlin bağlı olduğu TR63 bölgesi, Türkiye'deki 26 bölge arasında yoksulluk oranının en yüksek olduğu beşinci bölgedir. TR63 bölgesinde kişi başına medyan gelirin yarısının altında gelire sahip olanların oranı 2021 yılı verilerine göre %11,2 iken, aynı oran Türkiye'nin kişi başına medyan geliri eşik değeri olarak kullanıldığında %27 olmaktadır. Harcanabilir hane halkı gelirine göre hesaplanan Gini skoru 0,38 olan TR63 bölgesi, Türkiye'deki 26 bölge arasında gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu 13. bölgedir (TÜİK, 2023f).

Hatay'da il içindeki sosyoekonomik gelişmişlik farkları da dikkat çekicidir. Afet öncesinde ilin en gelişmiş ilçesi olan Antakya, Türkiye'deki 977 ilçe arasında en gelişmiş 108. ilçe iken, Altınözü en gelişmiş 921. ilçe konumundadır. Reyhanlı gibi depremde görece daha az etkilenen ilçeler düşük sosyoekonomik gelişmişlik düzeyindeyken, Antakya ve İskenderun gibi ilçeler yüksek gelişmişlik düzeyindedir. Depremler sonrasında bölgede kalan nüfusun sosyoekonomik açıdan geri kalmış ilçelerde kümelenmesi, ilin yaşam kalitesini genel olarak düşürmüştür (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

4.1.2. Kahramanmaraş'ın Ekonomik Profili

Kahramanmaraş 2021 yılında Türkiye ekonomisinin %0,87'sini oluşturmaktadır. İlin yarattığı brüt katma değer %45,31'i sanayi, %9,93'ü tarım, %5,35'i inşaat ve %39,4'ü hizmetler sektörleri tarafından yaratılmaktadır. Kahramanmaraş, Türkiye'nin sanayi yoğunluğu en yüksek 11. ildir ve hem sanayi hem de tarım yoğunluğu ülke ortalamasının üzerinde olan 22 ilden biridir. İmalat sektöründe ildeki kümelenme yapısını incelemek için alt sektörlerin 2020 yılı net satış verileri kullanılarak 3 yıldız analizi uygulandığında, ilin tekstil, kağıt ve kağıt ürünleri ve fabrikasyon metal ürünleri alt sektörlerinde kümelenildiği görülmektedir. Aynı analiz NACE sınıflandırması 2 basamaklı istihdam verileri kullanılarak tüm sektörlerde uygulandığında ise tekstil ve fabrikasyon metal ürünleri alt sektörlerinin yanı sıra inşaat, elektrik üretimi ve dağıtımı ve posta-kurye faaliyetleri alt sektörlerinde de kümelenme olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022b).

Türkiye ekonomisi 2021 yılında %11,4 oranında büyürken, Kahramanmaraş ekonomisi %5,6 oranında büyümüştür. Aynı dönemde Kahramanmaraş, Türkiye'nin büyümesine 0,05 puan katkı sağlamıştır. Kahramanmaraş 2021 yılındaki bu düşük büyüme performansı ile 81 il arasında en hızlı büyüyen elli ikinci il, büyümeye en fazla katkı sağlayan yirmi sekizinci il olmuştur (TÜİK, 2022b).

TİM'in 2022 verilerine göre en fazla ihracat yapan on yedinci il olan Kahramanmaraş, Türkiye'nin toplam ihracatının %0,65'ini gerçekleştirmiştir. Kahramanmaraş'ın 2022 yılı ihracatının %59,3'ü tekstil sektörü, %14,8'i ise demir ve demir dışı metaller sektörü tarafından gerçekleştirilmiştir. Mobilya, kağıt ve orman ürünleri ihracatı ilin toplam ihracatının %7,96'sını oluştururken, Türkiye'nin bu sektördeki ihracatının %1,38'i Kahramanmaraş tarafından yapılmaktadır. İlin sanayi ve ihracatında tekstil değer zinciri hâkimdir. Tekstil ve hazır giyim sektörleri ilin toplam ihracatının %68'ini oluştururken, aynı oran Türkiye'nin toplam ihracatı için %13,9'dur (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2023).

Kahramanmaraş'ın kişi başına milli geliri ülke ortalamasının altındadır. Kahramanmaraş'ın 2021 yılında 5997 ABD doları olan kişi başına milli geliri, Türkiye'nin kişi başına milli gelirinin %62,5'ine karşılık gelmektedir ve Kahramanmaraş 81 il arasında kişi başına gelirin en yüksek olduğu 51. ildir (TÜİK, 2022b). Kahramanmaraş, Hatayla birlikte TR63 bölgesinde yer almaktadır. Önceki bölümde belirtildiği üzere TR63 yoksulluk oranının yüksek ve gelir eşitsizliğinin ulusal ortalamasının altında ancak halen yüksek olduğu bir bölgedir.

Kahramanmaraş'ta il içi sosyoekonomik gelişmişlik farklılıkları da bulunmaktadır. Afet öncesinde ilin en gelişmiş ilçesi olan Onikişubat, Türkiye'deki 977 ilçe arasında en gelişmiş 182. ilçe iken, Ekinözü en gelişmiş 885. ilçe konumundadır. İldeki 11 ilçeden 3'ü en gelişmiş 300 ilçe arasında yer alırken, diğer 8 ilçe gelişmişlik açısından ilk 500'de yer almamaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

4.1.3 Bölgedeki Tarım Sektörü

2021 TÜİK verilerine göre, Türkiye'deki tarımsal katma değere TR63 bölgesi %3,36, Kahramanmaraş %1,39 ve Hatay %1,35 oranında katkı sağlamaktadır (TÜİK, 2022b). 2022 yılında Türkiye'deki tarımsal istihdamın %3,88'i TR63 bölgesinde yer almaktadır (TÜİK, 2023a). İstihdamdaki payın yaratılan katma değerdeki paydan yüksek olması, bölgede tarımsal verimlilik sorunu olduğuna işaret etmektedir. Nitekim 2021 yılında tarım sektöründe çalışan başına katma değer Türkiye'de cari fiyatlarla 81.206 TL iken TR63 bölgesinde 71.460 TL'dir. TR63 tarım sektöründe en fazla katma değer yaratan 14. bölge olurken, tarımsal verimlilik sıralamasında 17. sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin 2020 yılı toplam tarımsal üretiminin %1,29'unu sağlayan Kahramanmaraş ve %1,15'ini sağlayan Hatay, 81 il arasında tarımsal üretimin en yüksek olduğu sırasıyla 24. ve 27. illerdir. Türkiye'de toplam tarımsal üretimin %44,7'sini bitkisel üretim, %35,5'ini canlı hayvanlar ve %19,8'ini hayvansal ürünler oluştururken, Kahramanmaraş'ın tarımsal üretiminin %52,1'ini,

Hatay'ın tarımsal üretiminin ise %67,2'sini bitkisel üretim oluşturmaktadır. Bu veriler Hatay ve Kahramanmaraş'ın bitkisel üretime odaklandığını göstermektedir.

2021 yılı itibarıyla Türkiye'deki toplam bitkisel üretimin %2,28'i Hatay'da, %1,74'ü ise Kahramanmaraş'ta gerçekleşmektedir. Ancak Hatay'ın ülke çapındaki bitkisel üretimindeki payı 2007 yılından bu yana azalma eğilimindedir. Hatay'ın toplam bitkisel üretimden aldığı pay 1995-2007 döneminde ortalama %3,1 iken, bu oran 2008-2021 döneminde %2,4'e gerilemiştir. Kahramanmaraş'ta ise böyle bir durum söz konusu değildir. Kahramanmaraş'ın 2021 yılında ülke çapındaki bitkisel üretimindeki payı tarihsel olarak maksimum düzeyde olup, ilin uzun dönem ortalama payı %1,6 civarındadır (TÜİK, 2023b).

Türkiye, 2000'li yılların başında ani kentleşme ve sanayileşme nedeniyle hızlı bir tarım arazisi kaybı yaşamıştır. 2002-2021 döneminde ülkenin toplam ekilebilir alanı %16,8, ekili alanı ise %10,4 oranında azalmıştır. Aynı dönemde Hatay'da %36,5, Kahramanmaraş'ta %27,1 oranında ekili alan kaybı yaşanmış ve Türkiye'deki toplam ekili alan kaybının %5'i sadece bu iki ilde gerçekleşmiştir. Hatay'daki bitkisel üretim değeri kaybının önemli nedenlerinden biri tarım arazisi kaybıdır (TÜİK, 2023b).

Öte yandan, bölgede ekilen alanda azalma yaşanırken, ülke genelinde olduğu gibi çok yıllık bitkilerin alanında artış olmuştur. Çok yıllık bitkilerin toplam alanı 2002-2021 döneminde Türkiye'de %34,3 oranında artarken, Hatay'da %67,3, Kahramanmaraş'ta ise %45,8 oranında artmıştır. Bu artışa en büyük katkısı meyveler, içecek ve baharat bitkileri ile zeytin yapmıştır. Meyve, içecek ve baharat bitkileri alanı 2002-2021 döneminde %51,8 artarken, bu artışın %5,52'si Hatay ve Kahramanmaraş'ta gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ülke genelinde zeytin alanlarındaki %43,4'lük artışın %7,5'i Hatay'da, %3,1'i ise Kahramanmaraş'ta gerçekleşmiştir (TÜİK, 2023b).

Bölgedeki tarımsal faaliyet ağırlıklı olarak bitkisel üretim odaklı olmakla birlikte, ülke genelinde hayvansal üretimde de önemli bir ağırlığa sahiptir. TÜİK 2022 verilerine göre Türkiye'deki büyükbaş hayvan varlığının %0,83'ü Hatay'da, %1,26'sı Kahramanmaraş'ta; küçükbaş hayvan varlığının ise %0,99'u Hatay'da, %1,87'si Kahramanmaraş'ta bulunmaktadır (TÜİK, 2023c). Afetin ilk etkisiyle hayvan varlığında kayıp yaşanmış, afet sonrası bakım imkânsızlığı nedeniyle de önemli oranda hayvan kaybı olmuştur.

4.1.4. Bölgedeki İnşaat Sektörü

TR63 bölgesi, ülkedeki toplam inşaat katma değerinin %2,04'ünü (TÜİK, 2022b) ve inşaat istihdamının %3,37'sini (TÜİK, 2023a) oluşturmaktadır. Türkiye'de inşaat sektörünün çalışan başına katma değeri 2021 yılında cari fiyatlarla 206.597 TL iken, aynı değer TR63 bölgesinde 125.778 TL'dir. Bu durumun temel nedeni konut fiyatlarının iller arasında büyük farklılıklar göstermesidir. Nitekim İstanbul'da inşaat sektörünün çalışan başına katma değeri 2021 yılında 412.720 TL'dir. Ülkenin inşaat sektöründe çalışan başına ortalama katma değeri ise İstanbul hariç 166.938 TL, üç büyük metropol (İstanbul, Ankara ve İzmir) hariç 147.050 TL'dir. Dolayısıyla TR63 bölgesinde inşaat sektörü verimliliği, bölgedeki konut fiyatlarının ülke ortalamasının altında olması nedeniyle düşüktür.

Konut fiyatlarındaki yıllık artış açısından TR63 bölgesi Eylül 2021'e kadar ulusal ortalamanın biraz üzerinde bir eğilim göstermiştir. Eylül 2021'den sonra konut fiyatları ülke genelinde hızla artmaya başlamıştır. Eylül 2022 itibarıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) verilerine göre konut fiyatlarındaki yıllık artış Türkiye'de %189,1'e, TR63 bölgesinde ise %156,8'e ulaşmıştır. Bu tarihten sonra başlayan baz etkisi nedeniyle yıllık konut fiyat artışı 2023 yılı Ocak ayında ülke genelinde %153,1'e, TR63 bölgesinde ise %122,6'ya gerilemiştir (TCMB, 2023).

Türkiye'de 2022 yılında 100 kişi başına 1,75 konut satılmıştır. Aynı oran Hatay'da 1,38 ve Kahramanmaraş'ta 1,41'dir. Hatay'da 100 kişi başına konut satışı 2013 yılında 1,02 iken 2020 yılında 1,52'ye yükselmiş ve sonrasında düşüş eğilimine girmiştir. Kahramanmaraş'ta ise 2013-2018

döneminde artış eğiliminde olan konut satış yoğunluğu 2018 yılından sonra hafif bir azalma eğilimi göstermiştir. 2013-2022 döneminde Türkiye'deki konut satışlarının %1,53'ü Hatay'da, %1,06'sı Kahramanmaraş'ta yapılırken, ipotekli satışların konut satışları içindeki payı ülke genelinde %29,2, her iki ilde de aynı oran %25,7 oldu. İpotekli satışların toplam konut satışları içindeki payı, özellikle 2020 sonrası yüksek konut fiyat artışları ve konut kredilerindeki sıkılaşma eğilimi nedeniyle 2022 yılında Türkiye'de %18,9'a, Hatay'da %17,5'e ve Kahramanmaraş'ta %19,7'ye gerilemiştir (TÜİK, 2023d).

Hatay'da yapı ruhsatı verilen bina sayısı 2014 yılında 2.688'e (ülkedeki toplam yapı ruhsatı sayısının %2,2'si) kadar yükseldikten sonra düşüşe geçmiş ve 2022 yılında 1.115'e (toplam yapı ruhsatının %1,26'si) ulaşmıştır. Kahramanmaraş'ta ise 2002 yılında 546 olan yapı ruhsatı verilen bina sayısı 2017 yılında 1.952'ye yükselmiş, 2022 yılında ise 1.183'e gerilemiştir. Yapı ruhsatı verilen konut sayısı 2022 yılında Hatay'da 8.116, Kahramanmaraş'ta ise 7.500'dür. Afet nedeniyle yıkılan veya yıkılacak konut sayısının 6 Mart verilerine göre Hatay'da 215.255, Kahramanmaraş'ta 99.326 olduğu dikkate alındığında, iki ilde inşaat sektörünün mevcut kapasitesinin yeniden yapılanma için yeterli olmadığı sonucuna varılmaktadır. 2002-2022 döneminde Hatay'da yapı ruhsatı verilen toplam konut sayısı 211.838'dir. Kahramanmaraş'ta ise son 9 yılda 102.456 konut için yapı ruhsatı düzenlenmiştir (TÜİK, 2023e).

4.2. Saha Çalışması Özeti

Hükümet, işveren örgütü, sendika ve STK yetkilileri ve uzmanlarının katılımıyla, işgücü talebindeki ani değişiklikleri ve afet sonrası dönemde temel beceri ihtiyaçlarını ortaya çıkarmak için 15 çevrimiçi yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Bölgesel temsil ve ulusal uzmanlığın yanı sıra sektörel denklik arasında denge aranmıştır. Araştırma konusunun daha iyi anlaşılması ve araştırma bulgularının geçerliliğinin güçlendirilmesi için bireysel görüşmelerin yanı sıra iki ana odak grup tartışması ve İŞKUR uzmanlarıyla daha küçük bir ek odak grup çalışması yapılmıştır. Afet sonrasında, çeşitli amaçlarla birebir mülakatları tamamlamak için odak grupları kullanılmıştır. Odak grup görüşmeleri, katılımcıların düşüncelerini birbirlerinin görüş ve deneyimleri üzerine inşa etmelerine olanak tanıyarak daha kapsamlı tartışmalar ve daha geniş bir görüş yelpazesi sağlamıştır. Katılımcılar kurumsal görev ve sorumlulukları olan profesyoneller olmasına rağmen, odak grup çalışması ortamı, afet sonrası koşulların psikolojik etkilerinden kaynaklanan sınırlamaları ele alma kabiliyeti nedeniyle mülakatlardan daha yararlı görülmüştür. Zaman kısıtlamaları göz önüne alındığında, odak grupları aynı zamanda tek oturumda birden fazla katılımcıdan veri toplamak açısından bireysel görüşmelerden daha etkili olmuştur. Veri toplama 25 Mart - 10 Nisan 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Çevrimiçi araştırmayla ilgili en büyük sorun, İnternet bağlantısı sorunları veya yazılım arızaları gibi zaman zaman yaşanan teknik sorunlardır. Bu sorunların görüşme veya odak grup çalışmasında kesintilere yol açmasını önlemek için araştırma ekibi, tüm teknik sorunlarla ilgilenen özel personelleri aracılığıyla katılımcılara yardımcı olmuştur. Ayrıca katılımcılara gerektiği durumlarda İnternet erişimi ve gerekli teknik ekipman sağlanmıştır. Çevrimiçi mülakatlar ve odak grupları, toplanan bilgilerin derinliğini sınırlayabilecek beden dili gibi sözel olmayan iletişim ipuçlarından yoksun olabileceğinden, araştırma ekibinin iki üyesi, bağlamı ve bölgesel atmosferi daha iyi kavramak için Adana bölgesiyle birlikte seçilen illeri ziyaret etmiş ve olası metodolojik yanlılığın üstesinden gelmek için bir referans noktasına sahip olmak amacıyla fazladan 10 yüzyüze görüşme gerçekleştirmiştir. Saha çalışması sırasında, elektrik kesintileri nedeniyle odak grup oturumlarına katılamayan iki katılımcıyla da yüz yüze görüşülmüştür.

4.2.1. Araştırmaya Katılan Kurum ve Kuruluşların Listesi

Çeşitli kurum ve kuruluşlardan toplam 43 kişi çalışmaya katkıda bulunmuş ve bilgi, veri ve uzmanlık sağlamıştır. Aşağıda, temsil edilen kurumların araştırma tekniğine göre düzenlenmiş listeleri yer almaktadır.

► Çevrimiçi Yarı Yapılandırılmış Mülakatlar

- Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü (Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü)
- Türkiye Orman, Toprak Sulama, Tarım ve Tarımsal Sanayi İşçileri Sendikası Adana Şubesi (Tarım-İş Sendikası Adana Şubesi)
- İnşaat İşçileri Sendikası (İnşaat Sen)
- Birleşik Tarım Orman İşçileri Sendikası
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
- Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası (İNTES)
- Genç Hayat Vakfı (Genç Hayat Vakfı)
- Pikolo Derneği (Pikolo Eğitim Kültür Gençlik ve Spor Kulübü Derneği)
- Türk Kızılay
- Umut-Sen
- TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası
- İş Sağlığı ve Güvenliği Dernekleri Federasyonu
- Türkiye Cumhuriyeti Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK)
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Hatay İl Müdürlüğü
- İnşaat ve Kadın Derneği

► Odak Grup Görüşmeleri

- Hatay Türkiye İş Kurumu İl Müdürlüğü (Hatay İŞKUR İl Müdürlüğü)
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Doğu Akdeniz Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü
- Hatay İl Ziraat Odası (Hatay İl Ziraat Odası)
- Tarım ve Ormancılık Sendikası (Tarım Orman İş Sendikası)
- Eşitlik Araştırmaları ve Toplumsal Uygulamalar Derneği
- Ziraat Mühendisleri Odası (ZMO)
- Kahramanmaraş Türkiye İş Kurumu İl Müdürlüğü (Kahramanmaraş İŞKUR İl Müdürlüğü)
- Hatay İl İnşaatçılar Esnaf ve Sanatkarlar Odası (Hatay İnşaatçılar Esnaf ve Sanatkarlar Odası)
- Devrimci Yapı, İnşaat ve Yol İşçileri Sendikası (Dev Yapı İş Sendikası)

- İnşaat ve Yapı Çalışanları Sendikası (İYİ-Sen)
- Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı (MEKSA, Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı)
- TMMOB Mimarlar Odası Kahramanmaraş Şubesi (Kahramanmaraş Mimarlar Odası)
- Türkiye İş Kurumu (İŞKUR Genel Müdürlüğü)

► **Yüz Yüze Görüşmeler**

- Adana Çiftçiler Birliği (Adana Farmers' Association)
- Adana Yüreğir Ziraat Odası (Adana Yüreğir Ziraat Odası)
- Adana Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı
- Adana Sanayi Odası (Adana Sanayi Odası)
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü)
- Kahramanmaraş İl Ziraat Odası (Kahramanmaraş Ziraat Odası)
- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Dış İlişkiler Daire Başkanlığı
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Kahramanmaraş İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (Kahramanmaraş Valiliği İl Tarım ve Orman Müdürlüğü)
- Antakya Ticaret ve Sanayi Odası (Antakya Ticaret ve Sanayi Odası)
- Hatay'ın Esnaftan Sorumlu Kaymakamı (Hatay Valiliği, Esnaftan Sorumlu Kaymakam)
- İşgücünden Sorumlu Hatay Vali Yardımcısı (Hatay Valiliği, İşgücünden Sorumlu Vali Yardımcısı)
- Antakya Mobilya İhtisas Sanayi Sitesi (Antakya Mobilyacılar İhtisas Sanayi Sitesi, MOBSAN)
- Hatay Büyükşehir Belediyesi Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Daire Başkanlığı (Hatay Büyükşehir Belediyesi Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Daire Başkanlığı)

► 5

ARAŞTIRMA BULGULARI

Tarım ve inşaat sektörleri ile Kahramanmaraş ve Hatay illerine odaklanan araştırma bulguları, hem masa başı incelemesinden hem de saha çalışmasından elde edilen bilgileri kapsamaktadır. Bununla birlikte çalışma, ulusal politika önerileri sunmanın yanı sıra araştırma sürecinde tespit edilen farklı sektör ve illerin ihtiyaçlarını da dikkate almaktadır.

5.1. Paydaşların Öncelikleri

Yapılan mülakatlar ve odak grup görüşmelerine göre, deprem felaketini takip eden dönemde kamu yetkilileri tarafından yapılan müdahalelerin büyük çoğunluğu arama ve kurtarma faaliyetleri, etkilenen nüfusun yeniden yerleştirilmesi, bölgede kalanların gıda, hijyen koşulları, barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması, şehir hizmetlerinin ve kamu hizmetlerinin yeniden sunulması ve depremin kısa, orta ve uzun vadeli etkilerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesine odaklanmıştır. Çeşitli devlet kuruluşları depremlerin ekonomik analizlerini yapmış olsa da yerel işgücü piyasalarının toparlanmasını sağlamak için hükümet tarafından işgücü arzına odaklanan net bir plan henüz sunulmamıştır.

İşveren temsilcileri, özellikle de bölgede yaşayanlar, üretim süreçlerini yeniden harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla, öncelikle kendi kuruluşlarının üyelerinin ihtiyaçlarına odaklanmakta ve üyelerinin gereksinimlerini deprem bölgesi dışından gelen yardımlarla karşılamaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda uğraştıkları konuların başında üretim girdilerine erişimin sağlanması gelmektedir. Bu sorunlar, sektörel analizde daha ayrıntılı olarak incelenecek olan işgücü açığı ile daha da kötüleşmektedir.

Sendikalar ve diğer işçi örgütlenmeleri acil arama-kurtarma ve insani yardım çalışmalarına aktif olarak katılmışlardır. İyileşmenin sonraki aşamaları için öncelikli hedeflerini çalışanların temel haklarını korumak olarak belirlemişlerdir. Sendikaların henüz bölgede ihtiyaç duyulan işgücüne odaklanabilecek bir kapasite geliştiremediği görülmektedir. Bu katılım düzeyine, bölgedeki üretim faaliyetlerinin yeniden başlamasıyla ulaşılabilecek gibi görünmektedir.

GKSS'ler için çalışan sivil toplum kuruluşları da depremlerin ardından çabalarını insani destek alanında yoğunlaştırmıştır. Öncelikli faaliyet alanları bölgenin mevcut durumunun tespiti ve GKSS'lerin acil ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. GKSS'lerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken olası ayrımcılık sorunlarının çözümüne de yoğunlaşmaktadırlar. Öncelikle, hem kamu makamlarının hem de sivil toplum aktörlerinin

tüm çabalarının yardımı en çok ihtiyaç duyan kişilere ulaşmasını güvence altına almaya, doğru veri sağlamaya ve mevcut kaynakların daha iyi kullanılmasını garanti altına almak için koordinasyonu geliştirmeye odaklanmaktadırlar.

Büyükşehir ve ilçe belediyeleri de arama ve kurtarma çalışmalarında önemli bir rol oynamıştır ve bölgedeki yaşamın yeniden inşasında kritik bir role sahip olacaklardır. Depremin hemen ardından Türkiye'nin dört bir yanından belediyeler arama kurtarma ekiplerini ve iş makinelerini depremden etkilenen şehirlere yönlendirmiştir. İçme ve kullanma suyu sağlayan kamyonlar, aydınlatma için jeneratörler, ısıtıcılar ve yakıt, mobil sağlık tesisleri, İnternet-uydu iletişim araçları, hem sabit hem de mobil mutfaklar, gıda maddeleri, giysiler, çöp konteynerleri ve hijyen malzemeleri belediyeler tarafından afet bölgesine ulaştırılmıştır. Ayrıca cenaze hizmetlerinde kullanılan malzemeler, inşaat malzemeleri ve akaryakıt da bu bölgelere gönderilmiştir. Hatay ve Kahramanmaraş başta olmak üzere belediyeler deprem bölgelerinde su bağlantıları ve altyapı çalışmaları gerçekleştirmiştir. Belediyeler bölgeye yönlendirdikleri ekip ve ekipmanlarla konteyner kentlerin kurulmasında görev almaya devam etmektedir. Ayrıca yerel işgücü piyasalarının toparlanmasına destek olmak ve yerel işgücüne rehberlik etmek amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi, bölge istihdam ofislerinin bir uzantısı olan bir mobil istihdam ofisi kurmuştur.

Depremden etkilenen bölgedeki belediyeler ise barınma ve altyapının iyileştirilmesi de dahil olmak üzere çeşitli destekler sağlamaya odaklanmıştır. Örneğin Hatay Büyükşehir Belediyesi, özel sektör iş birliği ile Mart ayında 60 prefabrik evin yapımını tamamlamış ve ihtiyaç sahiplerine teslim etmiştir. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi afet sonrası ortamda psiko-sosyal destek seminerleri düzenlemiştir. Yerel üreticilere destek olmak amacıyla Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı, çiftçilere destek olmak için üretim maliyetine gübre satacaklarını açıklamıştır. Ayrıca, altyapı hizmetlerine yatırım yapmak ve özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler için destek mekanizmaları

geliştirmek üzere Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile iş birliği toplantıları düzenlenmektedir. Bununla birlikte özel sektörle iş birliği anlaşmaları imzalayarak bölgede istihdam yaratılması için çaba sarf edilmektedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ise bölgede kurduğu yaşam merkezlerinde gençlerin ve kadınların istihdamını desteklemek için iş atölyeleri kuracağını açıklamıştır (TDBB, 2023).

5.2. Kahramanmaraş ve Hatay İllerinde Manzara

Hatay'ın il merkezi Antakya ilçesinde yaşanan tahribat, Türkiye tarihinde neredeyse görülmemiş düzeydedir. Antakya her ne kadar yaralarını sarmaya ve yeniden ayağa kalkmaya çalışsa da kentin bilinen eski halinin artık var olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bir zamanlar zenginliği, çok kültürlülüğü, bir arada yaşama deneyimi ve kültürel mirası ile öne çıkan kent, bugün bir yıkım ve şantiye görüntüsü arz etmektedir. Kentteki yıkımın büyüklüğü ve yaygınlığı nedeniyle kent yaşamının durma noktasında olduğunu belirtmek gerekir. Kenti terk etmeyenler ya kentte ekonomik varlığı olan ve bunları korumak isteyenler görece varlıklı kesimler ya da terk etme seçeneği olmayan en yoksul kesimlerdir ki GKSS'ler de büyük ölçüde ikinci kategoride yer almaktadır.

Kentte barınma sorunu hala çözülebilmüş değildir. Prefabrik konut ihtiyacının yanı sıra kısmen çadır ihtiyacı da devam etmektedir. Afet sonrası dönemin ilk günlerinde mal ve hizmetler Hatay ilinin nispeten daha az hasar görmüş komşu ilçelerinden temin edilmiştir. Depremin üzerinden iki ay geçtikten sonra kentteki temel ihtiyaçlar büyük ölçüde kent dışından gelen yardımlarla karşılanmaktadır. Hayatın olağan akışı içinde alışveriş yapmak, dışarıda yemek yemek ve bir şeyler içmek bir süre daha mümkün olmayacak gibi görünmektedir. Bu temel kent olanaklarını sağlamak üzere valilik, işyerleri yıkılan esnafa olanak sağlamak amacıyla üç farklı noktada 50 küçük ahşap yapıdan oluşan alanlar kurmuştur. Bu alanların sayısının artırılacağı belirtilse de şu aşamada sunulan hizmetler yeterli değildir. Kentten göç eden Antakya halkının geri dönebileceği bir

ortamın olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu yönde bir eğilim gözlenmemektedir. Kent kültürünün yaşatılması ve kentten ayrılanların bağlarının tamamen kopmaması için yeniden yapılanma ve inşaa sürecinin kentin eski dokusu ve demografisi dikkate alınarak çok dikkatli bir şekilde yürütülmesi zorunludur. Kentte görüşülen paydaşların çoğu, kentin kendine özgü demografisinin bozulmasından endişe duyduklarını belirtmektedir.

Kamu yetkililerine göre, kentte ilk olarak enkaz kaldırma çalışması yapılması, ardından acil yıkım gerektiren binalara yönelik çalışmalara başlanması, daha sonra da ağır hasarlı binaların kademeli olarak yıkılması öngörülmektedir. Eş zamanlı olarak prefabrik yapıların sayısının artırılması ve kalıcı konutların inşasına başlanması planlanmaktadır. Öncelik, konut sorununun çözümü olarak belirlenmiştir. Mevcut yerleşim yerlerinin yanı sıra kentte 13 yeni bölgede toplu konut yapımı öngörülmektedir. Bu alanların sayısının artabileceği belirtilmektedir. Bu bölgelerdeki altyapı çalışmalarının yerel yönetimler tarafından yürütüleceği ve katılımcılar tarafından bunun için ek kaynak ayrılması gerektiğinin altı çizilmiştir. Konutların bir yıl içinde tamamlanması planlansa da kentteki mevcut durumdan bunun mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. İşyeri yeniden inşası için ilk yıl tüm yıkımın üçte birine ulaşacak bir inşaat programı planlanmaktadır. Yıkılan tüm işyerlerinin yeniden inşa edilmesi ve hak sahiplerine teslim edilmesinin dört ila beş yıl süreceği öngörülmektedir.

Şehirde yıkılan binaların önemli bir kısmının eski binalar olması nedeniyle yıkım ve ardından enkaz kaldırma işlemlerinin yarattığı toz sağlık açısından büyük risk oluşturmaktadır. Kent halkı, asbest ve silika emisyonlarının orta vadede yol açacağı sağlık sorunlarından büyük ölçüde habersizdir. Bilgi sahibi olanlar da daha çok temel ihtiyaçlara odaklandıkları için bu konuya öncelik verecek durumda değildir. Mevcut koşullarda N95 maskelerinin kullanılması gerekmesine rağmen, kurtarma çalışmalarına katılan işçiler ve gönüllüler de dahil olmak üzere neredeyse hiç kimse standart bir maske bile kullanmamaktadır. Ne yazık ki bu konuda bir farkındalık bulunmamakta, gerekliliği dile getirildiğinde ise bölge halkı çok

daha acil hayatta kalma ihtiyaçları olduğunu belirtmekte, bu da orta vadeli sağlık risklerine odaklanmalarını engellemektedir.

Hatay'ın aksine Kahramanmaraş'ta yaşanan büyük yıkıma rağmen il merkezinde kentsel yaşamın kısmen de olsa devam ettiğini söylemek mümkündür. Yeni yerleşimlerin yoğunlaştığı kentin eteklerindeki tahribatın az olması, kentte bazı temel hizmetlerin verilmesini mümkün kılmaktadır. Şehir merkezinde kamu binaları ve işyerlerinde sınırlı yıkımın yaşandığı yerler bulunmaktadır. Bu da normale dönüş süresinin Hatay'a göre daha az olması anlamına gelmektedir. Şehirde bazı açık dükkanlar, kafeler ve restoranlar bulunmaktadır.

Enkaz kaldırma çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmıştır. Ancak şehir merkezinde özellikle bazı ara sokaklarda yıkım çalışmaları ve yollara dökülen molozlar nedeniyle araç trafiği kısmen sağlanabilmektedir. Sahada bazı mülk sahiplerinin enkaz kaldırma işlerini kendilerinin hallettiği görülmektedir. Bu da enkazlarını kontrolsüz alanlara taşıdıkları anlamına gelmektedir. Bu eğilimin arkasındaki temel motivasyon, devletin girişimlerini beklememek ve enkazdaki demir ve diğer değerli malzemelerin kamu yetkilileri tarafından alıkonulmasını önlemektir.

Hatay'a benzer şekilde Kahramanmaraş kent halkı da depremlerde yaşanan yıkımın ve mevcut enkaz kaldırma çalışmalarının yol açacağı olası sağlık sorunlarının ya farkında değildir ya da önemsememektedir. Maske kullanımı çok sınırlıdır. Kentte kalıcı konutların yapımına ilişkin planlama tüm deprem bölgelerinde olduğu gibidir. Konutların bir yıl içinde tamamlanması beklenmektedir. Ancak kentte yaşayanlar ifade edilen sürede bu planın uygulanmasını gerçekçi bulmamaktadır.

Depremlerin yarattığı psikolojik travma her iki kentte de beklenen düzeyin çok altındadır. Depremzedelerin afetin ilk gününden bu yana yaşadıkları acıları erteledikleri ve temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanarak hayatta kalmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Fiziksel koşulların normale dönmesiyle birlikte psikolojik sorunların da ortaya çıkması beklenmektedir.

►► Büyük bir felaket yaşadık. Çok acı çektik. Bugün felaketin yarattığı psikolojik zorluklar, hayatta kalmaya çalıştığımız için ortaya çıkmıyor. Ancak 6 ay ya da bir yıl sonra burada hayat biraz normale döndüğünde geriye dönüp baktığımızda neler yaşadığımızı ve ne kadar acı çektiğimizi fark edeceğiz. Bundan sonra öncelikli ihtiyaç psikolojik destek olacaktır. Bu, bugün doğru düşünebildiğimiz anlamına gelmiyor. Belki de depremin psikolojisiyle yanlış düşünüyor ve yanlış kararlar alıyoruz ama şu an için bunun farkında değiliz.

İşveren Örgütü Temsilcisi, Kahramanmaraş

Kahramanmaraş, Antakya'ya göre daha düşük oranda göç vermiştir. Geri dönüşler Ramazan ayı boyunca görülmeye başlanmıştır. Ancak, geri dönenlerin neredeyse tamamı mülk sahibi olan şehir sakinleridir. Depremlerden önce kentte yaşayan ve kiraladıkları evlerde oturan insanların çoğunun geri dönmediği ve yakın gelecekte de dönmeyeceği düşünülmektedir.

Her iki metropolde de depremle birlikte yaşama pratiği oluşmaya başlamış olsa da korku devam etmektedir. Özellikle Antakya'da evleri hasarsız kalan ve güvenli ilan edilen kişilerin neredeyse hiçbiri evlerine geri dönememiştir. Kahramanmaraş'ta hasarsız binalara yerleşenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Ancak bu evlerdeki altyapı hizmetlerinde halen bazı kesintiler yaşanmaktadır.

5.3. Tarım Sektörü

Depremin ardından bölgedeki tarımsal üretim durma noktasına gelmiştir. Ancak bu durum kısmen depremin etkilerinden kısmen de tarımsal faaliyetlere uygun olmayan meteorolojik koşullardan kaynaklanmaktadır. Bölgede tarımsal üretimin ne kadarının yeniden başlayabileceğinin Ramazan Bayramı sonrasında netleşeceği vurgulanmaktadır. Küçük ölçekli çiftçilerin bazı mahsulleri üretmeye devam ettiği bilinmesine rağmen, ücretli işgücüne dayanan büyük çiftlikler hala atıl durumdadır.

Depremin ardından ilk birkaç hafta üretim girdilerinin temininde büyük zorluklar yaşanmıştır. Deprem sırasında bölgedeki depoların yıkılması, başta gübre olmak üzere depolardaki üretim girdilerinin yanması ya da kullanılamaz hale gelmesi üretim faaliyetlerinin aksamasına neden olmuştur. Bu sorunlar büyük şehirlerin yerel yönetimlerinin ve diğer illerdeki ziraat odalarının desteği ile geç de olsa aşılmıştır. Bölgenin halen hayvan yemi, gübre, zirai ilaç, tohum ve fide tedarikinde dış desteğe ihtiyacı bulunmaktadır.

Özellikle fay hatları çevresinde bazı tarım arazilerinde yarılmalara, çökmeler ve kaymalar olduğu gözlenmektedir. Bu fiziksel hasarın tarımsal üretim üzerindeki etkisi sınırlıdır. Ancak çiftçilerin önemli bir kısmı tarlalarındaki ürünlerini, evlerini, makinelerini, teknik ekipmanlarını ve hayvanlarını kaybettikleri için bir üretim sermayesi olarak tarım arazileri değer kaybetmiştir. Çiftçiler yakın gelecekte arazilerini değerinden daha düşük bir fiyata satmak zorunda kalabilir. Tarım makineleri ve teknik ekipmanlarda ciddi hasarlar olduğu rapor edilmiştir. Bölgede bu üretim araçlarının büyük bir kısmının sigortasız olduğunun altı çizilmelidir. Deprem 11 binden fazla ahırın yıkılmasına neden olmuştur. Ölü hayvan sayısı hayvancılık üretimini sektöre uğrattığı boyutta olmasa da depremlerin yol açtığı diğer etkenler nedeniyle üretimde ciddi sorunlar yaşanmaya başladığı görülmektedir. İlk başta ölen hayvanların cesetlerinin doğru zamanda ve doğru yöntemlerle kaldırılmasında yaşanan sorunlar nedeniyle hastalık riski ortaya çıkmıştır. Deprem koşullarında mecburiyetten yapılan satışlar nedeniyle hayvan sayısında

can kaybının çok ötesinde bir azalma olmuştur. Ahırlarının, makinelerinin ve teknik ekipmanlarının ciddi şekilde tahrip olmasının ardından satacak değerli bir şeyi kalmayan çiftçilerin elinde satacak sadece besi hayvanları kalmıştır.

■ Bölgede 350 ton süt toplanırken, depremlerden sonra toplanan süt miktarı 90 tona kadar düştü. Bölgedeki hayvan sayısında ölümler nedeniyle değil ama satışlar nedeniyle ciddi bir azalma var. Daha da önemlisi süt hayvanlarının sağlanamamasından kaynaklanan meme hastalıkları nedeniyle kesilmek zorunda kalan çok sayıda hayvan var ve bu durum küçükbaş hayvanlar için de geçerli.

Tarım Uzmanı, Ankara

Çiftçilerin hayvanlarını satmak zorunda kalmalarının bir diğer nedeni de yem bulamamalarıdır. Bölgede yem dağıtımının aksadığı dönemde, dış desteğe rağmen mevcut yem miktarı hayvanları beslemek için yetersiz kalmış, bu nedenle yem bulamayan çiftçiler hayvanlarını satmıştır. Tüccarlar bu hayvanları değerinin üçte birine satın almış ve çiftçiler paraya ihtiyaç duydukları için hayvanlarını satmak zorunda kalmıştır. Çiftçiler hayvancılık sermayelerini kaybetmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak, süt üretiminde de dramatik bir düşüş olduğu görülmektedir.

■ Hem finansman hem de hayvan yemine erişim açısından yeterli desteğin verilmediğini söyleyebiliriz. Çünkü verilen desteklerle bir hayvan ortalama ancak 35 gün beslenebiliyordu. Bu da yeterli olmadı ve çiftçiler hayvanlarını ya kestiler ya da sattılar. Hayvancılık üretimi ciddi bir şekilde zarar gördü.

Tarım Uzmanı, Hatay

Tüm bu hasar dikkatli bir planlama ve yardım programlarının uygulanmasıyla onarılabilir gibi görünse de tarım sektöründeki temel sorun işgücünün bölgeyi terk etmiş olmasıdır. Üretimin bu aşamasında ihtiyaç duyulan vasıfsız ya da düşük vasıflı işgücünün eksikliği birçok çiftçinin üretim yapmasını engellemektedir. Ekili ürünlerin gübrelenmesi ve ilaçlanması için bile yeterli işgücü bulunmamaktadır.

■ Bu aşamada iş gücümüz yok ve iş gücünü düşünecek bir sosyal psikolojimiz de yok. İnsanlar konut sorununu çözebilmiş değil. Yakınlarını kaybettiler. Her biri başka yerlere dağıldı. Tarlada ne olduğu kimsenin umurunda değil. İnsanlar ellerinde ne varsa sattılar. Varsa ürünlerini sattılar, hayvanlarını sattılar, birikimlerini, altınlarını sattılar. Dolayısıyla ne Hatay'da ne de Kahramanmaraş'ta üretime devam edecek işgücümüz yok. Deprem bölgesinde üretim kapasitemizin yarısını kaybedersek gıda maliyetleri ülke genelinde %15'ten fazla artacak.

Tarım Uzmanı, Ankara

Bölgedeki mevcut işgücünün ücret seviyeleri önemli ölçüde artmıştır. Katılımcılar, deprem öncesiyle kıyaslandığında, bölgeler arasında farklılık göstermekle birlikte, ücretlerde %100'e yakın bir artış olduğunu belirtmektedir. Buna rağmen yüksek ücretlerle dahi işçi bulmak mümkün görünmemektedir. Artan işgücü maliyetleri ve üretim girdilerine erişimdeki zorluklar, en azından bu yıl için birçok çiftçinin üretimden çekilmesine neden olacak gibi görünmektedir. Bölgedeki işveren grupları bu aşamada herhangi bir üretim planlama faaliyeti yürütememektedir. Mevcut koşullar altında üretici taleplerini karşılamaya ve yardımların bölgeye adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamaya odaklanmış durumdadır.

Depremin ardından sulamanın yakın gelecekte önemli bir sorun haline gelmesi beklenmektedir. Yağışların yeterli olduğu bölgelerin çoğu için şu an itibarıyla bu durum acil değildir. Ancak sıcak yaz aylarında tarım için birincil su kaynakları olan hem kuyulardan hem de barajlardan su temininde sorunlar yaşanacağı belirtilmektedir.

■ Kahramanmaraş'ta özellikle oadaki köylerde kuyu suyu elektrikle pompalanıyordu. Şu anda elektrik tesisatlarında sorun var ve bu elektrik tesisatlarının çoğu hala test edilmedi. Maraş'ta bugünlerde şiddetli yağmur var, suya hemen ihtiyaç olmayacak ama yakın gelecekte bu suya ihtiyacımız olacak. Daha da endişe verici olanı ise, bu kuyuların bazıları kuruyor.

Devlet Kurumu Temsilcisi, Kahramanmaraş

Olası zarar henüz tespit edilmemiştir. Gerekli inceleme ve iyileştirmelerin ivedilikle yapılmaması halinde, yağışların azaldığı yaz aylarında bölgedeki tarım arazileri kuraklıkla karşı karşıya kalacaktır.

100-150 bin dönüm araziye sulayan Asi nehri Yarseli barajı 17 adet yüksek çaplı elektro pompa ile doldurulan bir baraj. Şu anda yağış az olduğu ve elektrik olmadığı için su verilemiyor. Ayrıca çiftçilerin kendilerine ait derin kuyuları var. Bu derin kuyular depremde ağır hasar gördü ve çoğu kullanılamaz durumda. Bunlar kullanılmazsa Reyhanlı-Kumlu bölgelerinde su sıkıntısı yaşanacak. Su olmadan yaşam olmaz.

Tarım Uzmanı, Hatay

Pazara organize erişim, deprem bölgesinde tarım sektörü için temel sorun alanlarından biri olarak görülmektedir: Deprem öncesinde küçük ölçekli üreticiler ve aile çiftlikleri, tüccarları çekecek kapasiteye sahip olmadıkları ya da kooperatifler üzerinde örgütlü olmadıkları için ürünlerini şehir ve kasaba merkezlerindeki yerel pazarlarda satmaktaydı. Depremden sonra, yerel pazarlar uzun süre faaliyet göstermediği için pazara erişim sorunları daha da derinleşmiş görünmektedir. Bireysel çiftçilerin ürünlerini satamadığı birçok vaka rapor edilmiştir. Özellikle süt üreticilerinin pazara erişim sorunları nedeniyle sütlerinin ellerinde kalmasına sıkça rastlanmaktadır.

5.3.1. Tarımda İşgücü Profili ve Afet Sonrası Değişim

Bölgede tarım sektörünün istihdamdaki payı, ülke genelinde olduğu gibi üretimdeki payından daha yüksektir. Ayrıca tarımsal üretimde küçük aile işletmelerinin yaygın olduğu ve ücretsiz aile işçisi istihdamının yoğun olduğu görülmektedir. Kadın istihdamı daha çok ücretsiz aile işçiliği şeklindedir. Ücretli emek üretiminde istihdam çoğunlukla vasıfsız ve düşük vasıflı işçilerle yapılmaktadır. Mevsimlik işler, yevmiyeli işler, güvencesiz veya sigortasız

çalışma bölgede oldukça yaygındır. Bu atipik çalışma biçimleri göçmenlerde daha yaygındır. Göçmenlerin Türk vatandaşlarına göre daha düşük ücretlerle çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Hem işveren hem de işçi örgütlerine göre, şehirden taşınan nüfus arasında tarım sektöründe vasıflı ve vasıfsız ücretli işçiler bulunmaktadır. Başka şehirlere göç eden vasıflı işgücünün vasıfsız işgücüne kıyasla oransal olarak daha fazla olduğu yaygın bir varsayımdır. Öte yandan, diğer şehirlere giden vasıfsız işçiler sayıca daha fazladır.

Tarım işçileri büyük ölçüde vasıfsız işçilerdir. Düşük ücretlerle ve günlük olarak yaşarlar. Kentin mevcut koşulları içinde bölgede kalmaları anlamlı değil. Ücretli emekle yapılan tarımsal faaliyetler artık ülke genelinde yaygın. Nereye giderlerse gitsinler iş bulabiliyorlar. Burada onlar için hayat yok. Ücretler artmış olsa da fiyatlar daha da arttı. Kiralar çok yüksek. Paraları yetse bile yaşayacakları bir yer yok. Prefabriklerde ve çadırlarda öncelik mülk sahiplerine veriliyor. Burada kalırlarsa ne yapacaklar?

İşveren Örgütü Temsilcisi, Kahramanmaraş

Tarımda önümüzdeki üretim döngüsünde, ücretli işçiler için tersine bir göç eğilimi beklenmemektedir. Artan ücretlere rağmen, araştırmanın odaklandığı iki ildeki mevcut yaşam koşulları, barınma imkanlarının eksikliği, kamu hizmetlerinin kesintiye uğraması, enkaz kaldırma çalışmaları nedeniyle ortaya çıkabilecek olası sağlık sorunları ve yüksek hayat pahalılığı işçilerin geri dönüşünün önündeki engeller olarak sayılmaktadır. Bölgeden ayrılanların ancak normalleşme döneminden sonra, ücret ve diğer alanlardaki devlet desteği ile geri dönmeleri beklenmektedir.

■ Gidenlerin geri dönebilmesi için önce buradaki hayatın normale dönmesi gerekiyor. Barınma sorunu çözülmeli. Şehirde kamu hizmetleri gerektiği şekilde sağlanamıyor. İşçiler bölgeye gelse dahi ailelerini getiremeyecekler. Ailelerini uyumak için çadıra mı getirecekler? Yüz yüze eğitim henüz yeterli değil. Geri dönerlerse çocukları burada ne yapacak? Hükümet bölge için özel bir asgari ücret açıklarsa ve özel desteklerle burayı cazibe merkezi haline getirirse en azından geçici olarak geri dönebilirler.

İşveren Örgütü Temsilcisi, Hatay

Çalışma motivasyonunun eksikliği, şehirde kalan insanlar için büyük bir endişe kaynağıdır. Yıkımın yarattığı psikolojik durum, tarım işçilerinin çalışma isteğini azaltmaktadır. Gıda, barınma, giyim ve günlük işlerde sosyal yardımlarla sağlanan mevcut yaşam koşulları bu durumu daha da güçlendirmektedir. Çalışma isteği olmayan işçilerin, aldıkları sosyal yardımlar sayesinde hayatlarını bir süre daha idame ettirebileceği anlaşılmaktadır.

Bölgede tarımsal üretimin kolektif bir iş olması ve aile çiftliklerinde bile net bir iş bölümü arz etmesi nedeniyle, kaybedilen ve iş yapma kapasitesini yitiren nüfus tüm üretim sürecinin durmasına neden olmaktadır. Bölgede daha çok ağır ve temel beceri gerektiren işlerin erkekler tarafından yapıldığı, beceri gerektiren daha ikincil işlerin ise kadınlar tarafından yapıldığı bilinmektedir. Örneğin, erkekler ağaçların budanması, bükülmesi, inceltilmesi, hasat edilmesi ve meyvelerin işlenmesi ile uğraşırken, kadınlar meyve suyu ve reçel üretiminde çalışmaktadır. Ya da erkekler hayvanların bakımı ve beslenmesi ile uğraşırken, kadınlar süt sağımını yapmaktadır. Nüfus ve çalışma kapasitesi kaybı olan üretim

birimlerinde uzmanlığa dayalı bu iş bölümü nedeniyle kısmi iş kaybı olsa dahi tüm üretim sürecinde aksama meydana gelmektedir.

5.3.2. Tarımda Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli İşgücü

Depremlerden önce GKSS emeği, büyük ölçüde kayıt dışı olmasına rağmen, tarım sektöründe yoğunlaşmıştır. Bir devlet temsilcisinin de belirttiği gibi, tarımda GKSS'lerin ucuz işgücü arzı yaygındır ve bu durum rekabetin artmasına ve ücretlerin düşmesine neden olmuştur. Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler Hatay'da tarımsal üretimin önemli bir parçasıdır. Kahramanmaraş için de sektörün iş yükünü GKSS'ler çekmektedir. Ancak, katılımcılardan biri depremden sonra Kahramanmaraş için, bölgede ekonomik kriz derinleştikçe ve yüksek enflasyon seviyeleri görüldükçe, GKSS işgücünün sektörden ayrılmaya başladığını belirtmiştir. Ne yazık ki GKSS'lerin yöneldiği alternatif sektörlerin detaylarına ilişkin veri bulunmamaktadır. Bu durum, GKSS'lerin sektörde ne tür işler yaptığıyla da ilgilidir. Araştırma bulguları, GKSS'lerin çoğunlukla mevsimlik tarım işlerinde vasıfsız işçilik yaptığını göstermektedir. Bir kamu temsilcisi, mevsimlik tarım işçiliğinin çalışma izninden muaf olması nedeniyle belirli ölçüde kayıtlı istihdam yarattığının altını çizmiştir. Bununla birlikte, temsilci mevsimlik tarım işlerinin çoğunun kayıt dışı olduğunu vurgulamıştır. STK temsilcilerinden biri mevsimlik tarım işçiliğinin doğasını, çok düşük ücretler ve kötü çalışma koşulları sağlayan ve beceri ya da eğitim gerektirmeyen bir işçilik türü olarak açıklamıştır. Dolayısıyla, insanlar bu tür koşullarda sadece hayatta kalmak için çalışmaktadır.

Bu bulguya paralel olarak bir başka tarım uzmanı, bölgedeki tarımsal üretimin GKSS'lerin sahip olmadığı belirli uzmanlıklar gerektirdiğini belirtmiştir. Dolayısıyla, tarımda GKSS emeği üretim açısından hayati önem taşımamaktadır ancak bu, araştırmada GKSS'lerin tarımsal üretimdeki rolünü göz ardı eden tek yorumdur. Saha araştırması, GKSS'lerin hasat sırasında ve sonrasında çalıştıklarını, ancak çoğunlukla beceri veya eğitim gerektirmeyen mevsimlik

işlerde çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, tarımsal ürünlerin paketlenmesinde ve nakliyesinde hamal olarak da çalışmaktadırlar.

Saha araştırmasının bir diğer önemli tespiti de işveren ile işçiyi bir araya getiren ve çeşitli bölgelerde “elçi” ya da “çavuş” gibi farklı isimlerle anılan aracılardan, sektörün işgücü ihtiyacının karşılanmasında ve dolayısıyla tarım sektöründeki çeşitli işlere GKSS işgücünün ikame edilmesinde çok kritik bir rol oynadığına ilişkindir. Bir devlet temsilcisi, GKSS'nin geliştiyle birlikte yerel işçilerin artık tarım araçlarına dönüştüğünü ve GKSS'lerin çoğunlukla kayıt dışı işlerde düşük ücretlerle ve insana yakışır çalışma koşullarından yoksun olarak çalıştığını belirtmiştir.

Kadınların durumuna gelince, tarımsal üretimde, özellikle de sera üretiminde olduğu gibi aile işletmelerinde yoğun olarak yer aldıkları anlaşılmaktadır. Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli kadınlar mevsimlik tarım işlerinde de yoğun olarak bulunmaktadır. Bu durum aile işletmelerinde çalışan Geçici koruma sağlanan Suriyeli çocuklar için de geçerlidir.

Depremden sonra yapılan saha araştırmaları, GKSS nüfus da dahil olmak üzere işgücü açığı olduğunu göstermektedir. Çalışma, bölgedeki GKSS'ler için yeni bir iş alanının ortaya çıktığını göstermektedir: Depremlerden önemli ölçüde etkilenen yerinden edilmiş gruplar, hasarlı binalardan çeşitli malları taşımak için hamal olarak istihdam edilmektedir. Temel ihtiyaçlarını karşılamak için bu işleri kabul ederek hayatlarını riske attıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılardan biri, daha önce vasıfsız tarım işçileri olan GKSS'lerin depremlerden sonra hamal olarak çalışmaya başladığını belirtmiştir. Muhtemelen, vasıfsız tarım işçiliğinden hamallığa geçiş yapanlar öncelikle erkek işçiler olmuştur. Kadınlar ise tarımsal üretimdeki işlerini kaybetmiş ve acil bir hayatta kalma tepkisi olarak erkekler gibi hamallık benzeri pratik bir işe geçmemişlerdir. Dolayısıyla ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları şu ana kadar bilinmemektedir.

Öte yandan, depremlerin tarım sektöründeki GKSS'ler üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde analiz etmek için henüz çok erken olabilir.

Örneğin, geçici koruma altındaki Suriyeli ailelerle doğrudan temas halinde olan bir STK temsilcisi, depremden önce mevsimlik tarım işçiliği yapmayan bazı ailelerin artık Hatay'da bu tür işlere katılmayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Hatay, tüm yıl boyunca devam eden tarımsal ürün çeşitliliğiyle bilinmektedir. Böylece GKSS'lerin kendi çadırlarında kalıp geçimlerini sağlayabilme olanağı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, STK katılımcılarının verdiği bir diğer bilgi de Hatay'da küçük ölçekli tarım işlerinde çalışan yerel işverenlerin, eskiden GKSS'leri işe alma konusunda isteksiz davranırken, artık yerel ve geçici koruma sağlanan Suriyeli işgücü arasında bir ayırım yapmadıkları yönündedir. Bu durum, yerel ve GKSS işgücü arasında artan bir rekabete yol açabilir. Ancak STK katılımcısı, bu bilginin sistematik verilerden ziyade sistematik olmayan gözlemlere dayandığının altını çizmektedir. Bir başka deyişle söz konusu bulgu mevcut durumu tespit etmekten daha çok gelecekte tarım sektöründe ortaya çıkabilecek olası eğilimleri göstermektedir.

5.3.3. Tarım Sektöründe Beceri İhtiyacı

Tarım sektörünün temel özellikleri ve araştırma kapsamında görüşülen bilgi sağlayıcıların ortaya koyduğu mevcut senaryo göz önünde bulundurulduğunda, düşük vasıflı işgücüne yönelik belirgin bir talep olduğu ortaya çıkmaktadır. Gözlemlere dayanarak, ancak düşük vasıflı işgücü talebi karşılandıktan sonra, özel makinelerin kullanımı gibi yarı veya yüksek vasıflı işgücü gerektiren alanlara odaklanması gerektiği söylenebilir. Tarımda üretim döngüsü çoğunlukla düşük vasıflı ya da vasıfsız emek girdisi ile başlamaktadır. Vasıflı işgücü ihtiyacı daha sonraki aşamalarda ortaya çıkmaktadır. Üstelik mevcut makine stoku da ciddi şekilde zarar gördüğü için şu anda yüksek vasıflı makine operatörleri öncelikli ihtiyaç değildir. Bu hasar giderildikten ve ihtiyaçlar karşılandıktan sonra bu alanda da işgücü ihtiyacı ortaya çıkacaktır. Bölgede depremlerden zarar gören teknik ekipmanların onarımı konusunda da sorunlar yaşanmaktadır. Onarım ücretleri aşırı derecede pahalıdır. Ayrıca yedek parça ve malzeme tedarikinde de sorunlar yaşanmaktadır.

■ Dün, Pazarcık bölgesinde tarım danışmanı olarak birlikte çalıştığım bir çiftçiyle konuştum. Çiftçinin dikkate değer bir şikâyeti vardı. Teknik ekipmanların yüksek fiyatlara tamir edilmesinin kendisi için önemli olmadığını belirtti. Parasını ödese bile yaptıracak bir yer bulamadığını söyledi. Çünkü sanayi bölgesinde tamirci bulmanın mümkün olmadığını söyledi.

Kahramanmaraş, Kamu Kurum Temsilcisi

Daha önce de belirtildiği gibi, deprem bölgesi tarımsal üretimde belli ölçüde bir uzmanlık gerektiren bir bölgedir. Toplama, hasat, çapalama ve budama işlerinde önemli ölçüde işgücü ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca sandık taşıma gibi işler için de vasıfsız işgücüne ihtiyaç vardır. Sonuncusu, önceki düşük vasıflı işler listesine kıyasla GKSS'lerin daha aktif olarak istihdam edildiği işlerdendir.

Düşük vasıflı işgücünün sınıflandırılmasında ve işçilerin uygun işlerle eşleştirilmesinde aracı aktörlerin katkısı önemlidir. Tarım sektörü büyük ölçüde kayıt dışı olduğundan, bu alandaki kurumsal bilgi, rehberlik ve yönetim çok sınırlıdır. Yaygın olarak 'çavuş' olarak adlandırılan araçlar, bölgede uygulanan AİP'lere önemli ölçüde katkı sağlayabilirler. Üreticiler ve işçiler arasında önemli bir köprü görevi gören bu araçlar, üreticilerin ihtiyaçlarına uygun vasıflı işgücüne erişimini sağlamaktadır. Rollerini gereği, üretim süreci için gerekli olan özel beceriler hakkında kapsamlı bilgiye sahiptirler. Ayrıca, günlük ücret oranlarının standartlaştırılmasında da önemli bir rol oynamaktadırlar.

Deprem bölgesinde yetiştirilen ürünlere gübre ve pestisit uygulaması büyük ölçüde yapılamadığından, yakın zamanda süne ve pas hastalığı salgınları beklenmektedir. Bu salgınları önlemek için bitki koruma personelinin eğitilmesi ve bölgede istihdam

edilmesi gerekmektedir. Tarım sektöründe drone kullanımı hem çalışanların kimyasallara maruz kalma riskini hem de aşırı kimyasal kullanımını azaltmak için yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda zaten tehlikeli madde riski altında olan afet bölgesinde kısa vadede insansız hava araçları ile ilaçlama ve gübreleme yetkinliği geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu amaçla, AİP'ler Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ile iş birliği içinde bölgede tarımsal drone operatörü eğitimlerine odaklanabilir.

Deprem sonrasında tarım sektöründe depolama, pazarlama ve satış alanlarında da önemli bir işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Bu alanlardaki işgücünün eğitimi de büyük önem taşımaktadır. Ana üretim hatları için gerekli temel becerilere odaklanan AİP'ler bu destek girdilerini de içermeli ve eksik beceriler için ihtiyaç duyulan işgücünü eğitmeyi amaçlamalıdır.

Bölgede önemli bir sorun da iş sağlığı ve güvenliği alanında yaşanacaktır. Ücretlerde artış olmasına rağmen, işgücü açığı nedeniyle bölgedeki ücretli işçiler birden fazla işte çalışmaya başlayacaktır. Bu kişilerin çoğu aynı anda hem tarım sektöründe hem de diğer sektörlerde çalışıyor olacaktır. Uzun çalışma saatleri, işçilerin güvenliğini tehlikeye atacak iş kazası risklerini artıracak ve bölgede ek sağlık maliyetleri yaratacaktır.

■ Bir çalışan gündüz tarım işçisi olarak çalışacak, gece de örneğin bir zeytinyağı fabrikasında çalışacak. Bunun yarattığı stres ve yorgunluk daha sonra bize iş kazası ve hastalık olarak geri dönecek. Bu tip çalışmalara dikkat edilmelidir. Devletin iş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışanlara eğitim vermesi gerekiyor.

Sendika Temsilcisi, Ankara

Afet sonrası asbest ve silika emisyonları da önemli sağlık riskleri arasında yer almaktadır. Asbest lifleri ve silika partiküllerinin solunması bölge halkı için ciddi bir risk oluşturmaktadır, bu partiküllerin bitkisel ürünlere yapışma riski de tarım-sağlık ekseninde risk oluşturmaktadır. Özellikle bitkisel üretim alanında çalışacak işgücünün bu riske karşı eğitilmesi son derece önemlidir.

Depremi ardından İŞKUR kayıtlarında ilginç bir eğilim ortaya çıkmıştır. Afetten önce, istihdam edilen tarım işçilerinin önceki işlerindeki iyileştirilmiş çalışma koşulları ve ücretler nedeniyle İŞKUR işsizlik veri tabanına kaydolma eğilimleri görece düşüktür. Ancak, depremin ardından, başka şehirlere taşınmak isteyen tarım sektörü çalışanları, başka bölgelerde iş arayabilmek için İŞKUR işsizlik veri tabanına kaydolmaya başlamıştır. Bu eğilim deprem bölgesindeki işgücü açığını artırsa da işçiler için kayıtlı istihdam olanaklarını artırdığı için kritik bir olumlu etkiye de sahiptir. Ayrıca, bölge dışına göç eden bu işçiler İŞKUR sisteminde kayıtlı oldukları için, geri dönme olasılıklarını artıracak girişimlere dahil edilmeleri kolay olacaktır.

Yaptığımız araştırmalara göre ova köylerinde çalışan insanlar, deprem nedeniyle İŞKUR'a başvurarak farklı bölgelerde çalışmak istediklerini ifade ediyorlar. Depremden önce durum şöyleydi: Tarlada işçilik yapmak daha avantajlıydı, çünkü saat ücretleri, yevmiyeler İŞKUR'un normalde verdiği ücretlerden daha yüksekti. Birçok tarım çalışanı mevcut işlerini İŞKUR'un sunduğu işlere tercih ediyordu. Depremi ardından insanlar çeşitli illerde, özellikle de İŞKUR aracılığıyla iş bulmaya çalışıyor. Bunun sonucunda da tarım sektöründe işgücü açığı ortaya çıkıyor.

İŞKUR Temsilcisi, Ankara

Kadınların sektördeki istihdamının genellikle aile içi emek şeklinde olduğu düşünüldüğünde, kadınların AİP'lere katılımını engelleyen geleneksel bir engel yok gibi görünmektedir. Ancak özellikle mevsimlik tarım işçisi olarak bölgeye gelecek kadınların bölgenin mevcut olumsuz yaşam koşullarından daha fazla etkileneceği göz ardı edilmemelidir. Özellikle kişisel hijyen konusunda daha büyük sıkıntılar yaşayacaklardır. Daha da önemlisi, bölgede şu anda kadın işçileri geleneksel olarak üzerlerine yüklenen çocuk bakımı sorumluluklarından kurtarmak için kurumsal olarak destekleyecek herhangi bir kurumsal yapı bulunmamaktadır.

5.4. İnşaat Sektörü

Deprem bölgesindeki inşaat çalışmalarının çoğu şu anda enkaz kaldırma ve geçici yerleşim yerleri inşa etmeye odaklanmış durumdadır. Enkazın kaldırılması ve boşaltılması bir yandan kamu ihaleleri yoluyla, diğer yandan da özel işletmelerin özel mülk sahiplerinden aldığı işler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Katılımcılardan bazıları, mülk sahiplerinin kayda değer bir kısmının enkazın kaldırılması ve atılması için özel şirketlerle çalıştığını belirtmiştir. Yani bu iş yüzde yüz devlet tarafından tahsis edilen ve kontrol edilen bir iş değildir. Dolayısıyla, enkaz ayrıştırma ve yüzey düzleme işlemlerinde sürecin bir kısmı merkezi kontrolün dışında gerçekleşmektedir. Ayrıca, deprem ve deprem sonrası yoğun toparlanma çalışmaları nedeniyle yerel yönetimlerin kapasiteleri kısıtlı olduğundan, bu süreçler belediyeler tarafından da kolaylıkla düzenlenememiş ve kontrol edilememiştir.

Türkiye'nin iş makinesi ve lojistik araç kapasitesinin büyük bir kısmı bölgeye gitmiştir. Geline aşamada prefabrik yapı ihtiyacının çok sınırlı düzeyde karşılanabildiği görülmektedir.

■ İşveren örgütleri olarak elimizdeki iş makinelerinin neredeyse tamamını bölgeye gönderdik. Bu makineler hem enkaz kaldırma hem de yıkım işlemlerinde çalışıyor. Kamyonlar moloz taşıma işinde yoğun olarak kullanılırken, tırlar prefabrik yapıları ve diğer ihtiyaçları da bölgeye taşıyor. Bir tırın taşıyabileceği konteyner sayısı ikidir. Konteyner üretiminde sorun olmasa bile bölgeye nakliye de sorun yaşanmaktadır. Bölgede montaj ya da üretim olmadığı sürece bu süreç daha da uzayacak gibi görünüyor. Bölgedeki prefabrik yapı ihtiyacının sadece %30'u karşılanmış durumda.

İşveren Örgütü Temsilcisi, İstanbul

Bölge genel olarak büyük bir şantiyeyi andırmakla birlikte, acil ve ağır hasarlı binaların yıkımı, yeni inşaatların başlaması, orta ve hafif hasarlı binaların sağlamlaştırma çalışmalarının da sürece eklenmesiyle inşaat faaliyetleri daha da hız kazanacaktır. Bölgede Türkiye tarihinde görülmemiş bir inşaat faaliyeti yürütüleceği öngörülmektedir.

Tarım sektöründe olduğu gibi bölgede inşaatın tüm alt sektörlerinde de ciddi bir ücret artışı söz konusudur. Basit onarımlar için bile usta bulmak neredeyse imkânsızdır. Bölgede kalan nadir ustaların çalışma takvimi ise 9-10 aylık bir süre için neredeyse doludur.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nın (TOKİ) açtığı ihaleler sonucunda bölgedeki inşaat faaliyetlerinin önemli bir kısmı bölge dışından gelen firmalar tarafından gerçekleştirilecektir. Deprem bölgesindeki iyileştirme çabalarının bir parçası olarak şu ana kadar elliden fazla sözleşme imzalanmıştır. İhaleleri kazanan şirketler, daha önce ulusal düzeyde kamu ihalelerinin yüklenicisi olan tanınmış firmalardır.

Bölgedeki yıkım ve enkaz kaldırma çalışmalarında iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin büyük ölçüde göz ardı edildiği görülmektedir. Çalışma alanlarında çevreleme, çalışanların iş sağlığı ve güvenliği ekipmanlarının kontrolü, yıkım sonucu ortaya çıkan zararlı kimyasalların kontrolü ve bunların olumsuz etkilerinden korunmak için gerekli ekipmanların kullanımına yönelik önlemler oldukça zayıftır. Uzmanlar hem bina güvenliği hem de iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için bölgede yeni bina yapımına deprem en az bir yıl sonra başlaması gerektiğini belirtmektedir.

■ Bilim insanları bir yıl beklenmesi gerektiği konusunda uyarıyor. Jeoloji profesörleri artçı sarsıntıların bir yıl boyunca devam edeceğini söylüyor. Depremler olduğunda yeraltı su yolları da değişiyor. Eğer, artçı sarsıntılar nedeniyle yeraltı suları başka bir yere yönlendirse zemin etütlerinin sonuçları geçersiz hale gelebilir. Bu nedenle güvenlik açısından zemin değişimleri bir yıl boyunca izlenmelidir. Bu süre içinde planlama yapılmalıdır.

İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanı, Ankara

Bölgedeki işveren temsilcileri, özellikle mobilya endüstrisi ve tekstil gibi inşaatla ilgili sektörlerde ürün talebinde önemli bir düşüş olduğunu bildirmektedir. Talepteki düşüşün temel nedeni, küresel ekonomik durgunluğun yanı sıra ürün teslimatının sürdürülebilirliğine duyulan güvensizliktir. Deprem bölgesindeki işletmelerin müşterileri, yaptıkları peşinat ödemesi karşılığında almayı taahhüt ettikleri ürünleri alamamaktan endişe duymaktadır.

■ ■ Müşterilerin bölgedeki üreticilere inancı çok az. Bölgenin hammaddeye erişim, lojistik hizmetler ve üretim sürekliliğinin sağlanması konularında sorunlar yaşadığına inanıyorlar. Depozito göndermekte tereddüt ediyorlar. Bölgedeki pek çok üretici, üretim, depolama ve sevkiyat süreçlerine dair canlı videolar çekerek sosyal medyada tanıtım ve reklam yapıyor. Bu yaklaşımla, üretimin devam ettiğini göstererek müşterilerine güven vermeyi umuyorlar.

İşveren Örgütü Temsilcisi, Hatay

5.4.1. İnşaat Sektöründe İşgücü Profili ve Afet Sonrası Değişim

Depremden önce de ülke genelinde inşaat sektöründe işgücü açığı olduğu bilinmektedir. Depremle birlikte sektörün tüm imkânları bölgeye odaklanmıştır. Mevcut işgücünün bölgedeki inşaat faaliyetlerindeki ihtiyacı karşılaması mümkün değildir. Bölgeden göç nedeniyle de bölgedeki mevcut işgücü arzında önemli bir düşüş yaşanmıştır. Talebin kısa vadede dışarıdan gelecek işgücü ile giderilmesi de mümkün görünmemektedir. İnşaatın her bir temel unsuru için işgücü ve vasıflı işçi talebi son derece yüksektir.

■ ■ Depremden önce de Türkiye genelinde inşaat sektöründe yarı ve yüksek vasıflı işgücü açığı vardı. Depremler, yeni inşaatlar nedeniyle bu ihtiyacı ülke genelinde artırdı. İnşaat sektöründe uzun bir süre işgücü açığı yaşanacaktır. Bölgeye özgü işgücüne yapılan yatırımlar ülke genelinde katkı sağlayacaktır.

İşveren Örgütü Temsilcisi, İstanbul

Bölgede işgücü maliyetindeki önemli artış bilinmektedir. Tarım sektörünün aksine, inşaat sektöründeki işverenler işgücü maliyetini nispeten karşılayabilecek kapasiteye sahiptir. Bölgedeki inşaat faaliyetlerinin çoğu kamu ihaleleri yoluyla gerçekleştirileceğinden, söz konusu maliyet projelerin toplam maliyeti içinde hesaplanmaktadır. Ancak işgücü maliyetinin karşılanabiliyor olması, söz konusu işgücünün garanti altına alınmasını mümkün kılmamaktadır. Çünkü sadece bölgede değil, ülke genelinde de işgücü açığı en üst seviyelere ulaşmış durumdadır.

İnşaat faaliyetlerini yürütecek olan TOKİ müteahhitleri bölgeye kendi ekipleri ile gelecekleri için işgücü talebinin bölge dışından karşılanması beklenmektedir. Ancak işgücü arzının sınırlı olması nedeniyle bunun kolay olmayacağı açıktır. Bu durum yerel düzeyde çözülebilir ve eğitim yoluyla gerekli beceriler kazandırılarak bölgede istihdam yaratılabilir. Depremden sonra geçici koruma sağlanan Suriyeliler de kısmen Türkiye'nin diğer bölgelerine göç etmiş olsa da sektörde büyük ölçüde GKSS işgücünün istihdam edilmesi beklenmektedir. GKSS'lerin hangi koşullarda istihdam edileceğinin takip edilmesi ve insana yakışır iş koşullarına erişimleri için sistematik destek sağlanması önemlidir.

Büyük şirketler, bölgeye gelen işgücünün barınma sorunlarını çözmede daha donanımlı görünmektedir. Bunu, şantiyelerde prefabrik yapılar kurarak yapabilirler ki bu, tarım sektöründeki duruma kıyasla daha

uygulanabilir bir çözüm gibi görünmektedir. Ancak buradaki sorun prefabrik yapıların bölgeye nakliyesinde yaşanan darboğazdır. Dolayısıyla mevcut lojistik kapasite ile ihtiyacı karşılayacak prefabrik yapıların bölgeye getirilmesi mümkün değildir. Bölgede montaj ve üretim yapılması gerekmektedir ve bu faaliyetler için de işgücü arzına ihtiyaç vardır.

Bölgedeki inşaat alt sektörlerinde ve destek sektörlerinde de işgücü sorunu yüksektir. Üretim alanlarında büyük bir yıkım olmamasına rağmen işgücü eksikliği nedeniyle üretime tam kapasite ile başlanamamıştır. Üretimin tam olarak başlamamış olması, depremler sonrası oluşan yeni durumda ihtiyaç duyulan işgücü seviyesinin belirlenmesinde sorun yaratmaktadır. Birçok işveren, deprem sonrası koşullarda iş yapma pratiğine sahip olmadıkları için üretim planları yapmaktan kaçınmaktadır. Beklemek ve yeni durumu tam olarak kavramak istemektedirler. Depremin sağlıklı düşünme ve planlamaya zarar verebilen psikolojik etkisi de eylemsizlik durumuna önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. İşverenler hala yeni talep seviyesi ve deprem sonrası üretim kapasitesi hakkında kesin bilgiye sahip değildir. Bu nedenle işgücü ihtiyaçlarını net bir şekilde tanımlayamamaktadırlar.

Depremden etkilenen nüfusun gittiği yerlerdeki işverenler tarafından sağlanan destek ve teşvikler sayesinde mevcut yaşam ve çalışma koşullarının deprem bölgesindeki potansiyel koşullardan çok daha iyi olması nedeniyle geri dönüşün zorlaştığına dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Görünen o ki, büyük şirketler bölgeden ayrılan işçilere yeni adreslerinde sürdürülebilir bir yaşam için yüksek ücretli işler sağladıkça, göç edenlerin geri dönmesi zorlaşacaktır. Kısacası, deprem bölgesinden ayrılan işgücünün mevcut koşulları ile bölgedeki potansiyel koşullar karşılaştırıldığında, eskiden yaşadıkları şehirlere olan kişisel bağları dışında geri dönmelerini sağlayacak bir teşvik olmadığı anlaşılmaktadır.

Bölgedeki işgücü açığı nedeniyle ücretler önemli ölçüde artmış olsa da inşaat sektörünün oldukça zorlu ve tehlikeli işlerden oluşması nedeniyle sektörden daha iyi ve insana yakışır istihdam olanakları sunan farklı sektörlerle geçme eğilimi gözlenmektedir. İnşaat

çalışanları anlamlı bir ücret, rahat çalışma ve yaşam koşullarından yoksun olduklarında, hızlı sektör değiştirmektedirler. Nispeten nitelikli işgücü açısından bakıldığında ise bu geçiş diğer sektörlerde değil, daha ziyade uluslararası inşaat kariyeri fırsatlarına doğrudur.

► Gurbetçilerin profili, vasıflı işçilerde yurtdışına göç eğiliminin en önemli göstergelerinden biridir. Yurtdışındaki Türk inşaat işçilerinin çoğunluğunu elektrikçiler oluşturuyor. Daha fazla ücret, daha sağlıklı gıda, daha güvenli bir çalışma ortamı ve daha iyi barınma imkânlarına sahip olacakları için ayrılmak durumundalar. Eğer yurtdışında bu imkânları elde edemezlerse, sektör değiştirerek en azından benzer yaşam ve çalışma koşullarını daha az ağır işler ile elde edebilirler.

Sendika Temsilcisi, Ankara

Son olarak, İSG konusunda, inşaatın riskli bir sektör olduğu bilinmektedir. Araştırma katılımcılarından biri, sektörde kazaların önlenmesi için her bir çalışanın neredeyse bir İSG uzmanı olacak düzeyde eğitilmesi gerektiğini belirtmiştir. Depremler sektördeki riskleri hiç olmadığı kadar artırmıştır. İşgücü ihtiyacı daha önce görülmemiş bir seviyeye ulaştığından, çalışanların teknik olmayan becerilerine öncelik verilmemektedir. Ayrıca, hükümetin vatandaşlara konutları bir yıl içinde inşa etme sözü vermesi nedeniyle hızlı üretim için sektör üzerinde büyük bir baskı bulunmaktadır. Şantiye sayısı son derece yüksek olduğu için denetim ve kontroller de tüm sektörü kapsayamamaktadır.

5.4.2. İnşaat Sektöründe Geçici Koruma Sağlanan Suriyeli İşgücü

Depremden önce, tarım sektörüne benzer şekilde, bölgedeki inşaat sektörü de yoğun olarak (erkek) GKSS işgücü istihdam etmektedir. Ancak, neredeyse tamamı kayıt dışı çalıştığı için inşaat sektöründeki GKSS işgücünün özelliklerine ilişkin sistematik nicel veri sağlamak neredeyse imkânsızdır.

Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler çoğunlukla güvencesiz ve vasıfsız işlerde istihdam edilmekte ve sektörün ortak özelliği olan sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaktadır. Araştırmalar ayrıca yerel işgücü ile GKSS'ler arasında beceri açısından gözle görülür bir ayrışma olduğunu göstermektedir. Ancak bu konuda kesin bir sonuca varmak için daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Bir katılımcının da belirttiği gibi, inşaat alanında eğitim almış vasıflı GKSS'ler olsa da bunlar ağırlıklı olarak güvencesiz ve vasıfsız inşaat işlerinde istihdam edilmektedir. Dolayısıyla, GKSS'ler ve yerel halk arasında işlerde sergilenen beceriler açısından ortaya çıkan farkın nedenleri belirsizdir. Bu durum GKSS'lerin beceri yoksunluğundan ziyade sayıca fazla olmasından ve hayatta kalma stratejisi gereği her türlü işte çalıştıkları bir düzenden kaynaklanıyor olabilir. Nitekim bir STK temsilcisi, Hatay'da GKSS'lerin yaygın olarak duvarlara mozaik işleme işinde çalıştıklarını belirtmiştir. Bu durum özelinde GKSS'lerin yerel nüfustan farklı olarak kendilerine özgü bir ustalıkları vardır. Ayrıca GKSS'lerin seramik işleme, elektrik ve su tesisatı işlerinde de yoğun olarak çalıştıkları belirtilmiştir. Bu bilgi bize GKSS'lerin vasıfsız işlerde yoğun olarak çalışmalarına rağmen beceri ve eğitim sahibi olabildiklerini göstermektedir. Bu aynı zamanda uluslararası işgücü göçünün yaygın olarak gözlemlenen bir sonucudur; bireyler genellikle ev sahibi ülkeye vardıklarında nitelik kaybı, vasıfsızlaşma yaşarlar. Eğitimli ve vasıflı GKSS'lerin bu sorunla karşılaşması söz konusu olduğunda Türkiye bir istisna değildir.

Depremden sonra, devam eden inşaat çalışmalarının askıya alınması nedeniyle GKSS'ler inşaat sektöründe de iş kayıplarıyla karşı karşıya kalmıştır. Ancak saha araştırması, depremlerin ardından inşaatla ilgili işlerde

GKSS işgücü istihdamında önemli bir artış olacağına işaret etmektedir. İlk belirtiler, GKSS'lerin hasarlı binalardan enkaz kaldırmak ve malları kurtarmak için günlük olarak işe alındığını göstermektedir. Mülk sahipleri, hayatlarına yönelik riskler nedeniyle bu binalara girmekte isteksiz davranmaktadır. Bu, depremlerden sonra ortaya çıkan yeni bir durum olmakla birlikte aslında hayatta kalmak için çalışan GKSS işgücüne bir başka örnektir. Bir diğer STK katılımcısı, özellikle depremlerin yıkıma uğrattığı Antakya'da yeniden inşa çalışmalarının GKSS'lerin kayıt dışı ve güvencesiz emeğine dayanacağını endişeyle öngörmüştür.

İnşaat sektörü, kadın işgücünün azlığı ile karakterize edilmektedir. Bir katılımcıya göre, sektöre özgü koşulların yanı sıra kültürel normlar da bu alanda kadın istihdamının caydırılmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak saha araştırması, kadınların, özellikle de GKSS kadınların inşaat sektöründe nasıl istihdam edilebileceğini anlamak için bir değer zinciri analizinin gerekli olduğu sonucuna götürmektedir. Değer zincirindeki farklı aşamaları ve süreçleri inceleyerek, kadın istihdamına yönelik belirli fırsatlar tespit edebilir ve müdahaleler buna göre uyarlanabilir. Örneğin, geçici koruma sağlanan Suriyeli kadınlar özel eğitim gerektiren iç mimarlıkla ilgili işlerde istihdam edilebilir. Ayrıca, kadınlar inşaat sektörünün satış ve pazarlama bölümünde iş bulabilirler, ancak bu gibi durumlarda geçici koruma sağlanan Suriyeli kadınlar için Türkçe dil eğitimi gerekli olacaktır. Dil desteği ile güvenlik protokollerinin kontrolünde de istihdam edilebilirler. Aslına bakılırsa, sektördeki kültürel (toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcı tutum ve davranışlar) ve dil engellerinin çözülmesi halinde, geçici koruma sağlanan Suriyeli kadınlar becerilerine ve çalışma motivasyonlarına bağlı olarak çeşitli iş kollarında istihdam edilebilirler.

5.4.3. İnşaat ve İlgili Sektörlerde Beceri İhtiyacı

İŞKUR'un 2021 yılı İnşaat Sektörü İşgücü Piyasası Raporu'na göre ülke genelinde sektörde 1.306.768 kişilik istihdam olduğu görülmektedir. İşçi sendikaları ve işveren örgütlerinin tahminlerine göre, sadece deprem bölgesinde, yeniden inşa çalışmaları kapsamında 200 binden fazla kişi istihdam edilecektir. Sektördeki mevcut işgücü açığı göz önüne alındığında, tüm alt sektörlerde ve çalışma alanlarında büyük beceri ihtiyacı olacaktır. İşveren örgütlerine göre bu ihtiyaçta öncelik vasıfsız işlerdedir; çünkü sektörde öncelikle vasıfsız işgücü ihtiyacının karşılanması, ardından da beceri ve vasıf sahibi olanların tespit edilerek vasıf gerektiren işlere yerleştirilmeleri gerekmektedir.

Kalıpçılar, tünel kalıpçılar, demir bağlayıcılar, duvarcılar, izolasyon işçileri, sıvacılar, boyacılar ve fayans işçileri de dahil olmak üzere inçe iş ustaları, öncelikle doldurulması gereken temel uzmanlık meslekleridir. Deprem felaketinde yaşadığımız büyük yıkımın tekrarlanmaması için başta kalıpçılar ve demir ustaları olmak üzere bu işleri yapacak çalışanların proje okuma becerisine sahip olması gerekmektedir.

Yıkılan yapıların önemli bir kısmının yasalara uygun planlara sahip olduğu, ancak planlara uymayan uygulamaların olduğu açıktır. Proje okuma uzmanlığı olmayan kalıpçılar ve demir işçileriyle yeni binalar inşa edersek aynı acıları yeniden yaşamak işten bile değil. Bir yapıyı sıfırdan inşa ederken, kalıpçı en önemli bileşendir. Kalıpçı, profesyonel bir projeyi anlama becerisine sahip yetkin bir işçi olmalıdır. Ayrıca, kalıpçıların yanlarında çalışan deneyimli demir bağlayıcılar olmalıdır. Demir, projenin gerektirdiği şekilde uygun olarak bağlanmazsa bina statik olarak dayanıklı olamaz.

İşveren Örgütü Temsilcisi, Hatay

Bu noktada, inşaat sektöründe ciddi bir sorun olan güvencesizliğin bir başka kritik etkisi ortaya çıkmaktadır. Kalıpçılar ve demir bağlayıcılar gibi vasıflı profesyoneller, projeleri doğru bir şekilde yürütmek için gerekli uzmanlığa ve kararlılığa sahip olmalarına rağmen, çoğu zaman itiraz seslerinin marjinalleştirildiği görülmektedir. Bu durum, müteahhitlerin harcamaları kısmak amacıyla üzerinde mutabık kalınan proje planlarından ve yönetmeliklerden sapmaları halinde ortaya çıkmaktadır. İşçiler, projelerin düzgün bir şekilde yürütülmesi konusunda ısrarcı olduklarında, işlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Sendikalarla iş birliği yapmak, güç ilişkilerindeki bu eşitsizliği potansiyel olarak dengeleyebilir ve işçilerin kayıtlı işlere ve ilgili sosyal korumaya erişimini destekleyebilir.

Demir bağlama ustası ya da kalıpçı projede bir hata görse bile güvensiz çalıştığı için bu durumu çok fazla dile getiremiyor. Ustası ya da kalfası 'seni ilgilendirmez, sen işine bak' diyor.

Sendika Temsilcisi, İstanbul

İnşaatin inçe işler alt bölümünde ustalara sadece yeni bina inşaatları için değil, aynı zamanda hafif veya orta hasarlı binaların onarımı için de ihtiyaç duyulacağından çok önemlidir. Bu işler, insanların evlerinin yeniden yaşanabilir hale getirilmesinde ve işyerlerinin yeniden faaliyete geçirilmesinde çok önemli bir rol oynayarak, günlük yaşamlarına ve faaliyetlerine güvenli ve işlevsel bir ortamda devam etmelerini sağlayacaktır. Bu sayede konut alanındaki baskı bir ölçüde hafifletilebilir. Bu işler aynı zamanda sektörde kadınlar için potansiyel iş alanlarıdır. Kadınlar inçe işlerde eğitilebilir ve istihdam edilebilir. Kazandırılacak bu yetiler bölgede gelecekteki onarım işleri düşünüldüğünde sürdürülebilir olacaktır. Bölgede yaygın olan geleneksel cinsiyet rolleri göz önünde bulundurulduğunda da kadın ustalar tercih edilebilir olacaktır.

Bölgede çeşitli açılardan önemli olan geçici konutların inşasında vasıflı işgücüne olan talep de çok önemlidir. Bu sektörde üretim ve montaj işlerinde çalışabilecek bir işgücüne acilen ihtiyaç duyulmaktadır.

restorasyonu ile ilgili konular yer almaktadır. Bu zorlukların belirli bir ölçüde çözüme kavuşturulması, işgücü açığının kapatılması ve bölgede sürdürülebilir istihdam ve kalkınma için elverişli bir ortam yaratılması açısından büyük önem taşımaktadır.

■ Bölgede taşınabilir evler ve konteynerler için atölyeler kurulması gerekiyor. Nakliye nedeniyle mevcut yöntem hem pahalı hem de hantal. Geçici evleri ya da konteynerleri deprem bölgesinde üretmeliyiz. Bir konteyneri İstanbul'dan deprem bölgesine taşımak hem pahalı hem de zaman alıcı.

Mesleki Eğitmen/Uzman, İstanbul

İnşaatın tetiklediği ve işgücü ihtiyacının öne çıktığı diğer sektörler ise mobilya ve tekstil sektörleridir. Bu alanlarda kurulu üretim altyapısını yeniden harekete geçirmek için, daha önce bölgeyi terk eden işgücünün geri dönmesi zorunludur. Bu kişilerin varlığı ve katılımı, faaliyetlerin yeniden başlaması ve bölgedeki ekonomik faaliyetlerin yeniden canlandırılması için elzemdir. Geldikleri bölgelerde elverişli çalışma koşulları bulan göç etmiş işgücünün, deprem bölgesinde aynı ya da daha iyi koşullar sunulmadığı sürece geri dönmesi pek olası değildir. Depremzedeleri istihdam eden büyük şirketlerin bu işgücünün geri getirilmesinde aktif rol oynaması büyük önem taşımaktadır. Bu, söz konusu şirketlerin kısa vadede depremden etkilenen bölgede uzmanlık alanlarına uygun yatırımlar yapmaları gerçekleştirilebilir. Bu tür çabalar, vasıflı işgücünün bölgeye geri dönüşünü teşvik etmeye ve kolaylaştırmaya yardımcı olacaktır.

Bölgedeki işgücü açığını gidermek için tarım sektöründe olduğu gibi birbiriyle bağlantılı bir dizi zorluğun üstesinden gelmek şarttır. Bu zorluklar arasında barınma, sınırlı geçim olanakları, yaşam maliyetleri ile ücret düzeyleri arasındaki eşitsizlikler, kamu hizmetlerinin sağlanması ve şehir yaşamının ve tesislerinin

► 6

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Depremlerden etkilenen bölgedeki işgücü eksikliğinin, üretim süreçlerindeki önemli sermaye kaybı ve üretim girdileriyle ilgili zorluklarla birleştiğini kabul etmek kritik önem taşımaktadır. Bu durum, özellikle imalat sektöründeki talep düşüşüyle birleştiğinde üretim döngülerini sekteye uğratmış ve iş planlaması için destekleyici olmayan bir ortam yaratmıştır. Bu faktörler, deprem bölgesinde kapsamlı bir beceri öngörü çalışmasının olağan bir şekilde yürütülmesini olanaksız hale getirmiştir. Daha etkili, hızlı ve kalıcı bir toparlanmayı kolaylaştırmak için sektörel önceliklendirme yapmak, önemli becerileri, beceri setlerini ve genel işgücü ihtiyaçlarını belirlemek çok önemlidir. Çalışmanın bulgularının yorumlanmasına bu açıdan yaklaşılmalı ve politika tavsiyelerinde belirli sektörlerden veya işlerden bahsedilmemesinin, bu alanlarda beceri geliştirme ihtiyaçlarının olmadığı şeklinde yanlış yorumlanmaması sağlanmalıdır.

Çalışmanın temel sonucu, tüm sektörlerdeki işgücü açığının aciliyetidir. Depremlerden önce de inşaat ve tarım sektörlerinde yarı vasıflı ve vasıflı işçilere yönelik uzun süredir devam eden bir talep olduğu kabul edilmektedir. Depremler sadece bu ihtiyacı şiddetlendirmekle kalmamış, aynı zamanda vasıfsız ve düşük vasıflı işgücüne olan talebi de üretim döngülerini aksatabilecek kritik bir seviyeye çıkarmıştır. Felaketin ardından bölgeden yaşanan kitlesel göç, tüm sektörlerdeki işgücü talebinin ana nedenidir. Özellikle inşaat sektörü, beklenen sektör büyümesi nedeniyle talepte önemli bir artış beklemektedir ve bu da yakın gelecekte mevcut işgücü sıkıntısına yol açacaktır. Bu sorunun ele alınması, özellikle sektörün kayıt dışı istihdam uygulamalarına olan eğilimi göz önünde bulundurulduğunda, insana yakışır çalışma koşullarına ve sosyal korumaya erişimin güvence altına alınmasını gerektirmektedir. Bölgedeki işgücü arz ve talep uyumsuzluğuna ek olarak, çalışma ilişkileri de ciddi şekilde bozulmuştur. İşgücü maliyetlerindeki önemli artış, deprem sonrasında çalışanlar afetten doğan haklarını kullanırken işverenlerin karşılaştığı zorluklar ve işverenlerin üretimi askıya alma veya sınırlama eğilimleri, işçi-işveren ilişkilerinin gerilmesine katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak, depremden etkilenen bölgelerde, işverenlerin işçilerin artan meşru taleplerini karşılayamaması nedeniyle işgücü talebi ve işsizlik eşzamanlı olarak ortaya çıkmaktadır.

İnşaat dışındaki sektörlerde, bölge dışından geçici veya daimi işgücü temininde önemli zorluklar yaşanmaktadır. Bu engellerden biri de bölgenin henüz normalleşmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Depremin hem kırsal hem de kentsel alanlardaki birincil üretim merkezleri üzerindeki etkisinden kaynaklanan önemli bir konut açığı olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, kent merkezleri kamu hizmetleri ve kent olanaklarının ciddi eksikliği ile mücadele etmeye devam etmektedir. Ücretlerdeki artış eğilimine rağmen, bir diğer önemli endişe de bu maaş seviyelerinin temel yaşam ihtiyaçlarını karşılayamaması ve dolayısıyla ücretler ile yaşam maliyeti arasındaki uçurumun artmasıdır.

İnşaat sektöründeki işletmeler, şantiyelerinde temel altyapıyı inşa ederek diğer bölgelerden göç eden işçilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek olsa da, bu işçilerin deprem bölgesine taşınmayı tercih etmeme ihtimali yüksektir. Bu isteksizlik, büyük oranda kendilerine başka bölgelerde iş fırsatları sunan ülke çapındaki işgücü açığından kaynaklanmaktadır.

Bölgenin tarım sektörü ağırlıklı olarak bitki bazlıdır ve düşük ila orta derecede uzmanlaşma gerektirmektedir. Sonuç olarak, dışarıdan gelen işgücü düşük vasıflı işler için bile gerekli yetkinliklerden yoksun olabilir. Genel nitelikleri ne olursa olsun, gelen işçilerin bölgesel tarım ürünlerine özgü becerilere sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle, mevsimlik tarım işçisi istihdam etmek işgücü açığını kapatmaya yardımcı olsa da, şu anda tüm bölgelerden işçi temin etmek pratik görülmemektedir. Yeni gelen işgücünün ya halihazırda bölgesel tarım ürünleri hakkında bilgi sahibi olması ya da bu yönde eğitim alması gerekmektedir.

Temel üretim girdilerinin sürdürülebilir bir şekilde sağlanamaması, üreticilerin deprem nedeniyle yaşadıkları önemli sermaye kayıpları ve işgücü arzıyla ilgili sorunlar da dahil olmak üzere diğer bazı kısıtlar, bölgenin tam kapasite üretime devam edebilmesinin önünde önemli engeller oluşturmaktadır. Bu sorun, bölgedeki iş motivasyonu eksikliği ile daha da derinleşmektedir. Özellikle tarım sektöründe, başta aile çiftlikleri olmak üzere üretim birimlerindeki katı iş bölümü, personel kaybının ardından üretim süreçlerini sekteye uğratmıştır. Tam kapasite üretimin önündeki bu engel, kısa vadede işgücü ihtiyaçlarının doğru bir şekilde belirlenmesini ve gerekli becerilerin tanımlanmasını zorlaştırmaktadır.

Bu çalışmanın bir parçası olarak yapılan masa başı incelemeleri ve mülakatlara dayanarak, bir dizi temel becerinin gerekli olduğu tespit edilmiştir. Tarımda hasat, çapalama, budama, ilaçlama ve gübreleme gibi düşük vasıflı görevlerin yanı sıra kasa taşıma gibi vasıfsız görevlere ve tarım makinelerinin çalıştırılması ve onarılması gibi vasıflı görevlere ihtiyaç duyulmaktadır. Hayvancılık sektörü, yem hazırlama, tırnak kesme, boynuz kesme, uygun süt sağma, kırkma ve hayvan otlatma gibi temel beceriler gerektirmektedir. Özellikle mevsimlik işçilerinin taşınması için şoförlük bir diğer önemli gerekliliktir. Pazarlama ve satış gibi destekleyici sektörlerde yarı vasıflı işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır.

İnşaat sektöründe, kalıpcılık, tünel kalıpcılığı, demir bağlama, duvarcılık, yalıtım, çatı kaplama ve sıva, boya ve fayans döşeme gibi ince işler de dahil olmak üzere geniş bir beceri yelpazesi yüksek talep görmektedir. Prefabrik binalar için montaj becerilerine öncelik verilmektedir. İnşaat makinelerini kullanma gibi üst düzey beceriler de, eğitimin yoğun zaman alan doğasına rağmen çok önemlidir. Bölgedeki makine ve üretim araçlarının depremler nedeniyle hasar görmesi veya tahrip olması nedeniyle, mevcut hasarlı stokun onarılmasına yönelik becerilere öncelik verilmelidir. Mobilya ve tekstil gibi destek sektörleri her düzeyde beceri talep etmektedir. Tüm sektörlerde ve alt sektörlerde, potansiyel olarak tehlikeli çalışma ortamları ve sık, büyük ölçekli iş geçişleri olasılığı nedeniyle İş Güvenliği ve Sağlığı (İSG) eğitimine ihtiyaç vardır.

6.1. Politika Önerileri

Afetlerin ardından toparlanmaya yönelik aktif işgücü piyasası stratejileri genellikle işsizliği önlemek için iş yaratmayı teşvik ederek başlar. Ancak saha çalışması ciddi bir işgücü açığı olduğunu açıkça ortaya koymuş ve iş yaratma teşviklerini bu noktada işlevsiz hale getirmiştir. Bu gibi durumlarda, işgücü ve beceri açığı yaşayan sektörleri desteklemek için eğitim girişimleri yoluyla işgücünün yeniden yönlendirilmesi ve yeniden tahsis edilmesi üzerinde durulmalıdır. Çalışma ayrıca, vasıfsız işgücünden yüksek vasıflı işgücüne kadar değişen ihtiyaçlarla birlikte, hemen hemen her sektör ve iş kolunda geniş tabanlı bir işgücü ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum öncelikle afet sonrası ülkenin farklı bölgelerine yaşanan büyük göçten kaynaklanmaktadır. İkincil faktörler arasında ülke çapında ve bölgesel olarak belirli sektörlerde önceden var olan işgücü eksikliklerinin yanı sıra özellikle bölge ekonomisinin toparlanma ve yeniden yapılanma ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yürütülen çalışmalar nedeniyle özellikle inşaat sektöründe artan talep yer almaktadır.

İşgücü arzının artırılması üç ana strateji ile sağlanabilir: ayrılan işgücünün tersine göçünün teşvik edilmesi, bölgeye yeni geçici veya kalıcı işgücü getirilmesi ve bölgenin çalışma çağındaki vatandaşlarının eğitilmesi ve istihdam edilmesi. Bölgedeki yedek işgücünün işgücü arzı potansiyelinden faydalanılması, işgücü piyasasının yapısını olumlu yönde etkileyerek kadınların ve GKSS'lerin işgücüne katılımını artırabilir. Ancak, yerel nüfusun afet sonrası travmatik deneyimleri, artan yaşam maliyetlerini karşılamak için vasıfsız veya düşük vasıflı işlerden sağlanan gelirin yetersiz olması ve kadınların istihdamını engelleyen kültürel normlar ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi geleneksel faktörler, işgücü arzının beklenen seviyelere ulaşmasını engelleyebilir. Bölgenin koşulları kayıt dışı istihdamda da önemli bir artışa neden olabilir. Bu kısıtlamalara rağmen, vasıfsız ve düşük vasıflı işlerde istihdam edilmek üzere bölgenin yedek işgücünü hedefleyen aktivasyon programları işgücü arzını canlandırabilir. Bu tür programların uygulanması, işverenlere teşvikler sunarak kayıtlı istihdamı ve ilgili işçi haklarını güvence altına alabilir.

Bölgeden ayrılan kişilerin geri dönüşüne öncelik verilmesinin, özellikle tarım alanındaki işgücü ihtiyacının karşılanması açısından hayati önem taşıdığı, zira daha önce bölgede çalışanların bölgeye özgü mahsul üretimi için gerekli becerilere sahip olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Uzmanlar, farklı iklim bölgelerinden göç eden işçilerin afet bölgesinde üretilen ürünlerin özelliklerini anlayamayabileceğini belirtmektedir. Ayrıca, bölgenin, özellikle de Antakya'nın dikkate değer demografik çeşitliliği ve tarihsel karmaşıklığı göz önünde bulundurulduğunda, sadece GKSS'lerin değil, diğer bölgelerden gelen Türk vatandaşlarının da yerel halk tarafından kolaylıkla kabul edilmediği görülmektedir. Kentin yerel kültürünün erozyona uğraması ciddi bir endişe kaynağıdır. Bu nedenle, Antakya'nın kendine özgü çok kültürlülüğünün korunması istenmekte ve göç edenlerin geri dönüşünü vurgulayan girişimlere öncelik verilmesi gerekmektedir.

Bölgede bulunan mevcut potansiyel işgücü hâlihazırda insani yardımlarla yaşamını sürdürmektedir. Bu nedenle, AİP'ler işçileri işgücü piyasasına yeniden girmeye teşvik edecek ikna edici destekler sağlamalıdır. Temel beklenti, bölgenin yüksek hayat pahalılığı karşısında makul yaşam koşulları sağlayacak bir gelir düzeyidir. Program uygulamasında konut destekleri ve gelir düzeyini artıran teşvikler dikkate alınmalıdır.

Depremden etkilenen bölgeden göç eden işgücü şu anda yeni yerlerinde daha iyi yaşam ve çalışma koşullarına sahiptir. Bunun başlıca nedeni, aktif vatandaşlık örneği göstererek büyük şirketlerin afetzedelere istihdam olanakları sunmaları olarak verilebilir. AİP'ler bu şirketlerle ortaklık kurmayı, bölgedeki potansiyel yatırımlarına rehberlik etmeyi ve göç eden işgücünün geri dönüşünü kolaylaştırmayı düşünmelidir. Geri dönen bu işgücü, bu şirketlerin bölgedeki potansiyel işleri için ihtiyaç duyabilecekleri beceriler konusunda eğitilebilir.

6.1.1. İnsana Yakışır Yaşam Koşullarının Sağlanmasına Yönelik Tedbirler

Daha iyi bir toparlanma sağlamak ve etkilenen nüfusun eve dönüşünü kolaylaştırma amacına hizmet etmek için, göçe neden olan ana sorun alanlarının ele alınmasında önemli ilerleme kaydedilmesi çok önemlidir. Bunlar arasında konut sıkıntısının giderilmesi ve temel kamu hizmetlerinin yeniden tesis edilmesinin yanı sıra kentsel yaşamın ve olanakların yeniden canlandırılması da yer almaktadır. Bu müdahaleler yalnızca insana yakışır yaşam koşulları sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda depremden etkilenen bölgede toplumsal dayanıklılığı, sürdürülebilir istihdamı ve kapsayıcı kalkınmayı da teşvik edecektir.

► Barınma

Daha önce de belirtildiği üzere, deprem bölgesinde görülen yıkımın düzeyi ülke tarihinde eş benzeri olmayan bir boyuttadır. Yaklaşık 3 milyon kişi evlerini kaybetmiş ya da hasarlı olanlarda oturamaz hale gelmiştir. Bölgedeki konut sorununun çözülmesi, diğer zorlukların ele alınması ve işgücünün mobilize edilmesi için bir önkoşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu ana kadar kurulmuş olan prefabrik yaşam alanlarının neredeyse iki buçuk katına ihtiyaç olduğu açıktır. Bu alandaki işgücü ihtiyacı göz önüne alındığında, ilgili sektörler ve prefabrikasyon üretimi ve montajı becerileri için iş temelli öğrenme programları ve mesleki eğitim kursları verilebilir.

Tarım sektöründe barınma sağlanması hem insanlar hem de tarımsal hayvan stoğu için elzemdir, zira birçok ahırın tahrip olduğu görülmektedir. Katılımcı uzmanlar tarafından belirtildiği üzere, Hatay ve Kahramanmaraş'ta yıkılan 12 bin ahır, samanlık ve evin yaklaşık 4.500'ü, mahsul ve hayvancılık üretimini karşılıklı fayda sağlayacak şekilde birleştiren sürdürülebilir tarım uygulamalarının hayata geçirildiği entegre tesislerdi. Bunlar mümkün olan en kısa sürede yeniden inşa edilmelidir. Aktivasyon programları, bu entegre çiftlikleri yeniden canlandırmak için bölgede ihtiyaç duyulan çiftçilik ve hayvancılık becerilerine kombine bir şekilde odaklanmalıdır. Hasarlı ahırların yeniden inşasında yenilikçi hayvancılık tekniklerinin uygulanmasının yanı sıra yapıların yeniden inşasında yeşil dönüşüm ilkelerinin de dikkate alınması önemlidir. Hayvan refahını artıran modernize edilmiş ahır tasarımları, havalandırma sistemleri ve verimli atık yönetimi uygulamaları gibi yeni hayvancılık tekniklerinin benimsenmesiyle, yeniden inşa edilen ahırlar hayvan yetiştiriciliği için daha iyi koşullar sağlayabilir. Bu bağlamda, yeşil iş kategorisinde istihdam fırsatları yaratılabilir. Dünyada ve Türkiye'de uygulanan sürdürülebilir enerji kapasitesine sahip ahır modelleri hayata geçirilebilir ve bu modellerle ilgili becerileri merkeze alan eğitim programlarına öncelik verilebilir.

Bölgedeki sınırlı konut imkânları için doğrudan etkilenen nüfusun önceliklendirilmesi, ihtiyaç duyulan işgücünün bölge dışından mobilize edilmesinin önünde bir engel olarak görülmektedir. Kısa vadede, geçici işçilerin barınma ihtiyaçlarının mevcut kamu girişimleri tarafından karşılanması mümkün görünmemekte ve bu durum uluslararası kuruluşlar için bir müdahale alanı oluşturmaktadır. Prefabrik yapıların lojistiğinin kısıtlı olması ve bölgeye nakliyesinin darboğaz yaratması nedeniyle, ya depremden etkilenen illerde üretim merkezlerinin inşa edilmesi ya da modüler prefabrikasyona odaklanması düşünülmelidir. İlk durumda, inşaatın yanı sıra daha karmaşık bir montaj sürecini de içerdiğinden, ihtiyaç duyulan beceri seti ikincisine göre daha karmaşıktır. Modüler veya katlanabilir prefabrik binalar bölgeye neredeyse 8 kat daha az kaynakla

nakledilebilir. Ayrıca, orta ve uzun vadede bu yapılar başka bölgelerde, örneğin mevsimlik tarım işçilerinin barınma ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeniden kullanılabilir ve yatırımların sürdürülebilirliği sağlanabilir.

Etkilenen nüfusun kademeli olarak kalıcı konutlara geçişini takiben, mevcut aşamada kurulan prefabrik yaşam alanları veya çadır alanlarından kentsel yaşamı aksatmayacak olanların bir kısmı korunarak, başta tarım olmak üzere bölgedeki mevsimlik işçilere barınak sağlamak için kullanılabilir. Böylece mevsimlik işçilerin uzun süredir devam eden kronik barınma sorunu en azından afet bölgesinde çözülmüş olacaktır. Modüler ve katlanabilir prefabrik yapılar da bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

Bölgede kiralara önemli ölçüde artması, bölgeden ayrılan nüfusun ve bölgeye geçici ve kalıcı olarak gelecek işgücünün alım gücünü azaltan bir faktördür. Bu da ücret seviyeleri üzerinde ekstra baskı yaratmaktadır. Bu alanda kamunun konut arzı istenilen seviyeye ulaşana ve piyasa koşulları normale dönene kadar kira ödemelerini düzenlemesi ve desteklemesi önemli bir adım olacaktır.

Kısacası, aktivasyon programları öncelikle prefabrik yapıların montaj ve üretiminde ihtiyaç duyulan becerilere odaklanmalıdır. Ayrıca, prefabrik yapıların sıhhi tesisat gibi alt yapısına odaklanan alanlarda ihtiyaç duyulan beceriler ve bu yapıları ev haline getirmek için gereken mobilya dahil ince işler de kapsanmalıdır.

► Kamu Hizmetleri

En önemli önceliklerden biri, gerekli düzeyde kaliteli sağlık hizmetlerinin sürdürülebilir bir şekilde sağlanmasıdır. Yıkılan sağlık tesislerinin yerine yenileri inşa edilene kadar sahra hastanelerinin sayısı artırılmalıdır. Bu tesislerde çalışacak sağlık personeline, gönüllülüğün ötesinde bir motivasyonla bölgede kalmalarını sağlayacak yaşam ve çalışma koşulları sağlanmalıdır. Devam eden yıkım projelerinden kaynaklanan kimyasal madde ve toz deşarjının yol açtığı sağlık sorunları önlenmelidir. İster geri dönen yerel halk, ister bölgeye dışarıdan yeni gelen işgücü olsun, işgücünün aileleriyle birlikte sağlıklı bir ortamda yaşaması sağlanmalıdır. COVID 19 pandemisi ile kazanılan maske kullanma kültürü bölgede yeniden canlandırılmalı ve gerekli maskeler bölgede yaşayanlara ücretsiz olarak sağlanmalıdır.

Bu konudaki aktivasyon programları, sağlık ve güvenlik boyutunu mesleki perspektifin ötesinde geçecek biçimde ön planda tutmalıdır. Kimyasal emisyonlardan kaynaklanabilecek olası tehlikelere yönelik farkındalık kampanyaları projelere dahil edilmelidir. Ayrıca, artan mesleki risklere odaklanan özel kampanyalar yürütülmelidir. Tüm sektörlerdeki riskler derinleştikçe ve yeni mesleki riskler ortaya çıktıkça AİP'ler daha sıkı bir İSG perspektifine sahip olmalıdır. Başta asbest olmak üzere afet sonrası ortaya çıkan tehlikeli maddelerle ilgili önemli mevzuat sorunları gözlemlenmekle birlikte, afet sonrası enkazın hızla bertaraf edilmesi eğilimi iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin uygulanamamasını tetiklemiştir. Bu bağlamda, enkaza yakın bölgelerde çalışan tüm işçilerin kullanımı için koruyucu kıyafetlerin temin edilmesine öncelik verilmelidir. Bölgedeki işçiler arasında asbest ve silika konularında bilinçlendirme eğitimleri, özellikle sendikalar aracılığıyla desteklenmelidir. Tehlikeli maddelerin neden olduğu hastalıkların yayılmasını önlemek için hükümetin acilen deprem atıklarının doğru yönetimine geçmesi gerekmektedir.

Fiziki ortamda eğitim başlamış olmakla birlikte, yıkılan eğitim altyapısı ve bazı okulların farklı kamu birimleri tarafından kullanılması nedeniyle eğitim faaliyetlerinde aksamlar olduğu görülmektedir. Bölge genelinde yüz yüze eğitimin sürekli olarak yapılabilmesi için eğitim altyapısına yönelik yatırımlar bir an önce yapılmalıdır. Bölgeyi, geri dönen işgücünün çocuklarının eğitimi konusunda endişe duymayacağı bir noktaya getirmek için gerekirse bölgede geçici saha okulları kurulmalıdır.

Depremlerin geçici koruma sağlanan Suriyeli çocukların okula kayıt oranını da olumsuz etkileyeceği öngörülmektedir. Katılımcılardan biri, depremlerden önce STK'larının çocuk işçiliğiyle mücadele etmek ve ilk etapta ailelerde farkındalık yaratarak okula kayıt oranlarını artırmak için

çok çalıştığını belirtmiştir. Her ne kadar geçici koruma sağlanan Suriyeli çocukların durumunda mütevazı bir iyileşme sağlamış olsalar da, şimdi, depremden sonra, temel olarak iki nedenden ötürü okul terklerinin artmasından endişe duymaktadır: (1) Aileler çocuklarını hasarlı okul binalarına göndermekten korkacaktır; (2) Aileler hayatta kalmak için özellikle mevsimlik tarım işlerinde çocuklarının emeğine ihtiyaç duyacaktır. Kriz durumlarından en çok kadın ve çocukların etkilendiğini kaydeden katılımcı, geçici koruma sağlanan Suriyeli çocuklar söz konusu olduğunda durumun daha da kötüye gideceğini tahmin etmektedir.

► Kentsel Yaşam ve İmkanlar

Başta Hatay'ın merkezi Antakya olmak üzere depremlerde yıkımın büyük olduğu illerde kentsel yaşam sektörüne uğramıştır. Kent merkezlerinde olağan yaşamın sektöre uğraması, ücretli çalışanların aileleriyle birlikte bölgeye gelmekten çekinmelerine neden olmaktadır. Bu bölgelerde sosyal yardımların yanı sıra temel ihtiyaçların karşılanabileceği alışveriş alanları ve sosyalleşme mekânları hızla oluşturulmalıdır. Esnafın kayıplarının karşılanması sadece geri getireceği istihdam kapasitesi açısından değil, bölgedeki işgücünün normal bir yaşam sürdürebilmesi için de önemli bir gerekliliktir. Bir katılımcıya göre sadece Antakya'da 4500 esnafın dükkânı tahrip olmuştur. Öncelik konut olduğu için bu alanda yeniden yapılanma geç olacaktır. İki yıl içinde sadece 1500 binanın yeniden inşa edilmesi öngörülmektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, bölgedeki esnafın yıkılan işyerlerinin ancak üçte birinin kısa vadede yeniden inşa edilebileceği anlaşılmaktadır. Bu süre zarfında kentsel yaşamın canlandırılması için sayıları ve konumları sınırlı olan prefabrik alışveriş alanlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Orta vadede, depremden etkilenen kentlerin yeniden inşasında, kentsel planlama boyutunun sosyal uyumu, kent sakinlerinin geçim kaynaklarını, sosyal yaşamın canlılığını ve kent olanaklarının uygun şekilde sağlanmasını dikkate alması gerekmektedir. Ayrıca, vatandaşların sürece katılımı da sağlanmalıdır.

6.1.2. İş Yapma ve Çalışma Motivasyonunun Artırılması

Hem işveren hem de işçi temsilcileriyle yapılan görüşmeler, iş insanlarının deprem öncesindeki üretim seviyesini eski haline getirme kapasitesinden yoksun olduklarını ya da belirsizlik nedeniyle bunu yapmaktan çekindiklerini, işçilerin ise ücret seviyeleri zahmete değmediği için çalışmayı tercih etmediklerini göstermektedir. Afet sonrası yaşanan travma bu eğilimi güçlendirmektedir. Bu sorunun üstesinden gelmek ve iş yapma ve çalışma motivasyonunu artırmak için bölgenin ekonomik açıdan cazibe merkezi haline gelmesini sağlamak, üretim için gerekli araçları temin etmek ve çalışma ve iş yapma gelirini artırmak şarttır. Bir diğer önemli müdahale de bölgedeki işletmeler için pazar talebinin desteklenmesi olabilir. Bölgedeki üretimin kapasitesi ve sürdürülebilirliği konusunda güven ihtiyacı göz önüne alındığında, uluslararası kuruluşlar çok önemli bir rol oynayabilir. Bu kuruluşlar, güvenilirliklerinden yararlanarak bölgede talebin yeniden tesis edilmesi için gerekli faktörlerin yeniden oluşturulmasına yardımcı olabilirler. Bu nedenle, bölgede uygulanan AİP'lerin bölgeden gelen ürünlere potansiyel talebi olabilecek şirketlere tanıtılması düşünülebilir. Ayrıca, alım garantili üretime yol açan programlar da uygulanabilir.

► Tazminat ve Sermaye Sağlama

Depremin vurduğu bölgede üretim süreçlerinin yeniden başlayabilmesi için hükümetin sermaye kayıplarını ivedilikle gidermesi ve yerel yatırımcılara sermaye desteği sağlaması elzemdir. Bölgedeki bireylerin teminat olarak sunabilecekleri hiçbir şey kalmadığından, sermaye kayıplarının kredi yoluyla telafi edilmesine çalışılması etkili olmayacaktır. İnşaat sektörü için bu, atölyelerin ve ticaret merkezlerinin yeniden inşasını ve bunların etkilenen nüfusa tahsis edilmesini içerebilir. Tarım sektörü için tazminat, çiftlik hayvanlarının sağlanması, ahırların, depolama tesislerinin

yeniden inşa edilmesi ve teknik ekipman ve makinelerin onarılması ya da yeniden satın alınmasını içerebilir. Aktivasyon programları, işgücü maliyeti sübvansiyonlarından daha fazlasını sağlamalı; sermaye desteği sunan bir boyut içermelidir. Üretim döngülerinin başlatılması, sermayenin sağlanmasıyla başlamalıdır. Sonuç olarak, AİP'lerin daha etkili bir şekilde uygulanması için projeler, desteklenen iş kolu için gerekli sermayeyi sağlayabilecek devlet kurumları veya işveren sendikaları ile işbirliği içinde yürütülmelidir.

► Ücretlerin Desteklenmesi ve Düzenlenmesi

Bölgede işgücü kıtlığı nedeniyle ücretlerde önemli bir artış görülmüştür. İnşaat sektörü dışındaki işverenlerin işgücü maliyetlerindeki bu artışı karşılayamadığı görülmektedir. Bölgede ücretlerin insan onuruna yakışır bir yaşam için yeterli olmasının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, neredeyse tüm katılımcılar hükümet tarafından belirlenecek, bölgeye özgü bir asgari ücret seviyesine duyulan ihtiyacın altını çizmiştir. Bununla birlikte, bölgedeki işletmelerin yeniden istikrara kavuşması ve tam kapasite ile çalışabilmesi için, projelerin işgücü maliyetlerindeki bu artışı en azından kısmen sübvansiyon etmesi çok önemlidir. Bölgede uygulanacak herhangi bir AİP, bölgeye özgü ücret seviyelerini dikkate almalıdır.

Artan işgücü maliyetlerinin işverenleri kayıt dışı işçi çalıştırmaya ya da kısa süreli istihdam veya parça başı iş gibi atipik istihdam biçimlerine yönelmeye itme olasılığı göz ardı edilmemelidir. Bölgede güvencesiz istihdamın artması yönünde ciddi bir risk söz konusudur. Bu nedenle, aktivasyon programları işgücü maliyetinin azaltılmasını destekleyen mali teşvikler içermeli, belki de bu teşvikler çalışanların sosyal güvenlik maliyetlerine destek şeklinde olmalıdır.

► Sosyal Güvenlik ve İş Güvencesi

Tarım ve inşaat sektörlerinin geleneksel olarak kayıt dışı istihdam biçimlerini içerdiği göz önünde bulundurulduğunda, bölgede uygulanacak AİP'lerin, özellikle de GKSS'lere odaklananların, kayıtlı istihdam gerekliliği nedeniyle işverenlerin direnciyle karşılaşabileceği tahmin edilmektedir. İşverenlerin işgücü maliyetlerini artırabilecek ek faktörleri hoş karşılaması pek olası değildir. Bu nedenle, AİP'ler hem işverenin işgücü maliyeti yükünü azaltmayı hem de işgücü becerilerini ve verimliliğini artırmayı göz önünde bulundurmalıdır (Karslı-Varol, 2022).

Sigorta ve iş sağlığı ve güvenliği maliyetleri için destek sağlanması, kayıtlı çalışmayı teşvik etmek için özellikle önemlidir. Hem tarım hem de inşaat sektörlerinde işgücü talebi dönemsel ve kayıt dışı istihdama yönelmektedir. Bu temel sorunu ele almayı amaçlayan kapsamlı projeler olmadan, AİP'ler çerçevesinde kayıtlı istihdamı güvence altına almak zor görünmektedir. İnşaat ve tarım sektörlerindeki sektörler arası istihdam modelleri, kayıtlı ve yıl boyunca istihdamı sağlayabilir. Bu nedenle, AİP'ler kapsamındaki beceri geliştirme projeleri, çeşitli mesleklerde sektörler arası istihdama odaklanabilir.

İşgücü girişimleri yoluyla yüksek ücret seviyelerinin ve kayıtlı, sürdürülebilir geçim kaynaklarının garanti altına alınabileceği varsayıldığında, terk edilmiş afet bölgesi potansiyel olarak işgücü için cazip bir merkez haline gelebilir.

6.1.3. Beceri Eğitimi ve İstihdam

İnşaat ve tarım sektörlerindeki işverenler ve çalışan temsilcileri, uluslararası kuruluşların girişimlerinin kaynak kısıtlamaları nedeniyle acil sorunları doğrudan çözemeyebileceğinin farkındadır. İşgücü piyasası aktörleri, AİP'leri tasarlarken uluslararası kuruluşların bu konuda ileriye dönük kamu, özel sektör ve sivil toplum işbirlikleri için iyi uygulama örnekleri teşkil edecek yaratıcı ve yenilikçi programlar geliştireceğini öngörmektedir. Beceri geliştirmenin ötesine geçerek sermaye sağlama ve işgücü maliyetini azaltma konularında destek sağlayacak modeller aramaktadırlar.

Çalışanların rollerini ve görevlerinin önemini bütüncül bir şekilde anlamaları için teorik eğitimin önemini kabul etmekle birlikte, paydaşlar pratik eğitimin öncelikli olması gerektiğine inanmaktadır. Hem tarım hem de inşaat sektörlerinin önemli ölçüde vasıfsız işgücüne ihtiyacı vardır. Paydaşlar, AİP'lerin beceri kazandırma fırsatı sunan iş temelli öğrenme programlarına odaklanmasını önermektedir.

Eğitmenlerin belirlenmesi açısından, inşaat şirketlerindeki mevcut beyaz yakalı işgücünden, özellikle teorik eğitim ve iş sağlığı ve güvenliği eğitimi için yararlanılabilir. Ancak, eğitim yöntemleri ve teknikleri konusunda kapasitelerinin ve yeterliliklerinin artırılmasının şart olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle, AİP'ler kapsamlı eğitmen eğitimi ile başlamalıdır. Bölgenin ve sektörlerin dinamik yapısı nedeniyle program katılımcılarının farklı çalışma ortamlarına uyum sağlamaları gerekebileceğinden, AİP'lere öğrenmeyi öğrenme becerilerinin dahil edilmesi de vurgulanan bir diğer temel gerekliliktir.

Tarım sektörü için bir AİP geliştirirken, birden fazla becerinin edinilmesi hayati bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki tarımsal işletmelerin sadece %2'si tek bir ürün üretmektedir. Bu nedenle, bir tarımsal üretim biriminde çalışmak üzere eğitilen işgücünün, o işletmedeki ürün bileşiminin gerektirdiği toplam beceri setini edinmesi gerekir. Programlar, üretim süreçleri için ek çalışma ve beceri gerektiren alanları da kapsamalıdır. Bu tür kapsamlı beceri programları daha maliyetli olsa da, üretim süreçlerinin tamamen yeniden başlatılması için gereklidir.

İşgücü gelişimi için hayati bir koşul olan sürdürülebilirlik incelendiğinde, hem inşaat hem de tarım sektörleri için AİP'ler aracılığıyla edinilen becerilerin uzun vadede Türk vatandaşlarına fayda sağlayabileceği açıktır. Bu durum büyük ölçüde her iki sektörde de ülke çapındaki işgücü talebinden kaynaklanmaktadır. İnşaat sektöründe, konut stokunun yenilenmesi ihtiyacı ve diğer bölgelerdeki depreme dayanıklılık çalışmaları nedeniyle uzun vadeli işgücü talebinin devam etmesi beklenmektedir.

6.2. Kadın ve Engelli İstihdamı

Tarım sektöründe kadın istihdamının önünde geleneksel olarak önemli bir engel bulunmamakla birlikte, kadınların geleneksel bakıcılık rollerinin deprem sonrasında iş yükünü artırması dikkat çekicidir. Çocuk bakımı ve yaşlı bakımı gibi hizmetlerde, özellikle de AİP'lerdeki barınma hizmetleri ile bağlantılı olarak kurumsal destek, kadınların işgücüne katılımını artıracaktır. İnşaat sektöründe kadın istihdamı başlangıçta sınırlı gibi görünse de, ince işler ve destek hizmetlerinde kadın istihdamının mümkün olduğu görülmektedir. Puantaj, defter tutma, depolama, pazarlama ve satış gibi hızlı beceri kazanımı mümkün olan işler de istihdam olanakları sağlayabilir.

Tarım ve inşaat sektörlerindeki işletmelere, kadınların çocuklarını veya bakmakla yükümlü oldukları kişileri işe getirebilmelerine olanak tanıyacak şekilde yerinde bakım tesisleri kurmaları için teşvikler sağlanabilir. Benzer şekilde, geçici koruma sağlanan Suriyeli kadınların evde bakım sorumluluklarını desteklemek için devletin sosyal güvenlik kurumlarıyla işbirliği anlaşmaları geliştirilebilir. İnşaat sektörü kadınlar için sınırlı sayıda iş pozisyonu sunmaktadır. Küçük ve büyük inşaat işletmelerine yönelik farkındalık programları, kadın istihdamına uygun pozisyonların

yaratılmasını teşvik edebilir. Buna ek olarak, eşlik eden programlar, inşaat sektörünü kadın istihdamı için elverişsiz hale getiren toplumsal cinsiyete dayalı önyargılara özel atıfta bulunarak, işletmeleri kadınların sektörde tipik olarak istihdam edilmemesinin nedenleri hakkında bilgilendirebilir.

Tarım ve inşaat sektörlerindeki çalışma koşulları hakkında çok az bilgi mevcut olduğundan, engelli insanların koşulları büyük ölçüde göz ardı edilmektedir. Toplumda ve kamuda engelli insanların ihtiyaçları ve çalışma koşulları konusunda genel bir farkındalık eksikliği bulunmaktadır. Depremlerin, bu kişilerin ihtiyaçlarına erişim konusundaki zorlukları daha da artırması beklenmektedir. Bu nedenle, devlet kurumları bölgedeki engellilerin koşullarına ilişkin anlayışlarını geliştirmeli ve ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli programları tasarlamalıdır. AİP'ler, engellilerin eğitimi ve uzun vadeli istihdamı için hem tarım hem de inşaat sektörlerinde ofis bazlı destek işlerine odaklanmalıdır.

6.3. Geçici Koruma Sağlanan Suriyeliler

Depremden etkilenen bölge, özellikle temiz su ve barınak gibi temel ihtiyaçlara erişim açısından hala toparlanma sürecinde olduğundan, işgücü piyasası ihtiyaçları ilgili aktörlerin gündeminde ikincil bir rol oynamaktadır.

Bir kamu temsilcisi, devam etmekte olan GKSS'li entegrasyon sürecinin deprem nedeniyle durduğunu ve sıfırdan başlaması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak bu yeni süreç sadece barınma ve hizmetlere erişim gibi temel ihtiyaçları ele almakla kalmamalı, aynı zamanda mesleki eğitim ve beceri geliştirmeyi de içermelidir. Temsilci, istihdama yol açmayan eğitim programlarına karşı uyarıda bulunmuştur. Örnek olarak da, kadınların bu programlara katılmasına rağmen, istihdamda olmamalarına dikkat çekmiştir. Bu nedenle temsilci, sektöre özgü ihtiyaçların belirlenmesini, tarım sektöründe portakal toplayıcılarına yönelik mevcut talep gibi acil ve ilgili ihtiyaçlara yönelik hızlı eğitim programlarının tasarlanmasını önermektedir. GKSS'leri bu programlara katılmaya teşvik etmek için yeterli günlük ödenek sağlanmasının da çok önemli olduğu; bu programların başarıyla tamamlanması halinde kayıtlı istihdamın garanti altına alınabileceği bir sistemin geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Tarım ve inşaat sektörlerinde GKSS'ler genellikle kayıt dışı ve vasıfsız işlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla, GKSS'ler arasındaki mevcut becerilerin tespit edilmesi ve bu becerilerin nasıl etkin bir şekilde kullanılabileceğinin anlaşılması önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Özellikle kayıt dışılığın yüksek olduğu ve önemli bir göçmen nüfusunun bulunduğu sektörlerde, beceri ve ihtiyaçları uzlaştırmak için en iyi konumdaki kurum devlettir. Bir STK temsilcisi, GKSS'lerin makine kullanımı, tarımsal ilaçlama ve Türkçe dil becerileri gibi alanlarda eğitim alabileceklerini, bu eğitimlerin sadece bölgede değil tüm Türkiye'de istihdam edilebilirliğinin artırılması için çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Araştırma, GKSS'ler arasında zaten yaygın olan kayıt dışılığın her iki sektörde de artabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca GKSS'ler arasında çocuk işçiliğinin artma riski de bulunmaktadır. Kayıt dışılığın insana yakışır iş ve işçi hakları açısından sonuçları açıktır, ancak bir diğer kayda değer sonuç, özellikle GKSS'ler için bilgi açığıdır. GKSS'ler genellikle düşük vasıflı, düşük ücretli işlerde çalıştıklarından, mevcut uzmanlıkları, eğitimleri ve becerileri genellikle bilinmemektedir. Dolayısıyla, bu bilgi açığının giderilmesi, etkin kaynak tahsisi ve beceri geliştirme açısından büyük önem taşımaktadır. Devlet yetkilileri, GKSS'lerin mevcut becerilerini belgelendirmeleri için programlar oluşturmaları; bu programlar daha sonra işverenlerin ihtiyaçlarıyla eşleştirilebilir ve beceri uyumsuzluklarını ele alan gelecekteki programları tasarlamak için kullanılabilir.

Devlet yetkilileri, çocuk işçiliğinin izlenmesi ve önlenmesine yönelik programları ve kurumların kapasitesini geliştirmeli ve geçici koruma sağlanan Suriyeli çocuklar arasında okula kaydolmayı

teşvik etmelidir. Ancak çocuk işçiliği, diğer faktörlerin yanı sıra geçici koruma sağlanan Suriyeli ailelerin hayatta kalma ihtiyaçlarına ve kamusal eğitim kapasitesine de bağlıdır. Dolayısıyla, GKSS'li nüfusu arasındaki yoksulluğun ele alınması da çocuk işçiliğiyle mücadelede hayati önem taşımaktadır.

Uluslararası STK'lar, devletin sosyal güvenlik kurumları ve sendikalarla işbirliği yaparak, özellikle inşaat sektöründe geçici koruma sağlanan Suriyeli işgücünün istihdamının izlenmesine yönelik şeffaf ve rutin prosedürlerin oluşturulması için programlar geliştirebilir. Bu kapsamda, işçilerin nerede ve hangi koşullar altında barındırılacağı özellikle ele alınmalıdır. Raporun önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere, inşaat sektöründe, özellikle de geçici koruma sağlanan Suriyeli işgücü söz konusu olduğunda, kayıt dışılıkta artış beklenmektedir. Ayrıca, GKSS'lerin düşük vasıflı, zorlu ve insana yakışır çalışma koşullarını tehdit eden işlerde istihdam edilmesi muhtemeldir.

6.4. Yeşil Dönüşüm ve Yeşil İşler

Tarımda yeşil dönüşümün başlıca itici güçleri karlılık ve iklim krizinden doğan kaynak kısıtlamaları gibi görünmektedir. Katılımcıların da belirttiği gibi, yeşil anlaşılmaya ilişkin AB düzenlemeleri Türkiye'ye ancak kısmen uygulanabilecektir. Dünyada 57 üründe ilk yedi üretici arasında yer alan Türkiye, AB'ye temel tarımsal hammadde tedarik etmektedir. Bu nedenle, tarımda yeşil anlaşma standartlarının uygulanması ancak AB'nin Doğu Avrupa ülkelerinde gerçekleştirdiği ölçüde olacaktır. Tarım sektöründeki yeşil işlerin ancak kârlı oldukları takdirde artması beklenmektedir; bu da devlet kurumlarının planlama ve eğitim yoluyla sektörün yeşil dönüşümüne öncülük etmesi gerektiğini göstermektedir. Kamu girişimlerine ek olarak, iklim değişikliğinin neden olduğu yaklaşan su krizi, tarım üreticilerini yeşil dönüşümü benimsemeye teşvik edebilir. Tarımsal üretimde sürdürülebilirliği desteklemek için susuz tarım ve alternatif su kullanım modellerine uygun işgücü AİP'lere entegre edilebilir. AİP ortakları yeşil üretim modellerine bağlı üreticiler arasından seçilebilir.

İnşaat sektöründe yeşil dönüşüm, mevcut teknolojik gelişme düzeyi göz önüne alındığında, öncelikle enerji ve su tasarrufuna odaklanmaktadır. Sürdürülebilir enerji üretiminde güneş paneli kurulumu gibi düşük vasıflı yeşil işler mevcuttur. İnşaat sektörünün enerji koruma alt bölümü, özellikle yalıtım işlerinde düşük vasıflı işgücü için yeşil iş istihdamı açısından daha fazla potansiyel barındırmaktadır. AİP'ler yeşil dönüşüme yardımcı olmak için bu alanlarda ihtiyaç duyulan becerileri vurgulayabilir.

6.5. Sosyal Yardım Tahsisi

Görüşülen paydaşlar, sosyal yardım programlarının tüm deprem bölgesini homojen olarak algılamaması gerektiğini vurgulamıştır. Yıkımın ölçeği ve etkisi göz önünde bulundurularak özel programlar uygulanmalıdır. Operasyonel kolaylık sağlamak amacıyla kaynakların Gaziantep gibi uluslararası STK'ların yoğun olarak bulunduğu ancak daha az yıkımın yaşandığı bölgelere yönlendirilebileceği ve daha fazla ihtiyacı olan bölgelerin ihmal edilebileceği yönünde endişeler bulunmaktadır.

6.6. Mevsimlik İşçilik

Mevsimlik işçiliği hedefleyen AİP'ler, deprem bölgesindeki işgücü açığını gidermeyi amaçlarken işçilerin ürün bilgisini göz önünde bulundurmalıdır. Her mevsimlik işçi bölgenin ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli becerilere sahip değildir. Ancak Türkiye'de bölgenin ürün yelpazesi hakkında bilgi sahibi olan bir grup mevsimlik çalışan bulunmaktadır. Tarım işçileri bağlamında

yıllık tahmini 1,5 milyon kişi-aylık işgücünün yaklaşık 300.000'i Şanlıurfa'dan gelmektedir. Sistemik olarak Kahramanmaraş, Hatay ve Malatya'ya taşınmaları halinde önemli bir katma değer yaratılabilir. Depremden etkilenen bir bölgedeki işsizlik sorunu çözülürken, depremden etkilenen diğer bölgelerdeki işgücü ihtiyacı da karşılanabilir. Şanlıurfa'daki mevsimlik işçilerin Kahramanmaraş ve Hatay bölgelerindeki mahsullerle ilgili deneyime sahip olması, asgari eğitimle kesintisiz üretim sağlanabileceğini göstermektedir. Özellikle Şanlıurfa'daki mevsimlik işçilerin üçte ikisinin kadın olması, kadınların işgücüne katılımını artırmak için bir fırsat sunmaktadır. Küçük aile işletmelerinde hanehalkı nüfusunun azalmasından kaynaklanan işgücü açığını gidermek için hanehalkı ve üretim birimlerinde gerekli bilgi ve becerilerin tespit edilmesi şarttır. Bu beceri uyumsuzluğu mevsimlik tarım işçileriyle giderilecekse, ilgili üretim birimlerindeki iş bölümü dikkate alınarak eğitimler planlanmalıdır.

REFERANSLAR

- ▶ AA. 2023a. "Bakan Akar: Hudutlardan Herhangi Bir Kaçak Geçişe Asla Müsaade Etmeyiz." 27 March 2023.
- ▶ <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-akar-hudutlardan-herhangi-bir-kacak-gecise-asla-musaade-etmeyiz/2856449>
- ▶ AA. 2023b. "Bakan Soylu: 11 Bölgede 57 Bin Enkazın 50 Bini Bitti." 22 April 2023.
- ▶ <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-soylu-11-bolgede-57-bin-enkazin-50-bini-bitti-/2878653>
- ▶ Caro, Luis Pinedo. 2020. Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler. ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_739463.pdf
- ▶ Central Bank of the Republic of Türkiye (CBRT). 2023. Residential Property Price Index. <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?evds=serieMarket>
- ▶ DSP & IGAM. 2019. Integrating Syrian Refugees into The Turkish Labor Market: Challenges And Opportunities. <https://igamder.org/uploads/belgeler/DSP-IGAM-Turkey-Final-Policy-brief-Feb-2019.pdf>
- ▶ Erdoğan, Murat and Çorabatır, Metin. 2019. Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri. Qudra Programme Research Panel https://igamder.org/uploads/belgeler/QUDRA_TURKEY%20RESEARCHREPORT_TR.pdf
- ▶ Eurostat. 2015. Eurostat Indicators on High-Tech Industry and Knowledge-Intensive Services. https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/Annexes/htec_esms_an3.pdf
- ▶ FAO. 2022. Türkiye Syrian Refugee Resilience Plan 2022–2023. <https://www.fao.org/3/cc2343en/cc2343en.pdf>
- ▶ GIB. 2023. Geçici Koruma. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- ▶ Gunasekera, Rashmin; Ishizawa Escudero, Oscar Anil; Daniell, James Edward; Pomonis, Antonios; Macabuag, Joshua Lee David Clifton; Brand, Johannes; Schaefer, Andreas; Romero Hernandez, Roberth Alejandro; Esper, Sarah; Otálora, Samuel González; Khazai, Bijan; Cox, Kerri Dionne. 2023. Global Rapid Post-Disaster Damage Estimation (GRADE) Report : February 6, 2023 Kahramanmaraş Earthquakes – Türkiye Report (English). Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099022723021250141/P1788430aeb62f08009b2302bd4074030fb>
- ▶ ILO. 2003. Gender in Crisis Response: A Guide to the Gender-Poverty-Employment Link. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---ifp_crisis/documents/publication/wcms_115915.pdf
- ▶ ILO. 2006a. Draft classification structure – ISCO-08. Including Annex 1 for updating ISCO-88 into ISCO-08. ILO, Geneva. <https://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/docs/annex1.pdf>
- ▶ ILO. 2006b. Lessons Learned And Good Practices From The ILO Aceh Programme.

- https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-jakarta/documents/publication/wcms_117130.pdf
- ILO. 2012. Reconstruction and Job Creation: Report on the ILO response to the Chile 2010 Earthquake and Tsunami. (Microsoft Word - ENG Informe de Sistematizaci\363n Final versi\363n 6 de agosto.d\205) (ilo.org)
- ILO. 2015. Guidance Note: Anticipating and Matching Skills and Jobs. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_534307.pdf
- İçduygu, Ahmet and Diker, Eleni. 2017. "Labour Market Integration of Syrian Refugees in Turkey: From Refugees to Settlers". Göç Araştırmaları Dergisi 3(1): 12-35.
- Kagider and UN Women. 2023. Deprem Bölgesindeki Kadın Girişimciler İhtiyaç Analizi. <https://kagider.s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads/projectPictures/36582b25-8ab5-4989-bc1b-e24239960e94.pdf>
- Karslı Varol, Gizem. 2022. An Evaluation of the Role of Active Labour Market Policies on Syrian Refugees'Access to the Labour Market: The Case of ILO in Turkey. MS thesis. Middle East Technical University.
- Karadeniz, Oğuz. 2023. Türkiye İşgücü Piyasasında Geçici Koruma Sağlanan Suriyelilerin Sosyal Güvenlik Durumu ve Kayıtlı İstihdama Geçiş için Öneriler. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_874229.pdf
- Republic of Türkiye Ministry of Industry and Technology. 2022. SEGE 2022: Socio-Economic Development Ranking of Districts in Türkiye. <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/birimler/2022-ilce-sege.pdf>
- SBB. 2023 Kahramanmaraş and Hatay Earthquakes Report.
- <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaras-and-Hatay-Earthquakes-Report.pdf>
- Sert, Deniz; Didem Danış; Sevinin, Eda. 2023. Durum Tespit Raporu: Göç ve Deprem. GAR <https://gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/311/Göç%20ve%20Deprem%20-%20Durum%20Tespit%20Raporu.pdf>
- Social Security Institution. 2022. SSI Statistical Yearbook 2021. <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>
- Tarlan, Kemal Vural. 2020. Pandemi Günlerinde Göçmen/Mülteci Emeği: Geçmiş, Bugün, Gelecek, <https://birikimdergisi.com/guncel/10125/pandemi-gunlerinde-gocmen-multeci-emeği-gecmis-bugun-gelecek> (KVT, 2020).
- TDBB. 2023. "TDBB Türkiye Üye Belediyelerinden Deprem Bölgesine Yoğun Destek."
- <http://www.tdbb.org.tr/?p=20040&lang=tr>
- Özudoğru, Burcu Aydın. 2023. The Impact of and Policies for the 2023 Kahramanmaraş Earthquake". TEPAV Policy Note, N202306.
- TRT Haber. 2023. "Depremde Can Kaybı 50 bin 96 Oldu." 20 March 2023.
- Turkish Exporters Assembly. 2023. Export Figures by Province. <https://tim.org.tr/files/downloads/rakamlar/2022/12/2022-12-iller-bazinda-rakamlar.xlsx>

- ▶ TURKONFED. 2023. 2023 Kahramanmaraş Depremi Afet Ön Değerlendirme Durum Raporu.
- ▶ <https://turkonfed.org/Files/ContentFile/turkonfed2023kahramanmarasdepremiafetdurumraporu021023-4718.pdf>
- ▶ TURKSTAT. 2022a. Household Labour Force Survey Data 2021.
- ▶ TURKSTAT. 2022b. Gross Domestic Product by Provinces 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gross-Domestic-Product-by-Provinces-2021-45619>
- ▶ TURKSTAT. 2023a. Labour Force Statistics 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Labour-Force-Statistics-2022-49390>
- ▶ TURKSTAT. 2023b. Crop Production Statistics. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=en>
- ▶ TURKSTAT. 2023c. Livestock Statistics. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=101&locale=en>
- ▶ TURKSTAT. 2023d. House Sale Statistics December 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=House-Sales-Statistics-December-2022-49526>
- ▶ TURKSTAT. 2023e. Building Permit Statistics in Detail. <https://biruni.tuik.gov.tr/yapiizin/giris.zul>
- ▶ TURKSTAT. 2023f. Poverty and Living Conditions Statistics 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Poverty-and-Living-Conditions-Statistics-2022-49746>
- ▶ Tutnjevic, Tamara. 2003. Gender In Crisis Response : A Guide To The Gender-Poverty-Employment Link.
- ▶ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---ifp_crisis/documents/publication/wcms_115915.pdf
- ▶ Uçar, Canan. 2020. "Gaziantep Parça Başı Emek Piyasasının Suriyeli Kadınları: Emek, Zorunlu Göç ve Şiddet". In Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları, edited by Kristen Biehl and Didem Danış, 38-55. İstanbul: SU Gender and GAR.
- ▶ BMMYK Türkiye. 2023. Türkiye Fact Sheet. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2023/03/Bi-annual-fact-sheet-2023-02-Turkiye-.pdf>

Uluslararası
Çalışma
Örgütü

www.ilo.org

